

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਨੰ. 106

ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ

ਸਟੀਕ

ਪ੍ਰਕਾਸਕ

ਸਿੱਖ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਕਾਲਜ (ਰਜਿ:)
ਲੁਧਿਆਣਾ

20 ਰੁਪਏ
www.sikhbookclub.com

ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ॥

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਨੰ:

106

ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਸਟੀਕ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼
ਸਿੱਖ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਕਾਲਜ (ਰਜਿਸ਼ਨ)
ਲੁਧਿਆਣਾ।

ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਸਟੀਕ
JAP(U) JI STEEK

④ ਸਭ ਹੱਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ।

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਸਿੱਖ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਕਾਲਜ (ਚਜ਼ਿ:); ਲੁਧਿਆਣਾ।
ਫੋਨ : 0161-5021815, 99144-21815
ਛਾਪਕ : ਬਰਾਈਟ ਪਿੰਡਰਜ਼, ਜਲੰਧਰ।
ਟਾਈਪਸੈਟਿੰਗ : ਸੁਰਜੀਤ ਕੰਪਿਊਟਰਜ਼, ਬਸਤੀ ਸ਼ੇਖ, ਜਲੰਧਰ।

ਮਿਲਣਾ ਦੇ ਪਤੇ :

ਸਿੱਖ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਕਾਲਜ (ਚਜ਼ਿ:)

1051/14, ਕੌਲਡ ਗੰਜ, ਲੁਧਿਆਣਾ-141008 ਫੋਨ : 0161-5021815, 99144-21815

Website : www.sikhmissionarycollege.net

www.smcludhiana.com

E-mail : query@smcludhiana.com

ਸਥ-ਆਫਿਸ :

C-135, ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਗਾਚਲਨ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-110015 ਫੋਨ : 011-45771187

ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਕਾਲਜ ਦੇ ਸਭ ਸਰਕਲਾਂ ਪਾਸੋਂ

‘ਜਪੁ ਜੀ’ ਦਾ ਸਮੱਚਾ ਭਾਵ

ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਰੱਬ ਨਾਲੋਂ ਜੋ ਵਿੱਥ ਪੇ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹਟ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਰੱਬ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਿਆਂ, ਉਸ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਸੁਭਾਉ ਰਲਾਇਆਂ ਜਿਵੇਂ ਜੋ ਪੁੱਤਰ ਪਿਉਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਦਾ ਰਹੇ ਤਾਂ ਪਿਉ-ਪੁੱਤਰ ਵਿਚ ਵਿੱਥ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ।

ਦਾਨ ਕੀਤਿਆਂ, ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਿਆਂ ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਣਾਧਾਰ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਉਮਰ ਵਧਾਇਆਂ ਇਹ ਵਿੱਥ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। (ਪਉੜੀ ੧ ਤੋਂ ੨)

ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਕੀ ਹੈ ?

ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੌਸ਼ੇ ਰਾਹ ਤੇ ਤੁਰ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਭਜਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਜਾ ਮਿੱਠੀ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਸੋ, ਰਜਾ ਵਿੱਚ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਤੁਰਨ ਲਈ ਜੀਵ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤ-ਸਲਾਹ ਵਿੱਚ ਸੁਰਤ ਜੋੜਨੀ ਹੈ, ਸੁਰਤ ਭੀ ਇਤਨੀ ਜੋੜਨੀ ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਪਤੀਜ ਜਾਏ, ਸਿਫਤ-ਸਲਾਹ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਨੂੰ ਚਿੱਤ ਨਾ ਕਰੋ। (੯ ਤੋਂ ੧੫)

ਸੁਰਤ ਜੋੜਨ ਦਾ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕਦੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਸਕੇਗਾ ਕਿ ਜੀਵ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਅੰਤ ਪਾ ਸਕੇ; ਉਹ ਆਪ ਬੇਅੰਤ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਭੀ ਬੇਅੰਤ ਹੈ। ਸਿਫਤ-ਸਲਾਹ ਵਿਚ ਸੁਰਤ ਜੋੜਨ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਇਕੋ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਸੁਭਾਉ ਪੱਕ ਜਾਏਗਾ। (੧੬ ਤੋਂ ੨੧)

ਜਿਵੇਂ ਨਾ ਦਾਨ, ਨਾ ਤੀਰਥ-ਇਸ਼ਨਾਨ, ਨਾ ਪ੍ਰਾਣਾਧਾਰ ਤੇ ਨਾ ਸਿਸ਼ਟੀ-ਰਚਨਾ ਬਾਰੇ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਦੀ ਛਿਲਾਸਫੀ ਜੀਵ ਦੀ ਰੱਬ ਨਾਲੋਂ ਵਿੱਥ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰਥ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਮੁੰਦਰਾਂ ਖਿੱਚਾਂ ਆਗਿਕ ਭੀ ਇਹ ਵਿੱਥ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਯਾਦ ਹੀ ਇਕੋ ਵਸੀਲਾ ਹੈ। (ਜਿਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਰਹੀਏ, ਉਸ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਵਧਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਿਆਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਸੁਭਾਉ ਭੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।) ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ, ਜੀਵ ‘ਆਪਾ’ ਮਿਟਾ ਕੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਵਿੱਥ ਮਿਟਾਉਣ ਦਾ ਬੱਸ! ਇਹੀ ਇਕ ਵਸੀਲਾ ਹੈ। (ਪਉੜੀ ੨੮ ਤੋਂ ੩੩)

ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਸਾਧਾਰਨ ਹਾਲਤ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਹੋ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਸੂਝ ਹਾਸਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੇ ਆਉਣ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਕੀ ਹੈ, ਕਿਸ ਫਰਜ਼ ਦੇ ਅਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸੂਝ ਆਇਆਂ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਨਿੱਕੇ ਜਿਹੇ ਟੱਬਰ ਦੇ ਮੌਰ ਦੀ ਤੰਗ-ਦਿਲੀ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ-ਪਿਤਾ ਦਾ ਇਕ ਵੱਡਾ ਟੱਬਰ ਦਿੱਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ,

ਫਿਰ ਉਹ ਇਸ ਵੱਡੇ ਪਰਵਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਘਾਲ-ਕਮਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਮਾਲਕ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਭੀ ਸੁੜਦਾ ਹੈ। ਖਲਕ ਦੀ ਯਾਦ ਤੇ ਖਲਕਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਾਲ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਜੀਵ ਦਾ ਮਨ ਸੁਆਰਥ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਟੱਪ ਕੇ ਬੋਅੰਤ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਇਸ ਉੱਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਇਕ-ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਪਰ, ਜਿਵੇਂ ਸੁਨਿਆਰੇ ਦੀ ਕੁਠਾਲੀ ਵਿਚ ਸੋਨਾ ਤਾਉਂ ਸਹਾਰਦਾ ਹੈ, ਅਹਿਰਣ ਤੇ ਸੱਟਾਂ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਜੀਵ ਨੇ ਵੀ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਸੱਚੀ ਟਕਸਾਲ ਵਿਚ ਮਨ ਨੂੰ ਘੜਨਾ ਹੈ। ਉਹ ਟਕਸਾਲ ਕੀ ਹੈ?—ਜਤ, ਪੌਰਜ, ਮਾਤਿ, ਗਿਆਨ, ਭਉ, ਘਾਲ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ (ਭਾਵ, ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਚਰਨ ਪਹਿੱਤਰ ਹੋਵੇ, ਦੁਖ ਅਤੇ ਮੁਸੀਬਤ ਸਮੇਂ ਅਡੋਲ ਰਹੇ, ਸਮਝ ਉੱਚੀ ਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੋਵੇ, ਰੱਬ ਦਾ ਡਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਰਹੇ, ਸੇਵਾ ਦੀ ਘਾਲ ਘਾਲੇ ਤੇ ਖਲਕ ਅਤੇ ਖਲਕਤ ਦਾ ਪਿਆਰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਹੋਵੇ)। (੩੮ ਤੋਂ ੩੯)

ਸਿਧਾਂਤ (ਜੋ ਅਖੀਰਲੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਹੈ) :

ਇਹ ਜਗਤ ਇਕ ਰੰਗ-ਕੂਮੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਜੀਵ-ਖਿਲਾੜੀ ਆਪੇ ਆਪਣੀ ਖੇਡ, ਖੇਡ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਦੀ ਖੇਡ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਬੜੇ ਗਹੁ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੋ ਨਿਰੀ ਮਾਇਆ ਦੀ ਖੇਡ ਹੀ ਖੇਡ ਰਾਏ, ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਵਿੱਖ ਪਾਈ ਗਏ। ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਖੇਡ ਖੇਡੀ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਿਹਨਤ ਸਫਲ ਕਰ ਗਏ, ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸੁਰੱਜੇ ਰਾਹ ਤੇ ਪਾਂਦੇ ਹੋਏ ਆਪ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹੜ੍ਹਗੀ ਵਿਚ ਸੁਰਖੂ ਹੋਏ। ੧।

ਜਪੁ ਜੀ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉੱਤਰ

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : ਇਸ ਬਾਣੀ ਦਾ ਨਾਮ 'ਜਪੁ' ਕਿਉਂ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ? ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ? ਇਸ ਦਾ ਪਾਠ ਕਿਉਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਕਰਨਾ ਹੈ ?

ਉੱਤਰ : (1) ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਹੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਦੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲੋਂ ਵਿੱਖ ਕਿਵੇਂ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਇਹ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਤੁਰਿਆਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲੋਂ ਵਿੱਖ ਮਿਟ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਜਾ ਕਿਵੇਂ ਮਿੱਠੀ ਲੱਗੇ ? ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਨਾਲ, ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਜੀਵ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਉਸ ਨਾਲ ਜੀਵ ਦਾ ਪਿਆਰ ਬਣਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਕੀਤੇ ਕੰਮ ਦੰਗੇ ਲੱਗਣ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਦੀ ਰਜਾ ਮਿੱਠੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਸੇ 'ਸਿਮਰਨ' ਜਾਂ 'ਜਪੁ' ਹੀ ਇਕ ਐਸਾ ਵਸੀਲਾ ਹੈ ਜੋ ਜੀਵ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲੋਂ ਵਿੱਖ ਮਿਟਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਇਹੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਦਾਨ-ਪੁੰਨ, ਤੌਰਥ-ਯਾਤਰਾ, ਪ੍ਰਾਣਯਾਮ,

ਜਗਤ-ਰਚਨਾ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ, ਜੋਗ ਦੇ ਖਿੱਬਾਂ ਮੁੰਦ੍ਰਾਂ ਆਦਿਕ ਚਿੰਨ੍ਹ—ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਭੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੜੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ 'ਸਿਮਰਨ' ਹੀ ਇਕੋ ਇਕ ਵਸੀਲਾ ਹੈ, 'ਸਿਮਰਨ' ਦੀ ਹੀ ਇਸ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵਿਆਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਭੀ 'ਜਪੁ' ਹੀ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। 'ਜਪੁ' ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਸਿਮਰਨ, ਬੰਦਰੀ, ਭਜਨ।

(2) ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਲਿਖਤੀ ਤਰਤੀਬ ਜੇ ਗਹੁ ਨਾਲ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਹੇਰਕ 'ਰਾਗ' ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਰਜ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ, ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਰਜ ਹੈ। ਹੇਰਕ 'ਰਾਗ' ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ 'ਸ਼ਬਦ', ਫਿਰ ਅਸਟਪਦੀਆਂ, ਫਿਰ ਛੱਤ ਆਦਿਕ ਇਸ ਉਪਰ ਦੱਸੀ ਤਰਤੀਬ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਦਰਜ ਹਨ। ਸੋ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਮੁੱਖ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਹੈ 'ਸਿਮਰਨ'। 'ਸਿਮਰਨ' ਮਾਨੌ, ਇਕ ਐਸੀ ਕੇਂਦਰੀ ਨੀਂਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਉਪਰ 'ਪਰਮ' ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸੋ, ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਭੀ ਉਸੇ ਹੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਵਿਸ਼ਦਾ ਸੀ ਜੋ ਇਸ ਕੇਂਦਰੀ ਅਸੂਲ ਤੇ ਪ੍ਰਲੀ ਵਿਆਖਿਆ ਹੋਵੇ ਤੇ ਇਸ ਮਜ਼ਮੂਨ ਉੱਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਫੁਕਵੀ ਬਾਣੀ ਹੈ 'ਜਪੁ'। ਸੋ, ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸੇ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤਾ।

(3) ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਬੇਅੰਤ ਦਾਤਾਂ ਮਿਲਿਆਂ ਭੀ ਜੀਵ ਦੁਖੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸੁਖ-ਦੇ-ਸੋਮੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਵਿੱਖ ਕਿਵੇਂ ਮਿਟੇ? ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਸਾ ਵਿਚ ਤੁਰਿਆਂ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੁਭਾਉ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਸੁਭਾਉ ਮਿਲਾਇਆਂ। ਸੁਭਾਉ ਤਦੋਂ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਜੀਵ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਦਾ ਗਿਸਤਾ ਗੰਢ ਲਏ। ਇਹ ਇਕ ਐਸਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਵਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਹੋਰੇਕ ਪ੍ਰਾਣੀ-ਮਾਤਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦੁੱਖ-ਕਲੋਸ਼-ਤ੍ਰਿਬੰਨਾ ਆਦਿਕ ਮਿਟਾਣ ਲਈ ਵਿਚਾਰਨ ਦੀ ਸਦਾ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਹ ਸਵਾਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਲਿਖੀ ਬਾਣੀ 'ਜਪੁ' ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਹੀਏਂ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦਾ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਪਾਠ ਕਰਨ ਦੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਹਦਾਇਤ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਸਿਖ ਨੂੰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਇਹ ਚੇਤਾ ਆਉਂਦਾ ਰਹੇ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲੋਂ ਪਈ ਵਿੱਖ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣ ਦਾ ਇਕੋ ਵਸੀਲਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਹੈ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਿਮਰਨ, ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਯਾਦ, ਉਸ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ 'ਜਪੁ'।

ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਮ, ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ, ਨਿਰਭਉ, ਨਿਰਵੈਤੁ, ਅਕਾਲ ਮੁਰਤਿ,
ਅਜੂਨੀ, ਸੈਡੁ, ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਅਰਥ : ਇਹ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਹੈ। ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, ਮੁੱਢਲਾ ਉਪਦੇਸ਼। ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਇਕ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਰੀ ਸਿਸਟੀ ਵਿਚ ਇਕ ਰਸ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸਦੀਵੀ ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਰੀ ਸਿਸਟੀ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਉਹ ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਹ ਵੈਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਕਾਲ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ; ਭਾਵ, ਉਸ ਉੱਤੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਬਚਪਨ, ਜਵਾਨੀ, ਬੁਢਾਪਾ, ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। ਉਹ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਉਸ ਦੀ ਹੋਦ, ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ) ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਉਚਾਰਨ ਪਾਠ : ‘੧’ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ‘ਇਕ’ ਕਰਨਾ ਹੈ, ‘ੴ’ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ‘ਓਅੰਕਾਰ’ ਹੈ। ਅਜੂਨੀ ਸੈਡੁ ਇੱਕਠਾ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਨਾ। ਅਜੂਨੀ ਵਖਰਾ ਹੈ ਤੇ ਸੈਡੁ ਵਖਰਾ। ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਉਚਾਰਨਾ ਅਸੁਧੁ ਹੈ।

॥ ਜਪੁ ॥

ਇਹ ਅਰੋ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਹੈ। ਬਾਣੀ ਦਾ ਅਸਲ ਨਾਮ ‘ਜਪੁ’ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਆਦਿ ਸਚੁ, ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ ॥

ਹੈ ਭੀ ਸਚੁ, ਨਾਨਕ, ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ ॥ ੧ ॥

ਨੇਟ : ਇਹ ਸਲੋਕ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਵਜੋਂ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਦਾ ਸਰੂਪ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਜਪ-ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਇਸ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ‘ਜਪੁ’ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪਦ-ਅਰਥ : ਆਦਿ—ਮੁੱਢ ਤੋਂ। ਸਚੁ—ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ। ਜੁਗਾਦਿ—ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਮੁੱਢ ਤੋਂ। ਨਾਨਕ—ਹੋ ਨਾਨਕ।

ਅਰਥ : ਹੋ ਨਾਨਕ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਮੁੱਢ ਤੋਂ (ਜਗਤ ਉਤਪਤੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ) ਹੀ ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਤੇ ਅਗਾਂਹ ਨੂੰ ਭੀ; ਭਾਵ, ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ ਰਹੇਗਾ। ਭਾਵ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਹਸਤੀ ਕਦੇ ਵੀ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਊਚਾਰਨ ਪਾਠ : 'ਜਪੁ' ਸ਼ਬਦ ਵਖਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਜਪੁ ਆਦਿ, ਸਚੁ ਜੁਗਾਦਿ ਕਰਕੇ ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਨੁਧੱਤ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਨਾਨਕ ਦਾ 'ਕ' ਅੱਖਰ ਮੁਕਤਾ ਹੋਵੇ; ਭਾਵ, 'ਕ' ਅੱਖਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਲਗ ਮਾਤਰ ਨਾ ਲੱਗੀ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ 'ਹੋ ਨਾਨਕ?' ਸੰਬੰਧਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ 'ਨਾਨਕ' ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਬਾਅਦ ਹਲਕਾ ਜਿਹਾ ਬਿਸਰਾਮ ਦੇਣਾ ਹੈ।

ਸੋਚੋ, ਸੋਚਿ ਨ ਹੋਵਈ, ਜੇ ਸੋਚੀ, ਲਖ ਵਾਲੁ ॥

ਚੁਪੈ, ਚੁਪ ਨ ਹੋਵਈ, ਜੇ ਲਾਇ ਰਹਾ, ਲਿਵ ਤਾਰ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਸੋਚੇ—ਸੁਚਿ ਰੱਖਣ ਨਾਲ। ਸੋਚਿ—ਪਵਿੱਤਰਤਾ। ਸੋਚੀ—ਸੋਚੀਂ, ਮੈਂ ਸੁੱਚ ਰੱਖਾ। ਚੁਪੈ—ਚੁਪ ਕਰ ਗਿਣ ਨਾਲ। ਚੁਪ—ਮਨ ਦਾ ਟਿਕਾਉ। ਲਿਵਤਾਰ—ਇਕ ਤਾਰ (ਲਗਾਤਾਰ) ਸਮਾਧੀ।

ਨੋਟ : ਇਸ ਪਉੜੀ ਦੀ ਪੰਜਵੀਂ ਤੁਕ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਮਨ ਨੂੰ 'ਸਚਿਆਰਾ' ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਦਸ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਹਿਲੇ ਅਨਮਤਾਂ ਦੇ ਵਰਤੇ ਤਰੀਕੇ—ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ, ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸਮਾਧੀ ਲਾਉਣੀ, ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਰਜ਼ਾ ਲੈਣਾ, ਸਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਫਿਲਾਸਫੀ ਆਦਿ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰੱਖਕ ਦਸਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫਿਰ ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਦਸਦੇ ਹਨ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਭੁਨਾ।

ਅਰਥ : ਜੇ ਮੈਂ ਲੱਖ ਵਾਰੀ ਭੀ ਤੀਰਥ ਇਸ਼ਨਾਨ ਆਦਿਕ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸੁੱਚ ਰੱਖਾ ਤਾਂ ਭੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰੀਰਕ ਸੁੱਚ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਮਨ ਦੀ ਸੁੱਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ। ਜੇ ਮੈਂ ਸਰੀਰ ਦੀ ਇਕਤਾਰ ਸਮਾਧੀ ਲਾਈ ਰਖਾ ਤਾਂ ਭੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰੋਂ ਚੁੱਪ ਕਰ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਮਨ ਦੀ ਸਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਭੁਖਿਆ, ਭੁਖ ਨ ਉਤਰੀ, ਜੇ ਬੰਨਾ, ਪੁਰੀਆ ਭਾਰ ॥

ਸਹਸ ਸਿਆਣਪਾ ਲਖ ਹੋਹਿ, ਤ ਇਕ ਨ ਚਲੈ ਨਾਲਿ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਭੁਖਿਆ—ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਿਹਾਂ। ਬੰਨਾ—ਬੰਨ੍ਹਾਂ, ਬੰਨ੍ਹ ਲਵਾਂ, ਸਾਂਭ ਲਵਾਂ। ਪੁਰੀਆ ਭਾਰ—ਸਾਰੇ ਭਵਣਾਂ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਢੇਰ। ਸਹਸ—ਹਜ਼ਾਰ। ਸਿਆਣਪਾ—ਚਤੁਰਾਈਆਂ। ਹੋਹਿ—ਹੋਵਣ।

ਅਰਥ : ਜੇ ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਭਵਣਾਂ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਭੀ ਸਾਂਭ ਲਵਾਂ ਤਾਂ ਭੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਿਹਾਂ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ (ਮਨ ਦੀ ਭੁਖ) ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਜੇ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਚਤੁਰਾਈਆਂ ਹੋਵਣ ਤਾਂ ਭੀ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਭੀ ਚਤੁਰਾਈ ਰੱਬੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੀ।

ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੈਣਾਮੈ, ਕਿਵ ਕੁਝੈ ਭੁਟੈ ਪਾਣਿ ॥

ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ, ਨਾਨਕ, ਲਿਖਿਆ ਨਾਲਿ ॥ ੧ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਸਚਿਆਰਾ—ਸੱਚੇ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਣ ਲਈ ਯੋਗ। ਹੁਕਮੀ—ਹੁਕਮ ਵਿਚ। ਰਜਾਈ—ਰਜਾ ਵਾਲਾ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ। ਨਾਲਿ—ਜੀਵ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਪੁਰ ਤੋਂ ਹੀ, ਜਦ ਤੋਂ ਜਗਤ ਬਣਿਆ ਹੈ।

ਅਰਥ : ਤਾਂ ਫਿਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਹੋਣ ਲਈ ਯੋਗ ਕਿਵੇਂ ਬਣ ਸਕੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਦਾ ਕੂੜ ਦਾ ਪਰਦਾ ਕਿਵੇਂ ਟੁਟ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਹੈ ਕਿ ਰਜਾ ਦੇ ਮਾਲਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਭੁਰਨਾ, ਇਹੀ ਇੱਕ ਵਸੀਲਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕੂੜ ਦੀ ਕੰਧ ਟੁਟ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਨਕ! ਇਹ ਵਿਧੀ ਧੁਰ ਤੋਂ ਹੀ, ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਜਗਤ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਜੀਵ ਦੇ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ੧।

ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਚੱਲਣ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਪ੍ਰਭੂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾਉਣਾ। ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਵਰਗਾ ਆਪਣਾ ਸੁਭਾਅ ਬਣਾਉਣਾ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ।

ਉਚਾਰਨ ਪਾਠ : ਸੋਚੀ, ਰਹਾਂ, ਭੁਖਿਆਂ, ਪੁਰੀਆਂ, ਸਿਆਣਪਾਂ, ਹੋਹਿੰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਰਜਾਈ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ‘ਜ’ ਦੇ ਪੈਰੀ ਬਿੰਦੀ ਲਗਾ ਕੇ ‘ਰਜਾਈ’ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਅਰਥੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ‘ਬੰਨਾ’ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਬੰਨਾ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਹੁਕਮੀ ਹੋਵਨਿ ਆਕਾਰ, ਹੁਕਮੁ ਨ ਕਹਿਆ ਜਾਈ॥

ਹੁਕਮੀ ਹੋਵਨਿ ਜੀਆ, ਹੁਕਮਿ ਮਿਲੈ ਵੜਿਆਈ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਹੁਕਮੀ—ਆਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ। ਆਕਾਰ—ਸਗੀਰ।

ਅਰਥ : ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਬਣਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਹੁਕਮ ਦੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ। ਰੱਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਰੱਬ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਬੋਭਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਹੁਕਮੀ ਉਤਸੁ ਲੀਚੁ, ਹੁਕਮਿ ਲਿਖਿ, ਦੁਖ ਸੁਖ ਪਾਈਅਹਿ॥

ਇਕਨਾ ਹੁਕਮੀ ਬਖਸ਼ੀਸ, ਇਕਿ ਹੁਕਮੀ ਸਦਾ ਭਵਾਈਅਹਿ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਪਾਈਅਹਿ—ਪਾਈਦੇ ਹਨ। ਭਵਾਈਅਹਿ—ਭਵਾਈਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ : ਰੱਬੀ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਚੰਗਾ ਤੇ ਕੋਈ ਭੈੜਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ, (ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਲਿਕੇ ਅਨੁਸਾਰ) ਦੁੱਖ ਤੇ ਸੁੱਖ ਭੋਗੀਦੇ ਹਨ। ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਕਦੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਉੱਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਕਈ ਮਨੁੱਖ ਨਿਤ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਦੇ ਗੋੜ ਵਿਚ ਭਵਾਈਦੇ ਹਨ।

ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ ਸਭ ਕੋ, ਬਾਹਰਿ ਹੁਕਮ ਨ ਕੋਇ ॥

ਨਾਨਕ, ਹੁਕਮੈ ਜੇ ਬੁਝੈ, ਤ ਹਜ਼ੂਮੈ ਕਰੈ ਨ ਕੋਇ ॥ ੨ ॥

ਅਰਥ : ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਰੱਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਜੀਵ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਹੇ ਨਾਨਕ! ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਏ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਹ ਹਜ਼ੂਮੈਂ ਵਾਲੀਆਂ ਡਾਵ ਸੁਆਰਥ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਉਚਾਰਨ ਪਾਠ : (1) ਆਕਾਰ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਅਕਾਰ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਨਾ। 'ਅ' ਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਕੰਨਾ ਬੁਲਾ ਕੇ 'ਆਕਾਰ' ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਹੈ।

(2) 'ਜੀਅ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਜੀਆ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। 'ਅ' ਕੇਵਲ 'ਜ' ਅੱਖਰ ਨੂੰ ਲੱਗੀ 'ਲਗ ਮਾਤਰਾ' 'ਬਿਹਾਰੀ' ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਲੰਬੀ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ। ਸੋ ਸ਼ੁੱਧ ਉਚਾਰਨ ਬਿਹਾਰੀ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਜਗਾ ਰਹਿਕਾ ਕੇ 'ਜੀ' ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ।

(3) 'ਪਾਈਅਹਿ' ਤੇ 'ਡਵਾਈਅਹਿ' ਸ਼ਬਦ ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ ਉਚਾਰਨ ਕਰਨੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਬਹੁ ਵਚਨ ਦੇ ਲਖਾਇਕ ਹਨ।

(4) 'ਬਖਸ਼ੀਸ' ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਉਚਾਰਨ 'ਬਖਬੀਬ਼' ਹੈ।

ਗਾਵੈ ਕੋ ਤਾਣੁ, ਹੋਵੈ ਕਿਸੈ ਤਾਣੁ ॥

ਗਾਵੈ ਕੋ, ਦਾਤਿ ਜਾਣੈ ਨੀਸਾਣੁ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਤਾਣੁ—ਬਲ। ਦਾਤਿ—ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ ਪਦਾਰਥ। ਨੀਸਾਣੁ—ਬਖਬੀਬ਼ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ।

ਅਰਥ : ਜਿਸ ਜੀਵ ਪਾਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਬਖਸ਼ਿਆ 'ਬਲ' ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਦੇ ਬਲ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਇਨ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਡਾਵ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਉਹ ਕੰਮ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਸ ਦੀ ਵੱਡੀ ਤਾਕਤ ਪਰਗਟ ਹੋਵੇ। ਕੋਈ ਜੀਵ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਨੂੰ ਰੱਬ ਦੀ ਰਹਿਮਤ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਇਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਗਾਵੈ ਕੋ, ਗੁਣ ਵਡਿਆਈਆ ਚਾਰ ॥

ਗਾਵੈ ਕੋ, ਵਿਦਿਆ ਵਿਖਮੁ ਵੀਰਾਚੁ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਚਾਰ—ਸੁੰਦਰ। ਵਿਖਮੁ—ਕਠਨ। ਵੀਰਾਚੁ—ਗਿਆਨ।

ਅਰਥ : ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਰਥ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ਗੁਣ ਤੇ ਸੋਹਣੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਕਠਨ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ; ਡਾਵ, ਬਾਸਤਰ ਆਗਿਕ ਦੁਆਰਾ ਆਤਮਕ ਫਿਲਾਸਫੀ ਦੇ ਔਖੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਗਾਵੈ ਕੋ, ਸਾਜਿ ਕਰੇ ਤਨੁ ਖੇਹ ॥

ਗਾਵੈ ਕੋ, ਜੀਅ ਲੈ ਫਿਰਿ ਦੇਹ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਸਾਜਿ—ਪੇਦਾ ਕਰਕੇ। ਖੇਹ—ਸੁਆਹ। ਜੀਅ—ਜਿੰਦ। ਦੇਹ—ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ : ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਇਉਂ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸੁਆਹ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਇਉਂ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਿੰਦ ਕੱਢ ਕੇ ਫਿਰ ਢੂਜੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਪਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

ਗਾਵੈ ਕੋ, ਜਾਪੈ ਦਿਸੈ ਦੂਰਿ ॥ ਗਾਵੈ ਕੋ, ਵੇਖੈ ਗਾਲਾ ਹਦੂਰਿ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਜਾਪੈ—ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਗਾਲਾ ਹਦੂਰਿ—ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ।

ਅਰਥ : ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਆਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ‘ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ’ ਢੂਰ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕੋਈ ਆਪਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ਨੇੜੇ ਹੈ, ਸਭ ਥਾਈਂ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ ਹੈ।

ਕਥਨਾ ਕਥੀ, ਨ ਆਵੈ ਤੋਟਿ ॥

ਕਥਿ ਕਥਿ ਕਥੀ, ਕੋਟੀ ਕੋਟਿ ਕੋਟਿ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਕਥਨਾ—ਕਹਿਣਾ। ਤੋਟਿ—ਅੰਤ। ਕੋਟਿ—ਕਰੋੜ। ਕੋਟੀ—ਕਰੋੜਾਂ ਵਾਗੀ।

ਅਰਥ : ਕਰੋੜਾਂ ਹੀ ਜੀਵਾਂ ਨੇ ਬੇਅੰਤ ਵਾਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਹੁਕਮ ਦੇ ਵਰਨਣ ਕਰਨ ਦੀ ਤੌਟ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕੀ; ਭਾਵ, ਵਰਨਣ ਕਰ ਕੇ ਹੁਕਮ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਿਆ।

ਦੇਦਾ ਦੇ, ਲੈਦੇ ਬਕਿ ਪਾਹਿ ॥ ਜੁਗਾ ਜੁਗੰਡਰਿ, ਖਾਹੀ ਖਾਹਿ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਦੇਦਾ—ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਰੱਬ। ਲੈਦੇ—ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵ। ਜੁਗਾ ਜੁਗੰਡਰਿ—ਸਾਰੇ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ, ਭਾਵ, ਸਦਾ ਤੋਂ ਹੀ।

ਅਰਥ : ਦਾਤਾਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਕ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਜੀਵ ਲੈ ਕੇ ਥੱਕ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਸਭ ਜੀਵ ਸਦਾ ਤੋਂ ਹੀ ਰੱਬ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਪਦਾਰਥ ਖਾਂਦੇ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ।

ਹੁਕਮੀ ਹੁਕਮ੍ਭ, ਚਲਾਏ ਰਾਹੁ ॥ ਨਾਨਕ, ਵਿਗਸੈ ਵੇਪਰਵਾਹੁ ॥ ੩ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਹੁਕਮੀ ਹੁਕਮ੍ਭ—ਹੁਕਮ ਵਾਲੇ ਰੱਬ ਦਾ ਹੁਕਮ। ਰਾਹੁ—ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਬਾਰ। ਨਾਨਕ—ਹੇ ਨਾਨਕ। ਵਿਗਸੈ—ਪਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ : ਹੁਕਮ ਵਾਲੇ ਰੱਬ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਕਾਰ ਨੂੰ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਨਕ! ਉਹ ਨਿਰਕਾਰ ਸਦਾ ਵੇਪਰਵਾਹ ਹੈ ਤੇ ਪਰਸੰਨ ਹੈ। ਭਾਵ, ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਅਭੁੱਟ ਪਦਾਰਥ ਦੇਂਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਦਾ ਖੇੜੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ

ਹੈ। ਉਸਦੀ ਹੁਕਮ ਰੂਪ ਸੱਤਾ ਹੀ ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ਨਿਵਾਹ ਰਹੀ ਹੈ।

ਭਾਵ : ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਕੰਮ ਵੇਖ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਆਪੇ ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੁਕਮ-ਹੁਪੀ ਤਕਤ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਂਦੇ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਮੁਕੰਮਲ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲੱਗ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ।

ਉਚਾਰਨ ਪਠ : (1) ਵਡਿਆਈਆਂ, ਕੋਟੀਆਂ, ਦੇਂਦਾ, ਲੈਂਦੇ, ਪਾਹਿੰ, ਜੁਗਾਂ, ਖਾਹੀਂ, ਖਾਰਿੰ ਸ਼ਬਦ ਬਿਦੀ ਸਹਿਜ ਉਚਾਰਨੇ ਹਨ।

(2) ਰਾਹੁ ਅਤੇ ਵੇਪਰਵਾਹੁ ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਉਚਾਰਨ ਰਾਹ ਅਤੇ ਵੇਪਰਵਾਹ ਹੈ। 'ਹਾਹੇ' ਨੂੰ ਲਗਾ ਔਕੜ 'ਇਕ ਵਚਨ ਪ੍ਰਲਿੰਗ ਨਾਂਵ' ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ ਜੋ ਉਚਾਰਨ ਵਿਚ ਬੋਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ 'ਹਾਹੇ' ਤੇ 'ਵੇਪਰਵਾਹੇ' ਪੜ੍ਹਨਾ ਆਸ਼ੁੱਧ ਹੈ।

(3) ਨੀਸਾਨੁ ਦਾ ਉਚਾਰਨ 'ਨੀਸ਼ਾਣ' ਕਰਨਾ ਸ਼ੁੱਧ ਹੈ।

ਸਾਚਾ ਸਾਹਿਬੁ, ਸਾਚੁ ਨਾਇ, ਭਾਖਿਆ ਭਾਉ ਅਪਾਰੁ ॥

ਆਖਿਆ ਮੰਗਾਹਿ, ਦੇਹਿ ਦੇਹਿ, ਦਾਤਿ ਕਰੇ ਦਾਤਾਰੁ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਸਾਚਾ—ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ਨਾਇ—ਨਿਆਇ। ਭਾਖਿਆ—ਬੋਲੀ। ਭਾਉ—ਪ੍ਰੇਮ। ਅਪਾਰੁ—ਬੋਅੰਤ।

ਅਰਥ : ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਇਨਸਾਫ਼ ਭੀ ਅਟੱਲ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਬੋਲੀ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਬੋਅੰਤ ਹੈ। ਜੀਵ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਦਾਤਾਂ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਖਦੇ ਹਨ ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ। ਸਾਨੂੰ ਦਾਤਾਂ 'ਦੇਹ'। ਉਹ ਦਾਤਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਬਖਸ਼ਸ਼ਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਫੇਰਿ, ਕਿ ਅਗੇ ਰਖੋਐ, ਜਿਤੁ ਦਿਸੈ ਦਰਬਾਰੁ ॥

ਮੁਹੌ, ਕਿ ਬੋਲਣੁ ਬੋਲੀਐ, ਜਿਤੁ ਸੁਣਿ ਧਰੇ ਪਿਆਰੁ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਫੇਰਿ—ਫਿਰ। ਕਿ—ਕਿਹੜੀ ਭੇਟਾ। ਕਿ ਬੋਲਣੁ—ਕਿਹੜਾ ਬਚਨ।

ਅਰਥ : ਜੋ ਸਾਰੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਬਖਸ਼ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਕਿਹੜੀ ਭੇਟਾ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਅੱਗੇ ਰਖਿਏ ਜਿਸ ਦੇ ਸਦਕਾ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਦਿੱਸ ਪਏ ? ਅਸੀਂ ਮੂੰਹੋਂ ਕਿਹੜਾ ਬਚਨ ਬੋਲੀਏ ਭਾਵ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰੋਏ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਸਾਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰੇ ?

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ, ਸਚੁ ਰਾਉ, ਵਡਿਆਈ ਵੀਰਾਰੁ ॥

ਕਰਮੀ ਆਵੈ ਕਪਕਾ, ਨਦਰੀ ਮੇਖੁ ਦੁਆਰੁ ॥

ਨਾਨਕ, ਏਵੈ ਜਾਣੀਐ, ਸਭੁ ਆਪੇ ਸਚਿਆਰੁ ॥ ੪ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ—ਪ੍ਰਭਾਤ ਵੇਲਾ। ਕਰਮੀ—ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ।

ਕਪੜਾ—ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਰੂਪੀ ਕਪੜਾ। ਮੇਖ—ਮੁਕਤੀ। ਦੁਆਰੁ—ਰੱਬ ਦਾ ਦਰ।
ਸਭੁ—ਸਭ ਬਾਣੀ।

ਅਰਥ : ਪ੍ਰਭਾਤ ਵੇਲਾ, (ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਪੂਰਨ ਖਿੜਾਉ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਆਪ ਤੌਰ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਝੰਮੇਲਿਆਂ ਤੋਂ ਵਿਹਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ਹੋਵੇ। ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰੀਏ ਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ 'ਸਿਫਤਿ-ਰੂਪ ਪਟੋਲਾ' ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ 'ਕੂੜ ਦੀ ਪਾਲਿ' ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਰੱਬ ਦਾ ਦਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਨਕ! ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹੋਂਦ ਦਾ ਮਾਲਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਭ ਬਾਣੀ ਭਰਪੂਰ ਹੈ। ੪।

ਭਾਵ : ਦਾਨ ਪੁੰਨ ਕਰਨ ਜਾਂ ਕੋਈ ਮਾਇਕ ਡੇਟਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜੀਵ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲੋਂ ਵਿੱਥ ਮਿਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਭ ਦਾਤਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਹੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਵਿੱਥ ਮਿਟਾਉਣ ਦਾ ਇਕੇ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਕਿ 'ਪ੍ਰੇਮ' ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਬੋਲੀ ਹੋਵੇ; ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਤੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਏ।

ਊਚਾਰਨ ਪਾਠ : ਨਾਇਂ, ਆਖਹਿੰ, ਮੰਗਹਿੰ, ਮੁਰੈਂ, ਨਾਉਂ, ਏਵੈਂ ਬਥਦਾਂ ਦਾ ਊਚਾਰਨ ਬਿਦੀ ਸਹਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਬਾਪਿਆ ਨ ਜਾਇ, ਕੀਤਾ ਨ ਹੋਇ ॥

ਆਪੇ ਆਪਿ, ਨਿਰੰਜਨੁ ਸੋਇ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਬਾਪਿਆ ਨ ਜਾਇ—ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਕੀਤਾ ਨ ਹੋਇ—ਬਣਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਨਿਰੰਜਨੁ—ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ।

ਅਰਥ : ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਨਿਰੋਲ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਹੈ, ਨਾ ਉਹ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਾਡੇ ਬਣਾਇਆਂ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜਿਨਿ ਸੇਵਿਆ, ਤਿਨਿ ਪਾਇਆ ਮਾਨੁ ॥

ਨਾਨਕ, ਗਾਵੀਐ ਗੁਣੀ ਨਿਧਾਨੁ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਗਾਵੀਐ—ਸਿਫਤ-ਸਲਾਹ ਕਰੀਏ। ਗੁਣੀ ਨਿਧਾਨੁ—ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ। ਸੇਵਿਆ—ਸਿਮਰਿਆ।

ਅਰਥ : ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਵਡਿਆਈ, ਭਾਵ, ਆਦਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਨਕ! ਆਉ, ਅਸੀਂ ਤੀ ਉਸ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤ-ਸਲਾਹ ਕਰੀਏ।

ਗਾਵੀਐ ਸੁਣੀਐ, ਮਨਿ ਰਖੀਐ ਭਾਉ ॥

ਦੁਖੁ ਪਰਹਾਰਿ, ਸੁਖੁ ਘਰਿ ਲੈ ਜਾਇ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਘਰਿ—ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਦੁਖੁ ਪਰਹਾਰਿ—ਦੁਖ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ।

ਅਰਥ : ਆਉ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਵੀਏ ਤੇ ਸੁਣੀਏ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਟਿਕਾਈਏ। ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣਾ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਆਤਮਕ ਸੁਖ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਦੰ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਵੇਦੰ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਰਹਿਆ ਸ਼ਾਈ ॥

ਗੁਰੂ ਈਸਰੁ, ਗੁਰੂ ਗੋਰਖੁ ਬਰਮਾ, ਗੁਰੂ ਪਾਰਬਤੀ ਮਾਈ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਗੁਰਮੁਖਿ—ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ। ਨਾਦੰ—ਸ਼ਬਦ, ਨਾਮ। ਵੇਦੰ—ਗਿਆਨ। ਈਸਰ—ਸਿਵ। ਬਰਮਾ—ਬ੍ਰਹਮਾ।

ਅਰਥ : ਰੱਬ ਦਾ ਨਾਮ ਤੇ ਗਿਆਨ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਤ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੜ੍ਹੁ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਹੀ ਸਾਡੇ ਲਈ ਗੋਰਖ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਹੀ ਸਾਡੇ ਲਈ ਮਾਈ ਪਾਰਬਤੀ ਹੈ। ਭਾਵ ਅਸੀਂ ਈਸਰ, ਗੋਰਖ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੇ ਪਾਰਬਤੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣਾ, ਸਗੋਂ ਗੁਰੂ ਹੀ ਸਾਡੇ ਲਈ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ।

ਜੇ ਹਉ ਜਾਣਾ, ਆਖਾ ਨਾਹੀ, ਕਹਣਾ ਕਥਨੁ ਨ ਜਾਈ ॥

ਗੁਰਾ, ਇਕ ਦੇਹਿ ਬੁਝਾਈ ॥

ਸਭਨਾ ਜੀਆ ਕਾ ਇਕੁ ਦਾਤਾ, ਸੇ ਮੈ ਵਿਸਰਿ ਨ ਜਾਈ ॥ ੫ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਹਉ—ਮੈਂ। ਜਾਣਾ—ਸਮਝ ਲਵਾਂ। ਆਖਾ ਨਾਹੀ—ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਗੁਰਾ—ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ! ਇਕ ਬੁਝਾਈ—ਇੱਕ ਸਮਝ।

ਅਰਥ : ਜੇ ਮੈਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਸਮਝ ਭੀ ਲਵਾਂ ਤਾਂ ਭੀ ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਹੁਕਮ ਕਥਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਮੇਰੀ ਤਾਂ ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ! ਤੇਰੇ ਅੱਗੇ ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਇਹ ਸਮਝ ਦੇਹ ਕਿ ਸਭਨਾਂ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਪੜ੍ਹੁ ਮੈਨੂੰ ਵਿਸਰ ਨਾ ਜਾਵੇ। ੫ ।

ਭਾਵ : ਆਤਮਕ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਬੰਦਰੀ ਦੀ ਦਾਤ ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਹੋਰ ਪਾਸਿਉਂ ਨਹੀਂ। ਤਾਂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਹੀ ਬੰਦਰੀ ਦੀ ਦਾਤ ਮੰਗੀਏ।

ਉਚਾਰਨ ਪਾਠ : (1) ਹਉ, ਜਾਣਾਂ, ਆਖਾਂ, ਨਾਹੀਂ, ਜੀਆਂ, ਮੈਂ, ਸ਼ਬਦ ਕਿੰਦੀ ਸਹਿਤ ਉਚਾਰਨੇ ਹਨ।

(2) 'ਗੁਰਾ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਬਿੰਦੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ 'ਗੁਰਾ' ਹੀ ਕਰਨਾ ਹੈ। 'ਅਰਥ ਹੈ—ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ। ਗੁਰਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਿਸ਼੍ਵਾਸ (,) ਦੇਣਾ ਹੈ।

ਤੌਰਥਿ ਨਾਵਾ, ਜੇ ਤਿਸੁ ਭਾਵਾ, ਵਿਣੁ ਭਾਣੇ, ਕਿ ਨਾਇ ਕਰੋ ॥
ਜੇਤੀ ਸਿਰਠਿ ਉਪਾਈ ਵੇਖਾ, ਵਿਣੁ ਕਰਮਾ, ਕਿ ਮਿਲੈ ਲਈ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਤੌਰਥਿ—ਤੌਰਥ ਉੱਤੇ। ਨਾਵਾ—ਮੈਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਂ। ਵਿਣੁ
ਭਾਣੇ—ਰੱਬ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਕਿ ਨਾਇ ਕਰੋ—ਨ੍ਹਾ ਕੇ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ।
ਸਿਰਠਿ—ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ। ਉਪਾਈ—ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੋਈ। ਵਿਣੁ ਕਰਮਾ—ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਤੋਂ
ਬਿਨਾਂ। ਕਿ ਮਿਲੈ—ਕੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਕਿ ਲਈ—ਕੋਈ ਕੀ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ : ਮੈਂ ਤੌਰਥ ਉੱਤੇ ਜਾ ਕੇ ਤਦ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਂ ਜੇ ਇਉਂ ਕਰਨ
ਨਾਲ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰ ਸਕਾਂ। ਪਰ ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਖੁਸ਼
ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੌਰਥ ਉੱਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ
ਦੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਜਿਤਨੀ ਭੀ ਦੂਨੀਆਂ ਮੈਂ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ, ਇਸ ਵਿਚ
ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਕੋਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ
ਲੈ ਸਕਦਾ।

ਮਤਿ ਵਿਚਿ ਰਤਨ ਜਵਾਹਰ ਮਾਣਕ,
ਜੇ ਇਕ, ਹੁਰ ਕੀ ਸਿਖ ਸੁਣੀ ॥
ਗੁਰਾ, ਇਕ ਦੇਹਿ ਬੁਝਾਈ ॥

ਸਭਨਾ ਜੀਆ ਕਾ ਇਕੁ ਦਾਤਾ, ਜੋ ਮੈਂ ਵਿਸਰਿ ਨ ਜਾਈ ॥ ਈ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਮਤਿ ਵਿਚਿ—ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ। ਮਾਣਕ—ਮੌਤੀ।
ਇਕ ਸਿਖ—ਇਕ ਸਿਖਿਆ।

ਅਰਥ : ਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਇਕ ਸਿਖਿਆ ਸੁਣ ਲਈ ਜਾਏ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ
ਬੁੱਧੀ ਅੰਦਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਅਮੋਲਕ ਗੁਣਾਂ ਹੁੰਦੀ ਰਤਨ, ਜਵਾਹਰ ਤੋਂ ਮੌਤੀ
ਉਪਜ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਤਾਂ ਤੇ ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ! ਮੇਰੀ ਤੌਰੇ ਅੱਗੇ ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਕਿ
ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਸਮਝ ਦੇਹ, ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ
ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਾ ਵਿਸਰ ਜਾਏ। ਈ ।

ਭਾਵ : ਤੌਰਥਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਭੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਵਸੀਲਾ
ਨਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਗਤੇ ਤੇ ਤੁਰ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ
ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਊਚਾਰਨ ਪਾਠ : (1) 'ਨਾਵਾ' ਨੂੰ 'ਨ੍ਹਾਵਾ' ਤੇ 'ਨਾਇ' ਨੂੰ 'ਨ੍ਹਾਇ' ਪੜ੍ਹਨਾ
ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਅੱਧਾ 'ਹ' ਲੁਪਤ ਹੈ।

(2) ਭਾਵਾਂ, ਕਰੀਂ, ਵੇਖਾਂ, ਕਰਮਾਂ, ਜੀਆਂ ਸ਼ਬਦ ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ ਉਚਾਰਨੇ
ਹਨ।

(3) ਸਿਰਠਿ ਨੂੰ ਸਿਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਨਾ।

ਜੇ, ਜੁਗ ਚਾਰੇ ਆਰਜਾ, ਹੋਰ ਦਸੂਣੀ ਹੋਇ ॥

ਨਵਾ ਖੰਡਾ ਵਿਚਿ ਜਾਣੀਐ, ਨਗਲ ਚਲੈ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਆਰਜਾ—ਉਮਰ। ਦਸੂਣੀ—ਦਸ ਗੁਣਾਂ। ਨਵਾ ਖੰਡਾ ਵਿਚਿ—ਭਾਵ ਸਾਰੀ ਸਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ। ਜਾਣੀਐ—ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਏ।

ਅਰਥ : ਜੇ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਉਮਰ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਚਾਰ ਜੁਗਾਂ ਜਿਤਨੀ ਹੋ ਜਾਏ, ਨਿਰੀ ਇਤਨੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਜੇ ਇਸ ਤੋਂ ਭੀ ਦਸ ਗੁਣਾਂ ਹੋਰ ਹੋ ਜਾਏ, ਜੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਭੀ ਪਰਗਟ ਹੋ ਜਾਏ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗ ਕੇ ਤੁਰੇ।

ਚੰਗਾ ਨਾਉ ਰਖਾਇ ਕੈ, ਜਸੁ ਕੌਰਤਿ ਜਗਿ ਲੋਇ ॥

ਜੇ, ਤਿਸੁ ਨਦਰਿ ਨ ਆਵਈ, ਤ ਵਾਤ ਨ ਪੁਛੈ ਕੇ ॥

ਕੀਟਾ ਅੰਦਰਿ ਕੀਟੁ, ਕਰਿ ਦੇਸੀ, ਦੇਸੁ ਧਰੇ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਚੰਗਾ ਨਾਉ—ਚੰਗਾ ਨਾਮਣਾ। ਕੀਟੁ—ਕੀੜਾ। ਕਰਿ ਦੇਸੀ—ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾ ਕੇ।

ਅਰਥ : ਜੇ ਉਹ ਚੰਗਾ ਨਾਮਣਾ ਖੱਟ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸ਼ੋਡਾ ਭੀ ਪਾਪਤ ਕਰ ਲਏ, ਪਰ ਜੇਕਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਬੰਦੇ ਵਰਗਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਕੋਈ ਖ਼ਬਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਪੁਛਦਾ। ਭਾਵ, ਇਤਨੀ ਮਾਣ ਵਡਿਆਈ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਿਆਂ ਭੀ ਅਸਲ ਵਿਚ ਨਿਆਸਰਾ ਹੀ ਹੈ। ਸਗੋਂ ਅਜਿਹਾ ਮਨੁੱਖ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਕ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹਾ ਕੀੜਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇਸ਼ੀ ਬਾਪ ਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਨਾਮ ਨੂੰ ਭੁੱਲਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਨਾਨਕ, ਨਿਰਗੁਣਿ ਗੁਣੁ ਕਰੋ, ਗੁਣਵੰਤਿਆ ਗੁਣੁ ਦੇ ॥

ਤੇਹਾ ਕੋਇ ਨ ਸੁਝਈ, ਜਿ ਤਿਸੁ ਗੁਣੁ ਕੋਇ ਕਰੋ ॥ ੭ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਨਿਰਗੁਣਿ—ਗੁਣ-ਹੀਨ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ। ਗੁਣਵੰਤਿਆ—ਗੁਣੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ। ਨ ਸੁਝਈ—ਨਹੀਂ ਲੱਭਦਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਗੁਣ-ਹੀਨ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗੁਣੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਗੁਣ ਉਹੀ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ ਜੇ ਨਿਰਗੁਣ ਜੀਵ ਨੂੰ ਕੋਈ ਗੁਣ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ।

ਭਾਵ : ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਲੰਮੀ ਉਮਰ ਵਧਾਇਆਂ ਜਗਤ ਵਿਚ ਭਾਵੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਾਣ ਅਦਰ ਬਣ ਜਾਏ ਪਰ ਜੇ ਉਹ ਰੱਬੀ ਬੰਦਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਤੋਂ ਸਖਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦਾ ਪਾਤਰ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ। ਬਿਨਾ ਪੜ੍ਹੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਤੋਂ ਨਾਮ ਹੀਣ ਜੀਵ ਪੜ੍ਹੀ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਨਿੱਕਾ

ਜਿਹਾ ਕੀੜਾ ਹੀ ਹੈ।

ਉਚਾਰਨ ਧਾਠ : (1) ਨਵਾਂ, ਖੰਡਾਂ, ਨਾਉਂ, ਕੀਟਾਂ, ਗੁਣਵੰਤਿਆਂ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। (2) 'ਕੀਟਾ ਅੰਦਰਿ ਕੀਟੁ' , ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਰਥ ਵਿਸਰਾਮ (,) ਦੇਣਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੁਕ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਅਨਰਥ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

(3) 'ਦੇਸੀ ਤੇ ਦੇਸੁ' ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਉਚਾਰਨ ਦੋਬੀ ਤੇ ਦੋਜ਼ ਹੋਵੇਗਾ।

ਮੁਣਿਐ, ਸਿਧ ਪੀਰ ਸੁਰਿ ਨਾਥ ॥ ਮੁਣਿਐ, ਧਰਤਿ ਧਵਲ ਆਕਾਸ ॥

ਮੁਣਿਐ, ਦੀਪ ਲੋਅ ਪਾਤਾਲ ॥ ਮੁਣਿਐ, ਪੌਰਿ ਨ ਸਕੈ ਕਾਲੁ ॥

ਨਾਨਕ, ਭਗਤਾ ਸਦਾ ਵਿਗਾਸੁ ॥ ਮੁਣਿਐ, ਦੂਖ ਪਾਪ ਕਾ ਨਾਸੁ ॥ ੯ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਮੁਣਿਐ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜਨ ਨਾਲ। ਧਵਲ—ਧਰਤੀ ਦਾ ਆਸਰਾ। ਸੁਰਿ—ਦੇਵਤੇ। ਲੋਅ—ਲੋਕਾਂ, ਭਵਣਾਂ। ਪੌਰਿ ਨ ਸਕੈ—ਧੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਭਾਵ, ਡਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਵਿਗਾਸ—ਖਿੜਾਉ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਨਾਨਕ! ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜਨ ਵਾਲੇ ਭਗਤ ਜਨਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਦਾ ਖਿੜਾਉ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹ ਸੁਣਨ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਤੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜਨ ਸਦਕਾ ਸਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਸਿਧਾਂ, ਪੀਗਾਂ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਨਾਥਾਂ ਦੀ ਪਦਵੀ ਪਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸੋਝੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਦਾ ਆਸਰਾ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰੇ ਦੀਪਾਂ, ਲੋਅਾਂ, ਪਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮੰਤ ਦਾ ਡਰ ਭੀ ਪੋਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ; ਭਾਵ, ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ।

ਮੁਣਿਐ, ਈਸਰੁ ਬਰਮਾ ਇਦ੍ਦੁ ॥ ਮੁਣਿਐ, ਮੁਖਿ ਸਾਲਾਹਣ ਮੰਦੁ ॥

ਮੁਣਿਐ, ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਤਨਿ ਭੇਦ ॥ ਮੁਣਿਐ, ਸਾਸਤ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਵੇਦ ॥

ਨਾਨਕ, ਭਗਤਾ ਸਦਾ ਵਿਗਾਸੁ ॥ ਮੁਣਿਐ, ਦੂਖ ਪਾਪ ਕਾ ਨਾਸੁ ॥ ੯ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਈਸਰ—ਬਿਵ। ਇਦ੍ਦੁ—ਇਦਰ ਦੇਵਤਾ। ਸਾਲਾਹਣ—ਸਿਫਤ-ਸਲਾਹਾਂ। ਮੰਦੁ—ਭੈੜਾ ਮਨੁੱਖ। ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ—ਜੋਗ ਦੇ ਸਾਧਨ।

ਅਰਥ : ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜਨ ਦਾ ਸਦਕਾ ਸਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਸਿਵ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੇ ਇਦਰ ਦੀ ਪਦਵੀ ਤੇ ਅਪੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੰਦਾ ਮਨੁੱਖ ਭੀ ਮੈਂਹੋਂ ਰੱਬ ਦੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਧਾਰਨ ਬੁੱਧ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਭੀ ਸਰੀਰ ਵਿਚਲੀਆਂ ਗੁੱਸੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਭਾਵ ਅੱਖਾਂ, ਕੰਨ, ਜੀਭ ਆਦਿ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ

ਦੇ ਚਾਲਿਆਂ ਤੇ ਵਿਕਾਰ ਆਦਿਕ ਵਲ ਦੌੜ-ਭੱਜ ਦੇ ਭੇਦ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸੁਰਤ ਜੋੜਨ ਸਦਕਾ ਪ੍ਰਭੁ-ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਦੀ ਸਮਝ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸਾਸਤਰਾਂ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਤੇ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਕੀ ਹਨ।

ਹੋ ਨਾਨਕ! ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸੁਰਤ ਜੋੜਨ ਵਾਲੇ ਭਗਤ ਜਨਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਦਾ ਖਿੜਾਉ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਰੱਬ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਸੁਣਨ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਤੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੯।

ਸੁਣਿਐ, ਸਤ੍ਰ ਸੰਤੋਖੁ ਗਿਆਨੁ ॥ ਸੁਣਿਐ, ਅਠਸਠਿ ਕਾ ਇਸਨਾਨੁ ॥

ਸੁਣਿਐ, ਪਾਤ੍ਰ ਪਾਵਹਿ ਮਾਨੁ ॥ ਸੁਣਿਐ, ਲਾਗੈ ਸਹਜਿ ਧਿਆਨੁ ॥

ਨਾਨਕ, ਭਗਤਾ ਸਦਾ ਵਿਗਾਸੁ ॥ ਸੁਣਿਐ, ਦੂਖ ਪਾਪ ਕਾ ਨਾਸੁ ॥ ੧੦ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਅਠਸਠਿ—ਅਠਾਹਠ ਤੀਰਥ। ਧਿਆਨੁ—ਬਿੜੀ। ਸਤ੍ਰ ਸੰਤੋਖ—ਦਾਨ ਤੇ ਸੰਤੋਖ।

ਅਰਥ : ਪ੍ਰਭੁ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸੁਰਤ ਜੋੜਨ ਨਾਲ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਭਾਉ, ਸੰਤੋਖ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਨੇ ਅਠਾਹਠ ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ, ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਅਠਾਹਠ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਜੋ ਸਤਿਕਾਰ ਮਨੁੱਖ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਭਗਤ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸੁੜ ਕੇ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਵਿਚ ਸੁਰਤ ਜੋੜਨ ਸਦਕਾ ਸਹਿਜ ਅਵਸਥਾ, ਭਾਵ, ਅਡੋਲਤਾ ਵਿਚ ਰਿੱਤ ਦੀ ਬਿੜੀ ਟਿਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਹੋ ਨਾਨਕ! ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸੁਰਤ ਜੋੜਨ ਵਾਲੇ ਭਗਤ ਜਨਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਦਾ ਖਿੜਾਉ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਤੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੧੦।

ਸੁਣਿਐ, ਸਰਾ ਗੁਣਾ ਕੇ ਗਾਹੁ ॥ ਸੁਣਿਐ, ਸੇਖ ਪੀਰ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੁ ॥

ਸੁਣਿਐ, ਅੰਧੇ ਪਾਵਹਿ ਰਾਹੁ ॥ ਸੁਣਿਐ, ਹਾਥ ਹੋਵੈ ਅਸਗਾਹੁ ॥

ਨਾਨਕ, ਭਗਤਾ ਸਦਾ ਵਿਗਾਸੁ ॥ ਸੁਣਿਐ, ਦੂਖ ਪਾਪ ਕਾ ਨਾਸੁ ॥ ੧੧ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਸਰਾ ਗੁਣਾ ਕੇ—ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਸਰੋਵਰਾਂ ਦੇ, ਭਾਵ, ਬੇਅੰਤ ਗੁਣਾਂ ਦੇ। ਗਾਹ—ਗਾਹੁਣ ਵਾਲੇ, ਸੂਝ ਵਾਲੇ। ਅਸਗਾਹ—ਛੁੱਘਾ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੱਦਰ। ਹਾਥ ਹੋਵੈ—ਛੂੰਘਿਆਈ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ : ਪ੍ਰਭੁ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜਨ ਸਦਕਾ ਸਾਧਾਰਣ ਮਨੁੱਖ ਬੇਅੰਤ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਸੂਝ ਵਾਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਨਾਮ ਵਿਚ ਸੁਰਤ ਜੋੜਨ ਸਦਕਾ ਸਾਧਾਰਣ ਮਨੁੱਖ ਸ਼ੇਖ, ਪੀਰ ਤੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹਾਂ ਦੀ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਨਾਮ

ਸੁਣਨ ਦੀ ਹੀ ਬਰਕਤ ਹੈ ਕਿ ਅੰਨੇ—ਗਿਆਨ-ਹੀਣ ਮਨੁੱਖ ਭੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਰਾਹ ਲੱਭ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੁੜਨ ਦਾ ਸਦਕਾ ਇਸ ਛੂੰਘੇ ਸੰਸਾਰ-ਸੁਰੰਦਰ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ੧੧।

ਭਾਵ : ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਸਾਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਭੀ ਉੱਚੇ ਆਤਮਕ ਮਗਾਤਥੇ ਉੱਤੇ ਜਾ ਅਪੜਦੇ ਹਨ।

ਉਚਾਰਨ ਪਾਠ : (1) 'ਸੁਣਿਐ' ਦਾ ਪਾਠ 'ਸੁਣੀਐ' ਕਰਨਾ ਅਸੁੱਧ ਹੈ।

(2) 'ਪੋਹਿ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਧੋਹ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਧੋਰੇ ਨਹੀਂ।

(3) ਭਗਤਾਂ, ਪਾਵਹਿਂ, ਸਰਾਂ, ਗੁਣਾਂ ਸ਼ਬਦ ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ ਉਚਾਰਨੇ ਹਨ।

(4) ਆਕਾਸ਼, ਨਾਸ਼, ਈਸ਼ਰ, ਸ਼ਾਸਤ, ਇਸ਼ਨਾਨ, ਸ਼ੇਖ, ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ 'ਸ' ਦੇ ਪੈਰ ਵਿਚ ਬਿੰਦੀ ਲਗਾ ਕੇ ਉਚਾਰਨੇ ਹਨ।

(5) 'ਰਾਹੁ' ਅਤੇ 'ਅਸਗਾਹੁ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ 'ਰਾਹ' ਅਤੇ 'ਅਸਗਾਹ' ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਰਾਹੋ ਅਤੇ ਅਸਗਾਹੋ ਪੜ੍ਹਣਾ ਅਸੁੱਧ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਅੱਕੜ ਕੇਵਲ ਇਕ ਵਚਨ ਪੁਲਿੰਗ ਨਾਂ ਦੀ ਸੂਚਕ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਉਚਾਰਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਥਾਨ ਨਹੀਂ।

ਮੰਨੇ ਕੀ ਗਾਤਿ, ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ ॥ ਜੇ ਕੋ ਕਰੈ, ਪਿਛੈ ਪਛਾਈ ॥

ਕਾਰਾਦਿ, ਕਲਮ ਨ ਲਿਖਣਹਾਰੁ ॥ ਮੰਨੇ ਕਾ, ਬਹਿ ਕਰਨਿ ਵੀਚਾਰੁ ॥

ਐਸਾ ਨਾਮੁ, ਨਿਰੰਜਨੁ ਹੋਇ ॥ ਜੇ ਕੋ, ਮੰਨਿ ਜਾਣੈ, ਮਨਿ ਕੋਇ ॥ ੧੨ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਮੰਨੇ ਕੀ—ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਦੀ। ਗਾਤਿ—ਅਵਸਥਾ।

ਅਰਥ : ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਉੱਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਦੱਸੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ; ਭਾਵ, ਜਿਸ ਦੀ ਲਗਨ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲੱਗ ਗਈ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਬਿਆਨ ਕਰੇ ਭੀ, ਤਾਂ ਉਹ ਪਿਛੋਂ ਪਛਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਹੋਛਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਰਲ ਕੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਪਤੀਜੇ ਹੋਏ ਦੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਅੰਦਰੋਂ ਲਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਕਾਗਜ਼ ਉੱਤੇ ਕਲਮ ਨਾਲ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਲਿਖਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਨਹੀਂ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਨਾਮ ਬਹੁਤ ਉੱਚਾ ਹੈ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਰਭਾਵ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਜੁੜਨ ਵਾਲਾ ਭੀ ਉੱਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲਾ ਹੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਚੱਲ ਤਾਂ ਹੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਲਗਨ ਲਾ ਕੇ ਵੇਖੇ।

ਮੰਨੈ, ਸੁਰਤਿ ਹੋਵੈ, ਮਨਿ ਬੁਧਿ ॥ ਮੰਨੈ, ਸਗਲ ਭਵਣ ਕੀ ਸੁਧਿ ॥

ਮੰਨੈ, ਬੁਹਿ ਚੋਟਾ ਨਾ ਖਾਇ ॥ ਮੰਨੈ, ਜਮ ਕੈ ਸਾਬਿ ਨ ਜਾਇ ॥

ਐਸਾ ਨਾਮੁ, ਨਿਰੰਜਨੁ ਹੋਇ ॥ ਜੇ ਕੋ, ਮੰਨਿ ਜਾਣੈ, ਮਨਿ ਕੋਇ ॥ ੧੩ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਮੰਨੈ—ਮੰਨਣ ਕਰਕੇ। ਬੁਧਿ—ਜਾਗ੍ਰਤ। ਬੁਹਿ—ਮੂੰਹ ਉੱਤੇ।

ਅਰਥ : ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਲਗਨ ਲੱਗ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਸੁਗਤਿ ਉੱਚੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜਾਗ੍ਰਤ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ; ਭਾਵ, ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਸੁੱਡਾ ਮਨ ਜਾਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਭਵਨਾਂ ਦੀ ਉਸਨੂੰ ਸੋਝੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਥਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੱਟਾਂ ਮੁੱਹ ਉੱਤੇ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ; ਭਾਵ, ਸੰਸਾਰਕ ਵਿਕਾਰ ਉਸ ਉੱਤੇ ਦਬਾ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਜਮਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਹ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ, ਉਹ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚੋਂ ਬਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦਾ ਨਾਮ ਜੋ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਰਤਾਵ ਤੋਂ ਪਹੁੰਚੇ ਹੈ, ਇੱਡਾ ਉੱਚਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਜੁੜਨ ਵਾਲਾ ਵੀ ਉੱਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਹੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਦੀ ਲਗਨ ਪੈਂਦਾ ਕਰ ਲਏ। ੧੩।

ਮੰਨੈ, ਮਾਰਗਿ ਠਾਕ ਨ ਪਾਇ ॥ ਮੰਨੈ, ਪਤਿ ਸਿਉ ਪਰਗਟੁ ਜਾਇ ॥

ਮੰਨੈ, ਮਗੁ ਨ ਚਲੈ ਪੰਥੁ ॥ ਮੰਨੈ, ਧਰਮ ਸੇਤੀ ਸਨਬੰਧੁ ॥

ਐਸਾ ਨਾਮੁ, ਨਿਰਜਨੁ ਹੋਇ ॥ ਜੇ ਕੋ, ਮੰਨਿ ਜਾਣੈ, ਮਨਿ ਕੋਇ ॥ ੧੪ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਠਾਕ—ਰੋਕ। ਪਤਿ—ਇੜਾਤ। ਪਰਗਟ—ਪਰਸਿੱਧ ਹੋ ਕੇ।

ਅਰਥ : ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਨਾਮ ਵਿਚ ਪਤੀਜ ਜਾਏ ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਫਰ ਵਿਚ ਵਿਕਾਰਾਂ ਆਦਿਕ ਦੀ ਕੋਈ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ, ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸ਼ੇਡਾ ਖੱਟ ਕੇ ਇੱਜਤ ਨਾਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਧਰਮ ਨਾਲ ਸਿੱਧਾ ਜੋੜ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਫਿਰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਮਸ਼ਹਬਾਂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਰਸਤਿਆਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਢੁਰਦਾ; ਭਾਵ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਹ ਵਿਖੇਪਤਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਕਿ ਇਹ ਅਸਤਾ ਚੰਗਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਮੰਦਾ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਨਾਮ, ਜੋ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਪਹੁੰਚੇ ਹੈ, ਏਡਾ ਉੱਚਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਜੁੜਨ ਵਾਲਾ ਵੀ ਉੱਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਹੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਦੀ ਲਗਨ ਪੈਂਦਾ ਕਰ ਲਏ। ੧੪।

ਮੰਨੈ, ਪਾਵਹਿ ਮੌਖੁ ਦੁਆਰੁ ॥ ਮੰਨੈ, ਪਰਵਾਰੈ ਸਾਧਾਰੁ ॥

ਮੰਨੈ, ਤਰੈ, ਤਾਰੈ, ਗੁਰੁ, ਸਿਖ ॥ ਮੰਨੈ, ਨਾਨਕ, ਭਵਹਿ ਨ ਭਿਖ ॥

ਐਸਾ ਨਾਮੁ, ਨਿਰਜਨੁ ਹੋਇ ॥ ਜੇ ਕੋ, ਮੰਨਿ ਜਾਣੈ, ਮਨਿ ਕੋਇ ॥ ੧੫ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਮੌਖੁ ਦੁਆਰ—ਮੁਕਤੀ ਭਾਵ ਕੁੜ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ ਪਾਉਣ ਦਾ ਰਾਹ। ਸਾਧਾਰੁ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਆਸਰਾ ਦਿੜ੍ਹ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਭਿਖ—ਭਿਖਿਆ।

ਅਰਥ : ਜੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਲਗਨ ਲੱਗ ਜਾਏ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ‘ਕੁੜ’ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ ਪਾਣ ਦਾ ਰਾਹ ਲੱਭ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ

ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਭੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਟੇਕ ਦਿੜ੍ਹ ਕਗਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਵਿਚ ਮਨ ਪਤੀਸਣ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਪ ਭੀ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਲੰਘਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਵਿਚ ਮਨ ਜੁੜਨ ਕਰਕੇ, ਹੋ ਨਾਨਕ! ਮਨੁੱਖ ਧਿਰ ਧਿਰ ਦੀ ਮੁਖਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਫਿਰਦੇ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਨਾਮ, ਜੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਰਭਾਵ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, ਏਡਾ ਉੱਚਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਸੁੜਨ ਵਾਲਾ ਭੀ ਉੱਚੇ ਜੀਵਨ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਹੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਦੀ ਲਗਨ ਪੈਦਾ ਕਰੇ। ੧੫।

ਨੋਟ : ਪਉੜੀ ਨੰ: ੧੨ ਵਿਚ ਦੇ ਥਾਈ, ਸ਼ਬਦ “ਮੰਨੇ” ਹੈ ਬਾਕੀ ਸਭ ਥਾਈ “ਮੰਨੇ” ਆਇਆ ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਫਰਕ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਹੈ, “ਮੰਨੇ ਕੀ ਗਤਿ ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ ?” ਇਸ ਹੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਚੰਥੀ ਤੁਕ “ਮੰਨੇ ਕਾ, ਬਹਿ ਕਰਨ ਵੀਚਾਰੁ” ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਜੋ “ਮੰਨੇ” ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ, “ਮੰਨੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਦਾ”। ਬਾਕੀ ਸਭ ਥਾਈ “ਮੰਨੇ” ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਚਾਰ ਪਉੜੀਆਂ ਵਿਚ “ਸੁਣਿਐ” ਆਇਆ ਹੈ, “ਸੁਣਿਐ” ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ “ਸੁਣਨ ਨਾਲ, ਜੇ ਸੁਣ ਲਈਏ”, ਤਿਵੇਂ “ਮੰਨੇ” ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, “ਮੰਨ ਲੈਣ ਨਾਲ, ਜੇ ਮੰਨ ਲਈਏ”, ਜੇ ਮਨ ਪਤੀਜ ਜਾਏ”।

ਉਚਾਰਨ ਪਾਠ : (1) ਮੰਨੇ ਤੇ ਮੰਨੈ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਲਾਂ ਤੇ ਦੁਲਾਵਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖ ਕੇ ਕਰਨਾ ਹੈ।

(2) ‘ਮੰਨੇ ਕਾ, ਬਹਿ ਕਰਨ ਵੀਚਾਰੁ’ ਤੁਕ ਵਿਚ ‘ਮੰਨੇ ਕਾਬਹਿ’ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਅਸੁੱਧ ਹੈ।

(3) ‘ਮੁਹਿ ਚੋਟਾ’ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਮੁੰਹ ਚੋਟਾਂ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਮੋਹ ਚੋਟਾ ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਸੁੱਧ ਹੈ।

(4) ‘ਜੇ ਕੋ ਮੰਨਿ ਜਾਣੈ ਮਨਿ ਕੋਇ’ ਤੁਕ ਵਿਚ ਮੰਨਿ ਤੇ ਮਨਿ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਦਾ ਫਰਕ ਰਖ ਕੇ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਹੈ। ‘ਮੰਨਿ’ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਮੰਨ ਤੇ ‘ਮਨਿ’ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਟਿੱਪੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ‘ਮਨ’ ਕਰਨਾ ਹੈ।

(5) ਸਿਉਂ, ਪਾਵਹਿਂ, ਭਵਹਿਂ ਸ਼ਬਦ ਬਿਦੀ ਸਹਿਤ ਉਚਾਰਨੇ ਹਨ।

(6) ਕੈ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਦੁਲਾਵਾਂ ਨਾਲ ਕੈ ਕਰਨਾ ਹੈ, ‘ਕੈ’ ਨਹੀਂ।

ਪੰਚ ਪਰਵਾਣ, ਪੰਚ ਪਰਧਾਨੁ ॥ ਪੰਚੇ ਪਾਵਹਿ, ਦਰਗਹਿ ਮਾਨੁ ॥

ਪੰਚੇ ਸੋਹਹਿ, ਦਰਿ ਰਾਜਾਨੁ ॥ ਪੰਚਾ ਕਾ, ਗੁਰੁ ਏਕੁ ਧਿਆਨੁ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਪੰਚ—ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਤੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਜੁੜੀ ਹੈ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਰਤੀਤ ਆ ਗਈ ਹੈ।

ਨੋਟ : ਇਹ ਲਾਫਤ 'ਪੰਚ' ਉਹਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਪਿਛਲੀਆਂ 8 ਪਉਜ਼ੀਆਂ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ।

ਪਦ-ਅਰਥ : ਪਰਵਾਣ—ਕਬੂਲ। ਪਰਧਾਨ—ਆਗੂ। ਦਰਗਹਿ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ। ਸੋਹਹਿ—ਸੋਡਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਏਕੁ—ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਹੀ। ਪਿਆਨੁ—ਸੁਰਤ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ।

ਅਰਥ : ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤ ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੁੜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਭੂ ਵਾਸਤੇ ਲਗਨ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਇੱਥੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਮੰਨੇ ਪ੍ਰਮਨੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਭ ਦੇ ਆਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦੀ ਦਰਗਹ ਵਿਚ ਭੀ ਉਹ ਪੰਚ ਜਨ ਹੀ ਆਦਰ ਪਾਂਦੇ ਹਨ। ਰਾਜ ਦਰਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਭੀ ਉਹ ਪੰਚ ਜਨ ਹੀ ਸੋਭਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਪੰਚ ਜਨਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਕੇਵਲ ਇਕ ਗੁਰੂ ਹੀ ਹੈ, ਭਾਵ, ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਅਸਲ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਹੈ।

ਜੇ ਕੋ ਕਹੈ, ਕਰੈ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਕਰਤੇ ਕੈ ਕਰਣੈ, ਨਾਹੀ ਸੁਮਾਰੁ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਕਹੈ—ਬਿਆਨ ਕਰੋ। ਵੀਚਾਰੁ—ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਲੇਖੇ ਦੀ ਵੀਚਾਰ। ਕਰਤੇ ਕੈ ਕਰਣੈ—ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਦਾ। ਸੁਮਾਰ—ਹਿਸਾਬ, ਲੇਖਾ।

ਅਰਥ : ਪਰ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਸਦਕਾ ਕਿ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਚੀ ਸਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਅੰਤ ਪਾ ਸਕੇ। ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਕੋਈ ਲੇਖਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਭਾਵ, ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ, ਭਾਵੋਂ ਕੋਈ ਕਥਨ ਕਰ ਵੇਖੋ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲਈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਅੰਤ ਲੱਭਣਾ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਕਦਾ।

ਨੋਟ : ਢੇਰ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕਈ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਤਪ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਲਿਖੀਆਂ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਪਰਮ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਹਨ। ਕਈਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਜਗਤ ਕਦੋਂ ਬਣਿਆ, ਕਿਵੇਂ ਬਣਿਆ, ਕਿਤਨਾ ਕੁ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਇਤੀ ਆਦਿਕ। ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਅਣੇ ਰਿਸ਼ੀ ਭਗਤੀ ਦੀ ਥਾਂ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਉੱਦਮ ਵਿਚ ਲੱਗ ਪਏ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪਰੇ ਹੈ। ਇਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਉਕਾਈ ਵੱਲ ਇਥਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਕੋਝੇ ਜਤਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਸੀ ਕਿ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਹ ਮਿਥ ਲਿਆ ਕਿ ਅਸਾਡੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਇਕ ਬਲਦ ਨੇ ਚੁੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਮਿਸਾਲ ਲੈ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਦੀ ਨਿਧੇਣੀ ਕਰ ਕੇ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੁਦਰਤ ਬੇਅੰਤ ਹੈ, ਤੇ ਬਿਸ਼ ਛਾ ਰਚਨਹਾਰ ਭੀ ਬੇਅੰਤ ਹੈ।

ਧੌਲ ਧਰਮੁ, ਦਇਆ ਕਾ ਪ੍ਰਤੁ ॥ ਸੰਤੋਖੁ, ਥਾਪਿ ਰਥਿਆ, ਜਿਨਿ ਸ੍ਰਤਿ ॥
ਜੇ ਕੌ ਬੁੜੈ, ਹੱਵੈ ਸਚਿਆਤੁ ॥ ਧਵਲੈ ਉਪਰਿ, ਕੇਤਾ ਭਾਤੁ ॥

ਧਰਤੀ ਹੋਰੁ, ਪਰੈ ਹੋਰੁ ਹੋਰੁ ॥ ਤਿਸ ਤੇ ਭਾਤੁ, ਤਲੈ ਕਵਣੁ ਜੋਰੁ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਧੌਲ—ਬਲਦ। ਦਇਆ ਦਾ ਪ੍ਰਤੁ—ਦਇਆ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਪਰਮ ਦਇਆ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਭਾਵ, ਜਿਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਦਇਆ ਹੈ ਉਥੋਂ ਪਰਮ ਪਰਹੁਲਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੰਤੋਖ—ਸੰਤੇਖ ਨੂੰ। ਥਾਪਿ ਰਥਿਆ—ਟਿਕਾਅ ਰੱਖਿਆ। ਸ੍ਰਤਿ—ਸ੍ਰਤਰ ਵਿਚ। ਬੁੜੈ—ਸਮਝ ਲਏ।

ਸਚਿਆਤੁ—ਸੱਚ ਦਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਹੋਣ ਲਈ ਯੋਗ। ਕੇਤਾ ਭਾਤੁ—ਥੇਅੰਤ ਭਾਰ। ਧਰਤੀ ਹੋਰੁ—ਧਰਤੀ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਹੋਰ ਬਲਦ। ਪਰੈ—ਉਸ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ। ਤਿਸ ਤੇ—ਉਸ ਬਲਦ ਤੋਂ। ਤਲੈ—ਉਸ ਬਲਦ ਦੇ ਹੇਠਾਂ। ਕਵਣੁ ਜੋਰੁ—ਕਿਹੜਾ ਸਹਾਰਾ ?

ਅਰਥ : ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਧਰਮ ਰੂਪੀ ਬੱਖਵਾਂ ਨਿਯਮ ਹੀ ਬਲਦ ਹੈ ਜੇ ਸਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਧਰਮ ਦਇਆ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈ; ਭਾਵ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਕਰ ਕੇ ਸਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਟਿਕਾਅ ਰੱਖਣ ਲਈ ‘ਧਰਮ-ਰੂਪ’ ਨਿਯਮ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇੱਝ ਧਰਮ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਤੇਖ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਉਪਰ ਦੱਸੀ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਏ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਯੋਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਏ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਖਿਆਲ ਤਾਂ ਕਰੋ ਕਿ ਬਲਦ ਉੱਤੇ ਧਰਤੀ ਦਾ ਕਿਤਨਾ ਕੁ ਥੇਅੰਤ ਭਾਰ ਹੈ? ਉਹ ਵਿਚਾਰਾ ਇਤਨੇ ਭਾਰ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕਿਵੇਂ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਦੂਜੀ ਵਿਚਾਰ ਹੋਰ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਹੇਠ ਬਲਦ ਹੈ, ਉਸ ਬਲਦ ਨੂੰ ਸਹਾਰਾ ਦੇਣ ਲਈ ਹੇਠ ਧਰਤੀ ਦੇ ਹੇਠ ਹੋਰ ਧਰਤੀ ਹੋਈ, ਉਸ ਧਰਤੀ ਦੇ ਹੇਠ ਹੋਰ ਬਲਦ, ਉਸ ਧਰਤੀ ਦੇ ਹੇਠ ਹੋਰ ਬਲਦ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਖੀਰਲੇ ਬਲਦ ਤੋਂ ਭਾਰ ਸਹਾਰਨ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਹੇਠ ਕੋਈ ਆਸਰਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਜੀਅ ਜਾਤਿ, ਰੰਗਾ ਕੇ ਨਾਵ ॥ ਸਭਨਾ ਲਿਖਿਆ, ਛੜੀ ਕਲਾਮ ॥

ਏਹੁ ਲੇਖਾ, ਲਿਖਿ ਜਾਣੈ ਕੋਇ ॥ ਲੇਖਾ ਲਿਖਿਆ, ਕੇਤਾ ਹੋਇ ॥

ਕੇਤਾ ਭਾਣੁ, ਸੁਆਲਿਹੁ ਕੁਪੁ ॥ ਕੇਤੀ ਦਾਤਿ, ਜਾਣੈ ਕੌਣੁ ਕੁਡੁ ॥

ਕੌਤਾ ਪਸਾਉ, ਏਕੋ ਕਵਾਉ ॥ ਤਿਸ ਤੇ ਹੋਏ, ਲਖ ਦਰੀਆਉ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਜੀਅ—ਜੀਵ ਜੰਤ। ਕੇ ਨਾਵ—ਕਈ ਨਾਵਾਂ ਦੇ। ਛੜੀ ਕਲਾਮ—ਚਲਦੀ ਕਲਮ ਨਾਲ, ਭਾਵ, ਕਲਮ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਇਕ-ਭਾਰ। ਲਿਖਿ ਜਾਣੈ—ਲਿਖਣਾ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਕੋਇ—ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ। ਲੇਖਾ ਲਿਖਿਆ—ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਲੇਖਾ। ਕੇਤਾ ਹੋਇ—ਕੇਡਾ ਵੱਡਾ ਹੋ ਜਾਏ। ਪਸਾਉ—ਪਸਾਰਾ। ਕਵਾਉ—ਹੁਕਮ।

ਤਿਸ ਤੇ—ਉਸ ਹੁਕਮ ਤੋਂ। ਲਖ ਦਗੀਆਉ—ਲੱਖਾਂ ਦਰਿਆ। ਸੁਆਲਿਚੁ—ਸੁੰਦਰ। ਬੁੜ੍ਹੇ—ਅੰਦਾਜ਼ਾ।

ਅਰਥ : ਸਿੱਖਟੀ ਵਿਚ ਕਈ ਜਾਤਾਂ ਦੇ, ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਅਤੇ ਕਈ ਨਾਵਾਂ ਦੇ ਜੀਵ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਤਾਰ ਚਲਦੀ ਕਲਮ ਨਾਲ ਅਕਾਲੁ ਪੁਰਖ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਲੇਖਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਮਨੁੱਖ ਇਹ ਲੇਖਾ ਲਿਖਣਾ ਜਾਣਦਾ ਹੈ; ਭਾਵ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਅੰਤ ਕੋਈ ਭੀ ਜੀਵ ਪਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਲੇਖਾ ਲਿਖਿਆ ਭੀ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਇਹ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਲੇਖਾ ਕੇਡਾ ਵੱਡਾ ਹੋ ਜਾਏ। ਅਕਾਲੁ ਪੁਰਖ ਦਾ ਬੇਅੰਤ ਬਲ ਹੈ, ਬੇਅੰਤ ਸੁੰਦਰ ਸੁਰੂਪ ਹੈ, ਬੇਅੰਤ ਉਸਦੀ ਦਾਤ ਹੈ—ਇਸ ਦਾ ਕੌਣ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਅਕਾਲੁ ਪੁਰਖ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ, ਉਸ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਹੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਲੱਖਾਂ ਦਰਿਆ ਬਣ ਗਏ।

ਕੁਦਰਤਿ ਕਵਣ, ਕਹਾ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਵਾਰਿਆ ਨ ਜਾਵਾ, ਏਕ ਵਾਰੁ ॥

ਸੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ, ਸਾਈ ਭਲੀ ਕਾਰੁ ॥ ਤੂ ਸਦਾ ਸਲਾਮਤਿ, ਨਿਰੰਕਾਰੁ ॥੧੬॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਕੁਦਰਤਿ—ਤਾਕਤ। ਕਹਾ ਵੀਚਾਰੁ—ਮੈਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਾਂ। ਵਾਰਿਆ ਨ ਜਾਵਾ—ਸਦਕੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਭਾਵ, ਮੇਰੀ ਕੀ ਪਾਇਆਂ ਹੈਂ? ਸਾਈ ਕਾਰ—ਓਹੋ ਕੰਮ। ਸਲਾਮਤਿ—ਅਟੱਲ। ਨਿਰੰਕਾਰ—ਹੋ ਹਰੀ।

ਅਰਥ : ਸੋ ਮੇਰੀ ਕੀ ਤਾਕਤ ਹੈ ਕਿ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਾਂ? ਹੋ ਅਕਾਲੁ ਪੁਰਖ ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਉੱਤੋਂ ਇਕ ਵਾਰੀ ਭੀ ਸਦਕੇ ਜਾਣ ਜੋਗਾ ਨਹੀਂ ਹਾਂ; ਭਾਵ, ਮੇਰੀ ਹਸਤੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਭੁੱਢਾ ਹੈ। ਹੋ ਨਿਰੰਕਾਰ! ਤੂ ਸਦਾ ਅਟੱਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕੰਮ ਭਲਾ ਹੈ, ਭਾਵ, ਤੇਗੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਠੀਕ ਹੈ। ੧੬।

ਭਾਵ : ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ ਉਹ ਮਨੁੱਖ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਰਾਹ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਬਣਾਈਆ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸੁਰਤ ਜੋੜੀ ਹੈ ਤੇ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਦਾ ਰਿਸਤਾ ਗੰਢਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਹ ਤੇ ਤੁਰ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ-ਰੂਪ ‘ਯਰਮ’ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸੰਤੋਖ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਂਦੇ ਹਨ।

ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਰਾਹ ਉੱਤੇ ਤੁਰਨ ਦਾ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਚੀ ਸਿੱਖਟੀ ਦਾ ਅੰਤ ਪਾ ਸਕੇ। ਇਧਰ ਤਾਂ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਵਧੀਕ ਫੁੰਘਾਈ ਵਿਚ ਜਾਓਗੇ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਇਹ ਸਿੱਖਟੀ ਹੋਰ ਬੇਅੰਤ ਜਾਪੇਗੀ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਕੋਈ ਜਤਨ ਦਾ ਹੀ ਨਤੀਜਾ ਸੀ ਕਿ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਹ ਮਿਥ ਲਿਆ ਕਿ ਅਸਾਡੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਇਕ ਬਲਦ ਨੇ ਚੁੱਕਿਆ

ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਅੰਤ ਲੱਭਣਾ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਬਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਉਚਾਰਨ ਪਾਠ : (1) ਪਾਵਹਿੰ, ਸੋਹਹਿੰ, ਪੰਚਾਂ, ਰੰਗਾਂ, ਨਾਵਾਂ, ਕਹਾਂ, ਜਾਵਾਂ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ ਉਚਾਰਨੇ ਹਨ।

(2) ਕਹੈ, ਕਰੈ, ਕੈ, ਕਰਣੈ, ਬੁਝੈ, ਪਵਲੈ, ਪਰੈ, ਤਲੈ, ਭਾਵੈ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਦੁਲਾਵਾਂ ਸਹਿਤ ਉਚਾਰਣੇ ਹਨ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਅਸੀਂ ਇਕ ਲਾਵ ਲੱਗੀ ਸਮਝ ਕੇ ਗਲਤ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

(3) ‘ਏਹੁ’ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਐਂਕੜ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ‘ਏਹ’ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਐਂਕੜ ਇਕ-ਵਚਨ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ। ਜਦੋਂ ‘ਏਹੋ’ ਉਚਾਰਨ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਰੂਪ ਵੀ ਏਹੋ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ “ ਗੁਣ ਏਹੋ ਹੋਰੁ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥”

ਅਸੰਖ ਜਪ, ਅਸੰਖ ਭਾਉ ॥ ਅਸੰਖ ਪੂਜਾ, ਅਸੰਖ ਤਪ ਤਾਉ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਅਸੰਖ—ਅਣਗਿਣਤ। ਭਾਉ—ਪਿਆਰ। ਤਪ ਤਾਉ—ਤਪਾਂ ਦਾ ਤਪਣਾ।

ਅਰਥ : ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਅਣਗਿਣਤ ਜੀਵ ਜਪ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਬੇਅੰਤ ਜੀਵ ਹੋਰਨਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਦਾ ਵਰਤਾਉ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਈ ਜੀਵ ਪੂਜਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਣਗਿਣਤ ਹੀ ਜੀਵ ਤਪ ਸਾਧ ਰਹੇ ਹਨ।

ਅਸੰਖ, ਜਾਰੰਥ ਮੁਖਿ ਵੇਦ ਪਾਠ ॥ ਅਸੰਖ ਜੋਗ, ਮਨਿ ਰਹਹਿ ਉਦਾਸ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਮੁਖਿ—ਮੂੰਹ ਨਾਲ। ਗਰੰਥ ਵੇਦ—ਵੇਦਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਪਾਠ। ਜੋਗ—ਜੋਗ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਮਨਿ—ਮਨ ਵਿਚ। ਰਹਹਿ ਉਦਾਸ—ਉਪਰਾਮ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ : ਬੇਅੰਤ ਜੀਵ ਵੇਦਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਪਾਠ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੋਗ ਦੇ ਸਾਧਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੇਅੰਤ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਮੌਨ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ ਉਪਰਾਮ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਅਸੰਖ ਭਗਤ, ਗੁਣ ਗਿਆਨ ਵੀਚਾਰ ॥ ਅਸੰਖ ਸਤੀ, ਅਸੰਖ ਦਾਤਾਰ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਸਤੀ—ਦਾਨੀ ਮਨੁੱਖ। ਦਾਤਾਰ—ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲੇ, ਬਖਸ਼ਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ।

ਅਰਥ : ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ ਅਣਗਿਣਤ ਭਗਤ ਹਨ ਜੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਦਾਨੀ ਤੇ ਦਾਤੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਅਸੰਖ ਸੁਰ, ਮੁਹ ਭਖ ਸਾਰ ॥ ਅਸੰਖ ਮੌਨਿ, ਲਿਵ ਲਾਇ ਤਾਰ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਸੁਰ—ਸੁਰਮੇ। ਮੁਹ—ਮੂੰਹ ਉੱਤੇ। ਭਖ ਸਾਰ—ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਝਾਰ

ਸਹਿਣ ਵਾਲੇ। ਮੌਨਿ—ਚੁੱਪ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ। ਲਿਵ ਲਾਈ ਤਾਰ—ਇਕ ਰਸ ਬਿਤੀ ਜੋੜ ਕੇ।

ਅਰਥ : ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਸੂਰਮੇ ਹਨ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਮੁੰਹਾਂ ਉੱਤੇ, ਭਾਵ, ਸਨਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰ ਸਹਿਦੇ ਹਨ। ਅਨੇਕਾਂ ਮੌਨੀ ਹਨ, ਜੋ ਇਕ-ਰਸ ਬਿਤੀ ਜੋੜ ਕੇ ਬੈਠ ਰਹੇ ਹਨ।

ਕੁਦਰਤਿ ਕਵਣ, ਕਹਾ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਵਾਰਿਆ ਨ ਜਾਵਾ, ਏਕ ਵਾਹ ॥

ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ, ਸਾਈ ਭਲੀ ਕਾਚ ॥ ਤੁ ਸਦਾ ਸਲਾਮਤਿ, ਨਿਰੰਕਾਰ ॥ ੧੭ ॥

ਅਰਥ : ਮੇਰੀ ਕੀ ਤਾਕਤ ਹੈ ਕਿ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਾਂ? ਹੇ ਅਕਾਲਪੁਰਖ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਉੱਤੋਂ ਇਕ ਵਾਰੀ ਭੀ ਸਦਕੇ ਜਾਣ ਜੋਗਾ ਨਹੀਂ ਹਾਂ; ਭਾਵ, ਮੇਰੀ ਹਸਤੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤੁੱਛ ਹੈ। ਨਿਰੰਕਾਰ! ਤੁੰ ਸਦਾ ਅਟੱਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਕੰਮ ਭਲਾ ਹੈ; ਭਾਵ, ਤੇਰੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਠੀਕ ਹੈ। ੧੭।

ਭਾਵ : ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਅੰਤ ਲੱਭਣਾ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ, ਜਗਤ ਵਿਚ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਿਰਫ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਹੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗੋ ਜੋ ਜਪ, ਤਪ, ਪ੍ਰੈਜ਼ਾ, ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਪਾਠ, ਜੋਗ ਸਮਾਪਣੀ ਆਦਿਕ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਇਹ ਲੇਖਾ ਮੁੱਕਣ ਜੋਗਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਊਚਾਰਨ ਪਾਠ : ਰਹਹਿੰ, ਮੁੰਹ, ਕਹਾਂ, ਜਾਵਾਂ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਬਿਦੀ ਸਹਿਤ ਊਚਾਰਨੇ ਹਨ।

ਅਸੰਖ ਮੁਰਖ ਅੰਧ ਘੋਰ ॥ ਅਸੰਖ ਚੌਰ ਹਰਾਮਖੋਰ ॥

ਅਸੰਖ, ਅਮਰ ਕਰਿ ਜਾਹਿ ਜੋਰ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਮੁਰਖ ਅੰਧ ਘੋਰ—ਮਹਾਂ ਮੁਰਖ। ਹਰਾਮਖੋਰ—ਪਰਾਇਆ ਮਾਲ ਖਾਣ ਵਾਲੇ। ਅਮਰ—ਹੁਕਮ। ਜੋਰ—ਧੱਕੇ।

ਅਰਥ : ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ ਸਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਮਹਾਂ ਮੁਰਖ ਹਨ, ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਚੌਰ ਹਨ, ਜੇ ਪਰਾਇਆ ਮਾਲ ਚੁਗਾ ਕੇ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਇਹੋ ਜਿਹੋ ਮਨੁੱਖ ਹਨ ਜੇ ਦੂਜਿਆਂ ਉੱਤੇ ਹੁਕਮ ਤੇ ਵਧੀਕੀਆਂ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਅਸੰਖ ਗਲਵਢ ਰਹਿਆ ਕਮਾਹਿ ॥

ਅਸੰਖ ਪਾਪੀ, ਪਾਪ੍ਯ ਕਰਿ ਜਾਹਿ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਗਲਵਢ—ਗਲ ਵੱਡਣ ਵਾਲੇ। ਰਹਿਆ ਕਮਾਹਿ—ਦੂਜਿਆਂ ਦਾ ਗਲ ਵੱਡਦੇ ਹਨ।

ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਪਾਪੀ ਮਨੁੱਖ ਪਾਪ ਕਮਾ ਕੇ ਆਸ਼ਰ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਤੁਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਆਸੰਖ ਕੁੜਿਆਰ, ਕੁੜੇ ਫਿਰਾਹਿ ॥ ਆਸੰਖ ਮਲੇਛ, ਮਲੁ ਭਖਿ ਖਾਹਿ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਕੁੜਿਆਰ—ਝੂਠ ਦੇ ਸੁਭਾਉ ਵਾਲੇ। ਕੁੜੇ—ਕੁੜ ਵਿਚ ਹੀ। ਫਿਰਾਹਿ—ਰੁੱਝੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਮਲੇਛ—ਮਲੀਨ ਮਤ ਵਾਲੇ। ਖਾਹਿ—ਖਾਂਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ : ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਝੂਠ ਬੌਲਣ ਦੇ ਸੁਭਾਉ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਝੂਠ ਵਿਚ ਹੋ ਰੁੱਝੇ ਪਏ ਹਨ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਬੇਟੀ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਮਲ, ਭਾਵ, ਅਖਾਜ ਹੀ ਖਾਈ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਆਸੰਖ ਨਿੰਦਕ, ਸਿਰਿ ਕਰਹਿ ਭਾਚੁ ॥ ਨਾਨਕੁ ਨੀਚੁ, ਕਰੈ ਵੀਚਾਚੁ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਸਿਰਿ ਕਰਹਿ ਭਾਚੁ—ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਭਾਰ ਚੁੱਕਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ : ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਨਿੰਦਕ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਨਿੰਦਿਆ ਦਾ ਭਾਰ ਚੁੱਕ ਰਹੇ ਹਨ। (ਹੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ! ਅਨੇਕ ਹੋਰ ਜੀਵ ਕਬੀ ਹੋਰ ਕੁਕਰਮਾ ਵਿਚ ਫਸੇ ਪਏ ਹੋਣਗੇ, ਮੇਗੀ ਕੀ ਤਾਕਤ ਹੈ ਕਿ ਤੇਗੀ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਪੂਰਨ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਾਂ) ਨਾਨਕ ਵਿਚਾਰਾ ਤਾਂ ਇਹ ਉਪਰਲੀ ਭੁੱਛ ਜਿਹੀ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਵਾਰਿਆ ਨ ਜਾਓ, ਏਕ ਵਾਰ ॥ ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ, ਸਾਈ ਭਲੀ ਕਾਰ ॥

ਤੁ ਸਦਾ ਸਲਾਹਿ, ਨਿਰੰਕਾਰ ॥ ੧੮ ॥

ਅਰਥ : ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਉੱਤੋਂ ਇਕ ਵਾਰੀ ਭੀ ਸਦਕੇ ਹੋਣ ਜੋਗਾ ਨਹੀਂ ਹਾਂ; ਭਾਵ, ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਬੇਅੰਤ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਪੂਰਨ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਜੋਗਾ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਹੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ! ਤੁ ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਕੰਮ ਭਲਾ ਹੈ; ਭਾਵ, ਤੇਰੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਠੀਕ ਹੈ, ਤੇਰੀ ਸਿਫਤ-ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਅਸਾਂ ਜੀਵਾਂ ਲਈ ਇਹੀ ਭਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਰਹੀਏ।

ਭਾਵ : ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਾਗੀ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਅੰਤ ਲੱਭਣਾ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਜਗਤ ਦੇ ਸਿਰਫ ਚੇਰ, ਧਾੜਵੀ, ਨੱਗ, ਨਿੰਦਕ ਆਦਿ ਬੰਦਿਆਂ ਦਾ ਹੀ ਹਿਸਾਬ ਲਾਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਭੀ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ। ਜਦ ਤੋਂ ਜਗੜ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਬੇਅੰਤ ਜੀਵ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਠੀਕ ਹੈ, ਤੇਰੀ ਸਿਫਤ-ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਅਸਾਂ ਜੀਵਾਂ ਲਈ ਇਹੀ ਭਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਰਹੀਏ।

ਉਚਾਰਨ ਪਾਠ : (1) ਜਾਹਿੰ, ਕਮਾਹਿੰ, ਫਿਰਾਹਿੰ, ਖਾਹਿੰ, ਕਰਹਿੰ ਆਦਿ ਬਿਬਦ ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ ਉਚਾਰੇ ਜਾਣਗੇ।

(2) 'ਨਾਨਕੁ ਨੀਚੁ, ਕਰੈ ਵੀਚਾਚੁ' ਤੁਕ ਵਿਚ 'ਨੀਚੁ' ਬਿਬਦ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਿਸਰਾਮ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਨਾਨਕੁ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਹੀਂ। 'ਨੀਚੁ' ਪਦ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ

ਆਪਣੇ ਲਈ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਭਾਵ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਹੈ।

ਅਸੰਖ ਨਾਵ, ਅਸੰਖ ਦਾਵ ॥ ਅਰੰਮ ਅਰੰਮ, ਅਸੰਖ ਲੋਅ ॥

ਅਸੰਖ ਕਹਿ ਸਿਰਿ ਭਾਰੂ ਹੋਇ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਅਰੰਮ—ਜਿਸ ਤਾਈਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ। ਲੋਅ—ਲੋਕ, ਭਵਨ।

ਅਰਥ : ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਜੀਵਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਬੇਅੰਤ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਅਸੰਖਾਂ ਹੀ ਨਾਮ ਹਨ ਤੇ ਆਸੰਖਾਂ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਥਾਂ-ਟਿਕਾਣੇ ਹਨ। ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ ਅਸੰਖਾਂ ਹੀ ਭਵਨ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੱਕ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਪਰ ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਲੇਖਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਬਦ 'ਅਸੰਖ' ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉੰਤੇ ਵੀ ਭਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਭਾਵ, ਉਹ ਭੀ ਭੁੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, 'ਅਸੰਖ' ਸ਼ਬਦ ਭੀ ਕਾਢੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਅਖਰੀ ਨਾਮੁ, ਅਖਰੀ ਸਾਲਾਹ ॥ ਅਖਰੀ, ਗਿਆਨੁ ਗੀਤ ਗੁਣ ਰਾਹ ॥

ਅਖਰੀ, ਲਿਖਣੁ ਬੋਲਣੁ ਬਾਣੀ ॥ ਅਖਰਾ ਸਿਰਿ, ਸੰਜੋਗੁ ਵਖਾਣੀ ॥

ਜਿਨਿ ਈਹਿ ਲਿਖੇ, ਤਿਸੁ ਸਿਰਿ ਨਾਹਿ ॥ ਜਿਵ ਫੁਰਮਾਏ, ਤਿਵ ਤਿਵ ਪਾਹਿ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਅਖਰੀ—ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹੀ। ਗੁਣ-ਰਾਹ—ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਵਾਕਡ। ਬਾਣੀ ਲਿਖਣੁ—ਬਾਣੀ ਦਾ ਲਿਖਣਾ। ਸੰਜੋਗ—ਭਾਗਾਂ ਦਾ ਲੇਖ। ਵਖਾਣੀ—ਵਖਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਤਿਸੁ ਸਿਰਿ—ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉੰਤੇ। ਫੁਰਮਾਏ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਹੁਕਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਾਹਿ—ਭੋਗਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ : ਭਾਵੇਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਲੇਖਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲਫਜ਼ 'ਅਸੰਖ' ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ, ਕੋਈ ਭੀ ਸ਼ਬਦ ਕਾਢੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਨਾਮ ਭੀ ਅੱਖਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਸਿਫਤ-ਸਲਾਹ ਭੀ ਅੱਖਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਗਿਆਨ ਭੀ ਅੱਖਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅੱਖਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਗੀਤ ਅਤੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਵਾਕਡ ਹੋ ਸਕੀਦਾ ਹੈ। ਬੋਲੀ ਦਾ ਲਿਖਣਾ ਤੇ ਬੋਲਣਾ ਭੀ ਅੱਖਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅੱਖਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਦਾ ਲੇਖ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉੱਝ ਜਿਸ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਨੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਦੇ ਇਹ ਅੱਖਰ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਉੰਤੇ ਕੋਈ ਲੇਖ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਭਾਵ, ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਲੇਖਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਸੰਜੋਗ ਭੋਗਦੇ ਹਨ।

ਜੇਤਾ ਕੀਤਾ, ਤੇਤਾ ਨਾਉ ॥ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ, ਨਾਹੀਂ ਕੋ ਬਾਉ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਜੇਤਾ ਕੀਤਾ—ਇਹ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਜੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ

ਹੈ। ਤੇਤਾ—ਉਹ ਸਾਰਾ। ਨਾਉ—ਨਾਮ।

ਅਰਥ : ਇਹ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ, ਜੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਇਹ ਉਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈ। “ਏਹੁ ਵਿਸੁ ਸੰਸਾਰੁ ਤੁਮ ਦੇਖਦੇ, ਏਹੁ ਹਰਿ ਕਾ ਰੂਪੁ ਹੈ, ਹਰਿ ਰੂਪੁ ਨਦਰੀ ਆਇਆ।” ਕੋਈ ਥਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਸਰੂਪ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਭਾਵ, ਜਿਹੜੀ ਥਾਂ ਜਾਂ ਪਦਾਰਥ ਵੇਖੀਏ ਉਹੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਸਰੂਪ ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਸਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਜੱਗਾ ਜੱਗਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈ।

ਭੁਦਰਤਿ ਕਵਣ, ਕਹਾ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਵਾਰਿਆ ਨ ਜਾਵਾ, ਏਕ ਵਾਰ ॥

ਜੋ ਤ੍ਰਯੁ ਭਾਵੈ, ਸਾਈ ਭਲੀ ਕਥ ॥ ਤੂ ਸਦਾ ਸਲਾਮਤਿ, ਨਿਰੰਕਾਰ ॥ ੧੯ ॥

ਅਰਥ : ਮੇਰੀ ਕੀ ਤਾਕਤ ਹੈ ਕਿ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਕਰ ਸਕਾਂ? ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਉੱਤੋਂ ਇਕ ਵਾਰ ਭੀ ਸਦਕੇ ਹੋਣ ਜੋਗਾ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਭਾਵ, ਮੇਰੀ ਹਸਤੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤੁੱਛ ਹੈ। ਹੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ! ਤੂ ਸਦਾ ਬਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਕੌਮ ਭਲਾ ਹੈ; ਭਾਵ, ਤੇਰੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਅਸਾਂ ਜੀਵਾਂ ਲਈ ਭਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ੧੯ ।

ਭਾਵ : ਭਲਾ, ਕਿਤਨੀਆਂ ਧਰਤੀਆਂ ਤੇ ਕਿਤਨੇ ਕੁ ਜੀਵ ਪੜ੍ਹੁ ਨੇ ਰਚੇ ਹਨ ? ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਐਸਾ ਲਫਜ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜੋ ਇਹ (ਭੁਦਰਤ ਦਾ) ਲੇਖਾ ਦੱਸ ਸਕੇ।

ਬੋਲੀ ਭੀ ਰੱਬ ਵੱਲੋਂ ਇਕ ਦਾਤ ਮਿਲੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਮਿਲੀ ਹੈ ਸਿਫਤ-ਸਲਾਹ ਕਰਨ ਲਈ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖ ਪੜ੍ਹੁ ਦਾ ਅੰਤ ਪਾ ਸਕੇ। ਵੇਖੋ ! ਬੇਅੰਤ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਕੁਦਰਤ, ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਜਿੱਧਰ ਤੱਕੇ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਕੌਣ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੜ੍ਹੁ ਕੇਡਾ ਵੱਡਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਿਤਨੀ ਕੁ ਹੈ ?

ਉਚਾਰਨ ਪਾਠ : ਨਾਵ, ਥਾਵ, ਕਰਹਿੰ, ਅਖਹਿੰ, ਨਾਹਿੰ, ਪਾਹਿੰ, ਨਾਉਂ, ਨਾਹੀਂ, ਥਾਉਂ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਬਿਦੀ ਸਹਿਤ ਉਚਾਰਨ ਕਰਨੇ ਹਨ।

ਭਰੀਐ, ਹਥੁ ਪੈਤੁ ਤਨੁ ਦੇਹ ॥ ਪਾਣੀ ਧੋਤੈ, ਉਤਲਸੁ ਖੇਹ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਉਤਲਸੁ—ਉਤਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਖੇਹ—ਮਿੱਟੀ, ਪੂੜ, ਮੈਲ।

ਅਰਥ : ਜੇ ਹੱਥ ਧੈਰ ਜਾਂ ਸਰੀਰ ਲਿੱਬੜ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਧੋਤਿਆਂ ਮੈਲ ਉੱਤਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਮੂਤ ਪਲੀਤੀ ਕਪੜੁ ਹੋਇ ॥ ਦੇ ਸਾਬੂਣ, ਲਈਐ ਓਹੁ ਧੋਇ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਮੂਤ ਪਲੀਤੀ—ਮੂਤਰ ਨਾਲ ਪਲੀਤ। ਦੇ ਸਾਬੂਣ—ਸਾਬੂਣ ਲਾ ਕੇ।

ਅਰਥ : ਜੇ ਕੋਈ ਕਪੜਾ ਮੂਤਰ ਨਾਲ ਗੰਦਾ ਹੋ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਸਾਬੂਣ ਲਾ ਕੇ ਉਸ ^{Pag 29} ਨੂੰ ਲਈਦਾ ਹੈ।

ਭਰੀਐ ਮਤਿ, ਪਾਪਾ ਕੈ ਸੰਗਿ॥ ਓਹੁ ਧੋਪੈ, ਨਾਵੈ ਕੈ ਰੰਗਿ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਮਤਿ—ਬੁੱਧ। ਓਹੁ—ਪਾਪ। ਧੋਪੈ—ਧੋਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਾਵੈ ਕੈ ਰੰਗਿ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ।

ਅਰਥ : ਪਰ ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਝੁੱਧੀ ਪਾਪਾਂ ਨਾਲ ਮਲੀਨ ਹੋ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਉਹ ਪਾਪ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਪਾਉਣ ਨਾਲ ਹੀ ਧੋਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪੁੰਨੀ ਪਾਪੀ, ਅਖਣੁ ਜਾਹਿ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਰਣਾ, ਲਿਖਿ ਲੈ ਜਾਹਿ॥

ਅਪੇ ਬੀਜਿ, ਆਪੇ ਹੀ ਖਾਹਿ॥ ਨਾਨਕ, ਹੁਕਮੀ ਆਵਹੁ ਜਾਹਿ॥ ੨੦॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਅਖਣੁ—ਨਾਮ, ਬਚਨ। ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਰਣਾ—ਜਿਹੇ ਜਿਹੇ ਕਰਮ ਕਰੋਗੇ। ਲਿਖਿ—ਤਿਹੇ ਜਿਹੇ ਸੰਸਕਾਰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉੱਕਰ ਕੇ। ਹੁਕਮੀ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ। ਆਵਹੁ ਜਾਹਿ—ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹੋਗਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਨਾਨਕ ! 'ਪੁੰਨੀ' ਜਾਂ 'ਪਾਪੀ' ਨਿਰਾ ਨਾਮ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਭਾਵ, ਨਿਰਾ ਕਹਿਣ ਮਾਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸੱਚ-ਮੁੱਚ ਹੀ ਤੂੰ ਜਿਹੇ ਜਿਹੇ ਕਰਮ ਕਰੋਗਾ ਜਿਹੇ ਜਿਹੇ ਸੰਸਕਾਰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਉੱਕਰ ਕੇ ਨਾਲ ਲੈ ਜਾਏਗਾ। ਜੋ ਕੁਝ ਤੂੰ ਆਪ ਬੀਜੇਂਗਾ, ਉਸ ਦਾ ਫਲ ਆਪ ਹੀ ਖਾਏਂਗਾ। ਆਪਣੇ ਬੀਜੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੋੜ ਅੰਦਰ ਪਿਆ ਰਹੋਗਾ। ੨੦।

ਨੋਟ : ਪਹਿਲੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਤੁਕ ਆਈ ਹੈ, “ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ, ਨਾਨਕ ਲਿਖਿਆ ਨਾਲਿ” ਦੂਜੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਜਿਕਰ ਆਇਆ ਹੈ, “ਹੁਕਮੀ ਉਤਮੁ ਨੀਚੁ, ਹੁਕਮਿ ਲਿਖਿ, ਦੁਖ ਸੁਖ ਪਾਈਅਹਿ।” ਤੁਲਨਾ ਵਿਚ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਉਪਰਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਵਾਲਾ ਖਿਆਲ ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਫ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਸਿਥਟੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਖਾਸ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿਚ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੇ ‘ਹੁਕਮ’ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਨਿਯਮ ਇਹ ਹਨ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਜਿਹੇ ਜਿਹਾ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਿਹੇ ਜਿਹਾ ਫਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਯੁਰ ਅੰਦਰ ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਹੀ ਚੰਗੇ-ਮੰਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਦੇ ਗੋੜ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਰਸਾ ਵਿਚ ਤੁਰ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਭਾਵ : ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਰਭਾਵ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਮਤ ਮੌਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਮੌਲ ਇਸ ਨੂੰ ਬੁੱਧ-ਸ਼੍ਲੂਪ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਵਿਛੋੜ ਰਖਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਜੀਵ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਇਕੋ-ਇਕ ਵਸੀਲਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਮੌਲ ਧੁਪ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸੋ, ਸਿਮਰਨ ਤਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੌਲ ਧੋ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਨਾਲ ਮੌਲਣ ਵਾਸਤੇ ਹੈ, ਪੜ੍ਹ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਅੰਤ ਪਾਣ ਲਈ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸਮਰਥ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦਾ।

ਉਚਾਰਨ ਪਾਠ : (1) 'ਉਤਰਸੁ ਖੇਹ' ਨੂੰ 'ਉਤਰ ਸੁ ਖੇਹ' ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਸੁਧ ਹੈ।

(2) ਨਾਵੈਂ, ਨਾਹਿਂ, ਹੁਕਮੀ, ਪਾਪਾਂ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਬਿਂਦੀ ਸਾਹਿਬ ਉਚਾਰਨੇ ਹਨ।

(3) ਸਾਬੂਲੁ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਸਾਬੂਣ ਕਰਨਾ ਅਸੁਧ ਹੈ।

(4) 'ਜਾਹੁ' ਅਤੇ 'ਖਾਹੁ' ਕਿਆਵਾਚੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਹਾਥੋਂ ਨੂੰ ਲਗਾ ਐਕੜ ਉਚਾਰਨਾ ਹੈ। ਉਚਾਰਨ ਜਾਹੋ ਤੇ ਖਾਹੋ ਹੋਕੇ ਦੀ ਹਲਕੀ ਅਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਹੋਵੇਗਾ।

ਤੌਰਥ, ਤਪੁ, ਦਇਆ, ਦਤੁ ਦਾਨੁ ॥ ਜੇ ਕੋ ਪਾਵੈ, ਤਿਲ ਕਾ ਮਾਨੁ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਜੇ ਕੋ ਪਾਵੈ—ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇ। ਤਿਲ ਕਾ—ਤਿਲ ਮਾਤਰ। ਦਤੁ—ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ।

ਅਰਥ : ਤੌਰਥ ਯਾਤਰਾ, ਤਪੁ ਦੀ ਸਾਧਨਾ, ਜੀਆਂ ਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨੀ, ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਦਾਨ—ਇਹਨਾਂ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਬਦਲੇ ਜੇ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਡਿਆਈ ਮਿਲ ਕੀ ਜਾਏ ਤਾਂ ਰਤਾ-ਮਾਤਰ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਸੁਣਿਆ, ਮੰਨਿਆ, ਮਨਿ ਕੀਤਾ ਭਾਉ ॥

ਅੰਤਰਗਤਿ ਤੌਰਥ, ਮਲਿ ਨਾਉ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਸੁਣਿਆ—ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਨਾਮ ਸੂਣ ਲਿਆ ਹੈ। ਮੰਨਿਆ—ਜਿਸ ਦਾ ਮਨ ਉਸ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸੂਣ ਕੇ ਮੰਨ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੀਤਾ ਭਾਉ—ਜਿਸ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅੰਤਰਗਤਿ ਤੌਰਥ—ਅੰਦਰਲੇ ਤੌਰਥ ਉਂਤੇ। ਮਲਿ—ਮਲ ਮਲ ਕੇ। ਨਾਉ—ਇਕਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਅਰਥ : ਪਰ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸੁਰਤ ਜੋੜੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਮਨ ਨਾਮ ਵਿਚ ਪਤੀਜ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਪਿਆਰ ਜਮਾਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਮਾਨੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰਲੇ ਤੌਰਥ ਉਪਰ ਮਲ ਮਲ ਕੇ ਇਕਾਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਭਾਵ, ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਵਸ ਰਹੇ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਲਾਹ ਲਈ ਹੈ।

ਸਤਿ ਗੁਣ ਤੇਰੇ, ਮੇਨ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥ ਵਿਣੁ ਗੁਣ ਕੀਤੇ, ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਇ ॥

ਸੁਆਸਤਿ, ਆਖਿ, ਬਾਣੀ, ਬਰਮਾਉ ॥ ਸਤਿ ਸੁਹਾਣੁ, ਸਦਾ ਮਨਿ ਚਾਉ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਸਤਿ—ਸਾਰੇ। ਮੈਨ ਨਾਹੀ ਕੋਇ—ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਪਾਇਆਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵਿਣੁ ਗੁਣ ਕੀਤੇ—ਜੇ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਗੁਣ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਉਤਪੰਨ ਨਾ ਕਰੋ। ਸੁਆਸਤਿ—ਤੂੰ ਸਦਾ ਅਟੱਲ ਰਹੋ। ਬਰਮਾਉ—ਬਹਮਾ। ਸਤਿ—ਸਦਾ ਬਿਰ। ਸੁਹਾਣੁ—ਸੋਹਣਾ। ਮਨਿ ਚਾਉ—ਮਨ ਵਿਚ ਪਿੜਾਉ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਜੇ ਤੂੰ ਆਪ ਆਪਣੇ ਗੁਣ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਨਾ ਕਰੋ, ਮੈਂਸੋਂ ਤੇਰੀ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਮੇਡੀ ਕੌਈ ਪਾਇਆਂ ਨਹੀਂ ਕਿ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਾ ਸਕਾਂ, ਇਹ ਸਭ ਤੇਰੀਆਂ ਹੀ ਵਡਿਆਈਆਂ ਹਨ। ਹੇ ਨਿਰਕਾਰ ! ਤੇਰੀ ਸਦਾ ਜੈ ਹੋਵੇ! ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਮਾਇਆ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਬਾਣੀ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਹੈਂ; ਗਾਵ, ਇਸ ਸਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮਾਇਆ, ਬਾਣੀ ਜਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਤੇਥੋਂ ਵੱਖਰੀ ਹਸਤੀ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮੰਨ ਰੱਖੇ ਹਨ। ਤੂੰ ਸਦਾ ਬਿਰ ਹੈਂ, ਸੋਹਣਾ ਹੈਂ, ਤੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸਦਾ ਖਿੜਾਉ ਹੈ।

ਕਵਣੁ ਸੁ ਵੇਲਾ, ਵਖਤੁ ਕਵਣੁ, ਕਵਣ ਸਿਤਿ, ਕਵਣੁ ਵਾਰੁ ॥

ਕਵਣੁ ਸਿ ਭੁਤੀ, ਮਾਹੁ ਕਵਣੁ, ਜਿਤੁ ਹੋਆ ਆਕਾਰੁ ॥

ਅਰਥ : ਕਿਹੜਾ ਉਹ ਵੇਲਾ ਤੇ ਵਕਤ ਸੀ, ਕਿਹੜੀ ਬਿੱਤ ਸੀ, ਕਿਹੜਾ ਦਿਨ ਸੀ, ਕਿਹੜੀ ਉਹ ਭੁਤ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਹੜਾ ਉਹ ਮਹੀਨਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਬਣਿਆ ਸੀ ?

ਵੇਲ ਨ ਪਾਈਆ ਪੰਡਤੀ, ਜਿ ਹੋਵੈ ਲੇਖੁ ਪੁਰਾਣੁ ॥

ਵਖਤੁ ਨ ਪਾਇਓ ਕਾਦੀਆ, ਜਿ ਲਿਖਨਿ ਲੇਖੁ ਕੁਰਾਣੁ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਵੇਲ ਨ ਪਾਈਆ—ਸਮਾਂ ਨਾ ਲੱਭਾ। ਪੰਡਤੀ—ਪੰਡਤਾਂ ਨੇ। ਜਿ—ਨਹੀਂ ਤਾਂ। ਲੇਖੁ—ਮਜ਼ਮੂਨ। ਲੇਖੁ ਪੁਰਾਣੁ—ਇਸ ਲੇਖ ਵਾਲਾ ਪੁਰਾਣ। ਨ ਪਾਇਓ—ਨਾ ਲੱਭਾ। ਕਾਦੀਆ—ਕਾਜ਼ੀਆਂ ਨੇ। ਲਿਖਨਿ—(ਕਾਜ਼ੀ) ਲਿਖ ਦੇਂਦੇ। ਲੇਖ—ਕੁਰਾਨ ਵਰਗਾ ਲੇਖ।

ਨੋਟ : ਇਸ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਲਫਜ਼ ‘ਵਖਤੁ’, ‘ਪਾਇਓ’ ਅਤੇ ‘ਕਾਦੀਆ’ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਮੇਡ-ਤੋਤ ਕੇ ਕਾਦੀਆਨੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਲੋਂ ਅੰਸ਼ਾਣ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਟਾਪਲੇ ਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਇਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਪੇਸ਼ੀਨ-ਗੋਈ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਨਗਰ ਕਾਦੀਆਂ ਵਿਚ ਪਰਗਟ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪੈਗੰਬਰ ਨੂੰ ਤੁਸਾਂ ਵਖਤ, ਮੁਸੀਬਤ ਨਾ ਪਾਉਣਾ।

ਆਸਾਂ ਇਥੇ ਕਿਸੇ ਬਹਿਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੇਣਾ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਟਪਲੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਲਾਣੇ। ਲਫਜ਼ਾਂ ਦੀ ਬਨਾਵਟ ਤੇ ਅਰਥਾਂ ਵੱਲ ਹੀ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਣਾ ਹੈ। ਲਫਜ਼ ‘ਕਾਦੀਆ’ ਪਦ-ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਸਮਝਾਇਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਲਫਜ਼ ‘ਵਖਤੁ’ ਅਰਥੀ ਦਾ ਲਫਜ਼ ‘ਵਕਤ’ ਹੈ। ਹਿੰਦੂਆ ਦਾ ਜਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਂਦਕਾ ਲਫਜ਼ ‘ਵੇਲਾ’ ਵਰਤਿਆ ਹੈ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਜਿਕਰ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਲਫਜ਼ ‘ਵਕਤ’ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਰੂਪ ‘ਵਖਤੁ’ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਕਿਤੇ ਭੀ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਆਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਸਦਾ ‘ਸਮਾਂ’ ਹੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ—‘ਜੇ ਵੇਲਾ ਵਖਤੁ ਵੀਚਾਰੀਐ, ਤਾਂ ਕਿਤੁ ਵੇਲਾ ਭਗਤਿ ਹੋਇ।’

‘ਇਕਨਾ ਵਖਤ ਖੁਆਈਅਹਿ, ਇਕਥਾ ਪੂਜਾ ਜਾਇ ॥’

ਲਛਜ਼ 'ਪਾਇਓ' ਹੁਕਮੀ ਭਵਿੱਖਤ ਕਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਾਦੀਆਨੀ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਲਛਜ਼ ਭੂਤ-ਕਾਲ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਭੂਤ-ਕਾਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਗੀ ਆਇਆ ਹੈ ਜਿਵੇਂ—

—ਆਪੀਨੈ ਆਪੁ 'ਸਾਜਿਓ', ਆਪੀਨੈ, 'ਗਚਿਓ' 'ਨਾਉ' ॥

—ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕਿਨੈ ਨ 'ਪਾਇਓ'

ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਆ॥

ਹੁਕਮੀ ਭਵਿੱਖਤ ਦਾ ਕੁਪੁ ਹੈ 'ਸਦਿਅਹੁ', 'ਕਰਿਅਹੁ' (ਰਾਮਕਲੀ 'ਸਦ੍ਧੁ')। ਪਾਠਕ ਲਛਜ਼ਾਂ ਦੇ ਜੋੜਾਂ ਦਾ ਖਾਸ ਖਿਆਲ ਰੱਖਣ। 'ਪਾਇਓ' ਭੂਤ ਕਾਲ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਹੁਕਮੀ ਭਵਿੱਖਤ 'ਪਾਇਅਹੁ' ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ : (ਕਦੋਂ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਬਣਿਆ?) ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਾ ਪੰਡਤਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗਾ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਸ ਮਜ਼ਮੂਨ ਉੱਤੇ ਭੀ ਇਕ ਪੁਰਾਣ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਕਾਜੀਆਂ ਨੂੰ ਖਬਰ ਨਾ ਲੱਗ ਸਕੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਹ ਲੇਖਾ ਲਿਖ ਦੇਂਦੇ ਜਿਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਆਇਤਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕੁਰਕੇ ਕੁਰਾਨ ਲਿਖਿਆ ਸੀ।

ਕਿਤਿ ਵਾਰੁ ਨਾ ਜੋਗੀ ਜਾਣੈ, ਭੁਤਿ ਮਾਹੁ ਨਾ ਕੋਈ॥

ਜਾ ਕਰਤਾ, ਸਿਰਠੀ ਕਉ ਸਾਜੇ, ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਸੋਈ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਜਾ ਕਰਤਾ—ਜਿਹੜਾ ਕਰਤਾ। ਸਿਰਠੀ ਕਉ—ਜਗਤ ਨੂੰ। ਸਾਜੇ—ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਪੇ ਸੋਈ—ਉਹ ਆਪ ਹੀ।

ਅਰਥ : ਜਦੋਂ ਜਗਤ ਬਣਿਆ ਸੀ ਤਦੋਂ ਕਿਹੜੀ ਥਿੱਤ ਸੀ, ਕਿਹੜਾ ਵਾਰ ਸੀ, ਇਹ ਗੱਲ ਜੋਗੀ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ ਦਸ ਸਕਦਾ ਕਿ ਤਦੋਂ ਕਿਹੜੀ ਭੂਤ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਹੜਾ ਮਹੀਨਾ ਸੀ। ਜੋ ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਇਸ ਜਗਤ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਗਤ ਕਦੋਂ ਰਚਿਆ ਗਿਆ।

ਕਿਵੁ ਕਰਿ ਆਖਾ, ਕਿਵੁ ਸਾਲਾਹੀ, ਕਿਉ ਵਰਨੀ, ਕਿਵੁ ਜਾਣਾ॥

ਨਾਨਕ, ਆਖਣਿ ਸਭੁ ਕੋ ਆਪੈ, ਇਕ ਦੂ ਇਕੁ ਸਿਆਣਾ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਕਿਵੁ ਕਰਿ—ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ? ਆਖਾ—ਮੈਂ ਆਖਾਂ। ਸਾਲਾਹੀ—ਮੈਂ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਾਂ। ਵਰਨੀ—ਮੈਂ ਵਰਣਨ ਕਰਾਂ। ਸਭੁ ਕੋ—ਹਰੇਕ ਜੀਵ। ਆਖਣਿ ਆਖੈ—ਆਖਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਆਖਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਦੂ ਇਕੁ ਸਿਆਣਾ—ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਸਿਆਣਾ ਬਣ ਬਣ ਕੇ। ਦੂ—ਤੋਂ।

ਅਰਥ : ਮੈਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦੱਸਾਂ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਸਿਫਤ-ਸਲਾਹ ਕਰਾਂ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਵਰਣਨ ਕਰਾਂ ਅਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਸਕਾਂ ? ਹੋ ਨਾਨਕ ! ਹਰੇਕ

ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਨਾਲੋਂ ਸਿਆਣਾ ਸਮਝ ਕੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦੱਸਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਦਸ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਵੱਡਾ ਸਾਹਿਬੁ, ਵੱਡੀ ਨਾਈ, ਕੀਤਾ ਜਾ ਕਾ ਹੋਵੈ ॥

ਜਨਕ, ਜੇ ਕੋ ਆਪੋ ਜਾਣੈ, ਅਗੈ ਗਇਆ ਨ ਸੋਚੈ ॥ ੨੧ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਸਾਹਿਬੁ—ਮਾਲਕ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ। ਨਾਈ—ਵਡਿਆਈ। ਕੀਤਾ ਜਾ ਕਾ ਹੋਵੈ—ਜਿਸ ਹਰੀ ਦਾ ਸਭ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋ—ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ। ਆਪੋ—ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਦੇ ਬਲ ਤੋਂ। ਨ ਸੋਚੈ—ਸੋਭਦਾ ਨਹੀਂ। ਅਗੈ ਗਇਆ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਜਾ ਕੇ।

ਅਰਥ : ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਉੱਚੀ ਹੈ। ਜੇ ਕੁਝ ਜਗਤ ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੋ ਨਾਨਕ! ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਦੇ ਆਸਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਅੰਤ ਪਾਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰੇ ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਆਦਰ ਨਹੀਂ ਪਾਂਦਾ। ੨੧।

ਭਾਵ : ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਚਿੱਤ ਜੋੜਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਲਗਾਨ ਲੱਗ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਉਪਜਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਆਤਮਾ ਸੁੱਧ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਭਰਤੀ ਉਸ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਬੰਦਰੀ ਦਾ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਇਹ ਦੱਸ ਸਕੇ ਕਿ ਜਗਤ ਕਦੋਂ ਬਣਿਆ। ਨਾ ਪੰਡਤ, ਨਾ ਕਾਜ਼ੀ, ਨਾ ਜੌਗੀ, ਕੋਈ ਭੀ ਇਹ ਭੇਲ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਬੇਅੰਤ ਵੱਡਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਭੀ ਬੇਅੰਤ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਭੀ ਬੇਅੰਤ ਹੈ।

ਊਚਾਰਨ ਪਾਠ : (1) ‘ਤਿਲ ਕਾ ਮਾਨੁ’ ਨੂੰ ‘ਤਿਲਕਾ ਮਾਨੁ’ ਪੜ੍ਹਣਾ ਅਸ਼ੁਧ ਹੈ। ‘ਅੰਡਰਗਤਿ’ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਅੰਡਰ ਗਤਿ ਵੱਖਰਾ ਵੱਖਰਾ ਉਚਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ।

(2) ਪੰਡਤੀਂ, ਕਾਦੀਆਂ, ਆਖਾਂ, ਸਾਲਾਹੀਂ, ਨਾਈਂ, ਗਇਆਂ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਬਿਚੀ ਸਹਿਤ ਉਚਾਰਨੇ ਹਨ।

(3) ਸ਼ਬਦ ‘ਨਾਉਂ’ ਦੇ ਨੰਨੇ ਅੱਖਰ ਵਿਚ ਪੈਰ ਵਾਲਾ ਅੱਧਾ ਹਾਹਾ ਲੁਪਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਨਾਉਂ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਮਾਹੌ ਨਹੀਂ। ਹਾਹੇ ਨੂੰ ਲੱਗੀ ਔੱਕੜ ਕੇਵਲ ‘ਇਕ ਵਚਨ’ ਦੀ ਲਖਾਇਕ ਹੈ।

(4) ‘ਮਾਹੁ’ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ‘ਮਾਹ’ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਮਾਹੋ ਨਹੀਂ। ਹਾਹੇ ਨੂੰ ਲੱਗੀ ਔੱਕੜ ਕੇਵਲ ‘ਇਕ ਵਚਨ’ ਦੀ ਲਖਾਇਕ ਹੈ।

(5) ‘ਸਿਰਠੀ’ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ‘ਸਿਸ਼ਟੀ’ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ।

ਪਾਤਸ਼ਾ ਪਾਤਾਲ ਲਖ, ਆਚਾਸ਼ਾ ਆਚਾਸ਼ ॥

ਉਜ਼ਕ ਉਜ਼ਕ ਭਾਲਿ ਥਕੇ, ਵੇਦ ਕਹਨਿ ਇਕ ਵਾਤ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਪਾਤਾਲਾ ਪਾਤਾਲ—ਪਾਤਾਲਾਂ ਦੇ ਹੇਠ ਹੋਰ ਪਾਤਾਲ ਹਨ। ਆਚਾਸ਼—ਆਕਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਹੋਰ ਆਕਾਸ਼ ਹਨ। ਉਜ਼ਕ—ਅਖੀਰ, ਅੰਤ, ਅਖੀਰਲੇ ਬੰਨੇ। ਭਾਲਿ ਥਕੇ—ਭਾਲ ਭਾਲ ਕੇ ਥੱਕ ਗਏ ਹਨ। ਕਹਨਿ—ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਵਾਤ—ਇਕ ਗੱਲ, ਇਕ—ਜ਼ਬਾਨ ਹੋ ਕੇ।

ਅਰਥ : “ਪਾਤਾਲਾਂ ਹੇਠ ਹੋਰ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਪਾਤਾਲ ਹਨ ਅਤੇ ਅਕਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਹੋਰ ਲੱਖਾਂ ਆਕਾਸ਼ ਹਨ। ਬੇਅੰਤ ਰਿਸ਼ੀ, ਮੁਸ਼ੀ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਬੰਨਿਆਂ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਕੇ ਥੱਕ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਲੱਭ ਨਹੀਂ ਸਕੇ।” ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਰੇ ਵੇਦ, ਇਕ ਜ਼ਬਾਨ ਹੋ ਕੇ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਸਹਸ ਅਠਾਰਹ ਕਹਨਿ ਕਤੇਬਾ, ਅਸੁਲੂ ਇਕੁ ਧਾਤੁ ॥

ਲੇਖਾ ਹੋਇ ਤ ਲਿਖੀਐ, ਲੇਖੈ ਹੋਇ ਵਿਣਾਸੁ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਸਹਸ ਅਠਾਰਹ—ਅਠਾਰਹ ਹਜ਼ਾਰ ਆਲਮ। ਕਤੇਬਾਂ—ਈਸਾਈ ਮਤ ਅਤੇ ਇਸਲਾਮ ਆਦਿਕ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਕਿਤਾਬਾਂ : ਕੁਰਾਨ, ਅੰਜੀਲ, ਤੁਰੋਤ ਤੇ ਜੰਬੂਰ। ਅਸੁਲੂ—ਮੁੱਢ੍ਹ। ਇਕੁ ਧਾਤੁ—ਇਕ ਅਕਾਪੁਰਖ। ਲੇਖਾ ਹੋਇ—ਜੇ ਲੇਖਾ ਹੋ ਸਕੇ। ਲਿਖੀਐ—ਲਿਖ ਸਕੀਦਾ ਹੈ। ਲੇਖੈ ਵਿਣਾਸੁ—ਲੇਖੈ ਦਾ ਖਾਤਮਾ।

ਅਰਥ : ਮੁਸਲਮਾਨ ਤੇ ਈਸਾਈ ਆਦਿਕ ਧਰਮਾਂ ਦੀਆਂ ਚਾਰੇ ਕਤੇਬਾਂ ਆਖਦੀਆਂ ਹਨ, “ਕੁੱਲ ਅਠਾਰ੍ਹ ਹਜ਼ਾਰ ਆਲਮ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੱਢ੍ਹ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੈ।” ਪਰ ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਬਦ ‘ਹਜ਼ਾਰਾਂ’ ਤੇ ‘ਲੱਖਾਂ’ ਭੀ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਲੇਖਾ ਤਾਂਦੇ ਹੀ ਲਿਖ ਸਕੀਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਲੇਖਾ ਹੋ ਸਕੇ, ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਹਿੰਦਸੇ ਹੀ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਨਾਨਕ, ਵੱਡਾ ਆਖੀਐ, ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਆਪੁ ॥ ੨੨ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਆਖੀਐ—ਆਖੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ। ਆਪੇ—ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆਪ ਹੀ। ਜਾਣੈ—ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਆਪੁ—ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਨਾਨਕ! ਜਿਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਆਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ; ਭਾਵ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ॥ ੨੨ ॥

ਭਾਵ : ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ‘ਹਜ਼ਾਰਾਂ’ ਜਾਂ ‘ਲੱਖਾਂ’ ਦੇ ਹਿੰਦਸੇ ਭੀ ਵਰਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਇਤਨੀ ਬੇਅੰਤ ਕੁਦਰਤ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਲੇਖਾ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਹਿੰਦਸੇ ਹੀ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਊਚਾਰਨ ਪਾਠ : (1) ਪਾਤਾਲਾਂ, ਆਗਾਸਾਂ , ਅਠਾਰਹਾਂ, ਕਤੇਬਾਂ ਅਤਿ
ਸ਼ਬਦ ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ ਊਚਾਰਨੇ ਹਨ।

ਸਾਲਾਹੀ ਸਾਲਾਹਿ, ਏਤੀ ਸੁਰਤਿ ਨ ਪਾਈਆ॥

ਨਦੀਆ ਅਤੇ ਵਾਹ, ਪਵਹਿ ਸਮੁੰਦਿ, ਨ ਜਾਣੀਅਹਿ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਸਾਲਾਹੀ—ਸਲਾਹਣ—ਯੋਗ ਪਰਮਾਤਮਾ। ਸਾਲਾਹਿ—ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ
ਕਰ ਕੇ। ਏਤੀ ਸੁਰਤਿ—ਇਉਨੀ ਸਮਝ (ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੇਡਾ ਵੱਡਾ ਹੈ)। ਨ
ਪਾਈਆ—ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਪਾਈ। ਅਤੇ—ਅਤੇ, ਤੇ। ਵਾਹ—ਵਹਿਣ, ਨਾਲੇ।
ਪਵਹਿ—ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਸਮੁੰਦਿ—ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ। ਨ ਜਾਣੀਅਹਿ—ਨਹੀਂ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ।

ਅਰਥ : ਸਲਾਹਣ—ਯੋਗ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਆਖ ਆਖ
ਕੇ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਇਉਨੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੇਡਾ ਵੱਡਾ
ਹੈ, (ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ
ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)। ਨਦੀਆਂ ਤੇ ਨਾਲੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਫਿਰ ਉਹ
ਵੱਖਰੇ ਪਛਾਣੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ, ਵਿਚੇ ਹੀ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, (ਤੇ ਸਮੁੰਦਰ
ਦੀ ਬਾਹ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ)।

ਸਮੁੰਦ ਸਾਹ ਸੁਲਤਾਨ, ਗਿਰਹਾ ਸੇਤੀ ਮਾਲੁ ਧਨੁ॥

ਕੀੜੀ ਤੁਲਿ ਨ ਹੋਵਨੀ, ਜੇ ਤਿਸੁ ਮਨਹੁ ਨ ਢੀਸਰਹਿ॥ ੨੩॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਸਮੁੰਦ ਸਾਹ ਸੁਲਤਾਨ—ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਦੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੇ ਸੁਲਤਾਨ।
ਗਿਰਹਾ ਸੇਤੀ—ਪਹਾੜਾਂ ਜੇਡੇ। ਤੁਲਿ—ਬਰਾਬਰ। ਨ ਹੋਵਨੀ—ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਤਿਸੁ
ਮਨਹੁ—ਉਸ ਕੀੜੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ। ਜੇ ਨ ਢੀਸਰਹਿ—ਜੇ ਤੂੰ ਨਾ ਵਿਸਰ ਜਾਏਂ (ਹੋ
ਗੇ)।

ਅਰਥ : ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਦੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੇ ਸੁਲਤਾਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨਿਆਂ ਵਿਚ
ਪਹਾੜਾਂ ਜੇਡੇ ਧਨ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਹੋਣ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤ—ਸਲਾਹ ਕਰਨ ਵਾਲੇ
ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਕੀੜੀ ਦੇ ਭੀ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਜੇ ਹੋ ਅਕਾਲ
ਪੁਰਖ! ਉਸ ਕੀੜੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਤੂੰ ਨਾ ਵਿਸਰ ਜਾਏਂ। ੨੩।

ਭਾਵ : ਸੇ, ਬੰਦਰੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਇਸ
ਦਾ ਇਹ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤ—ਸਲਾਹ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ
ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਸ਼ਾਹਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦੀ ਭੀ
ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੇਅੰਤ ਧਨ ਭੀ ਉਸ ਨੂੰ
ਤੁੱਢ ਜਾਪਦਾ ਹੈ।

ਊਚਾਰਨ ਪਾਠ : (1) ਸਾਲਾਹੀਂ, ਨਦੀਆਂ, ਪਵਹਿਾਂ, ਜਾਣੀਅਹਿਾਂ, ਗਿਰਹਾਂ,
ਮਨੋਂ, ਵੀਸਰਹਿ ਬਲਦਾਂ ਨੂੰ ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ ਊਚਾਰਨਾ ਹੈ।

- (2) 'ਸਾਹ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਬਾਹ ਕਰਨਾ ਹੈ।
 (3) ਅਤੇ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਅਤੇ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ।

ਅੰਤੁ ਨ ਸਿਫਤੀ, ਕਹਣਿ ਨ ਅੰਤੁ ॥
 ਅੰਤੁ ਨ ਕਰਣੈ, ਦੇਣਿ ਨ ਅੰਤੁ ॥
 ਅੰਤੁ ਨ ਵੇਖਣਿ, ਸੁਣਣਿ ਨ ਅੰਤੁ ॥
 ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਪੈ, ਕਿਆ ਮਨਿ ਮੰਤੁ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਸਿਫਤੀ—ਸਿਫਤਾਂ ਦਾ। ਕਰਣੈ—ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਕੁਦਰਤ ਦਾ। ਦੇਣਿ—ਦੇਣ ਵਿਚ, ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਨਾਲ। ਨ ਜਾਪੈ—ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ। ਮੰਤੁ—ਸਲਾਹ।

ਅਰਥ : ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਦ ਬੰਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਗਿਣਨ ਨਾਲ ਭੀ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ। ਗੁਣ ਗਿਣੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦੀ ਰਚਨਾ ਤੇ ਦਾਤਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ। ਵੇਖਣ ਤੇ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਭੀ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੀਦਾ। ਉਸ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਿਹੜੀ ਸਲਾਹ ਹੈ—ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਭੀ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਪੈ, ਕੀਤਾ ਆਕਾਰੁ ॥ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਪੈ, ਪਾਰਾਵਾਰੁ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਪਾਰਾਵਾਰੁ—ਪਾਰਲਾ ਤੇ ਉਰਲਾ ਬੰਨਾ।

ਅਰਥ : ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਨੇ ਇਹ ਜਗਤ, ਜੋ ਦਿੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਅਖੀਰ, ਇਸ ਦਾ ਉਰਲਾ ਤੇ ਪਾਰਲਾ ਬੰਨਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ।

ਅੰਤ ਕਾਰਣ, ਕੇਤੇ ਬਿਲਲਾਹਿ ॥ ਤਾ ਕੇ ਅੰਤ, ਨ ਪਾਏ ਜਾਹਿ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਬਿਲਲਾਹਿ—ਵਿਲਕਦੇ ਹਨ। ਨ ਪਾਏ ਜਾਹਿ—ਲੱਭੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ। **ਅਰਥ :** ਕਈ ਮਨੁੱਖ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਹੱਦ-ਬੰਨਾ ਲੱਭਣ ਲਈ ਤਰਲੇ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਹੱਦ-ਬੰਨੇ ਲੱਭੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ।

ਏਹੁ ਅੰਤੁ, ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਇ ॥ ਬਹੁਤਾ ਕਹੀਐ, ਬਹੁਤਾ ਹੋਇ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਏਹੁ ਅੰਤ—ਇਹ ਹੱਦ—ਬੰਨਾ। ਬਹੁਤਾ ਹੋਇ—ਹੋਰ ਵੱਡਾ, ਹੋਰ ਵੱਡਾ।

ਅਰਥ : ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਇਹ ਹੱਦ-ਬੰਨਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਬੇਅੰਤ ਜੀਵ ਭਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ ਜਾਈਏ ਕਿ ਉਹ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਉਹ ਹੋਰ ਵੱਡਾ, ਹੋਰ ਵੱਡਾ ਪਰਤੀਤ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਵੱਡਾ ਸਾਹਿਬੁ, ਉੱਚਾ ਥਾਉ ॥ ਉੱਚੇ ਉਪਰਿ, ਉੱਚਾ ਨਾਉ ॥

ਏਵੱਡੁ ਉੱਚਾ, ਹੋਵੈ ਕੋਇ ॥ ਤਿਸੁ ਉੱਚੇ ਕਉ, ਜਾਣੈ ਸੋਇ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਉੱਚੇ ਉਪਰਿ ਉੱਚਾ—ਉੱਚੇ ਤੋਂ ਉੱਚਾ। ਨਾਉ—ਨਾਮਣਾ।
ਏਵੱਡੁ—ਇਤਨਾ ਵੱਡਾ।

ਅਰਥ : ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਉੱਚਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ
ਨਾਮਣਾ ਭੀ ਉੱਚਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਉਸ ਜੇਡਾ ਵੱਡਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਹੀ ਉਸ
ਉੱਚੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕੇਡਾ ਵੱਡਾ ਹੈ।

ਜੇਵੱਡੁ ਆਪਿ, ਜਾਣੈ ਆਪਿ ਆਪਿ ॥

ਨਾਨਕ, ਨਦਰੀ ਕਰਮੀ ਦਾਤਿ ॥ ੨੪ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਜੇਵੱਡੁ—ਜੇਡਾ ਵੱਡਾ। ਆਪਿ ਆਧਿ—ਕੇਵਲ ਆਪ ਹੀ।
ਨਦਰੀ—ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੁਗੀ। ਕਰਮੀ—ਬਖਸ਼ਸ਼ ਨਾਲ।
ਦਾਤਿ—ਬਖਸ਼ਸ਼।

ਅਰਥ : ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪ ਕੇਡਾ ਵੱਡਾ
ਹੈ। ਹੋ ਨਾਨਕ! ਹਰੇਕ ਦਾਤ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦੀ
ਬਖਸ਼ਸ਼ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ੨੪।

ਭਾਵ : ਪ੍ਰਭੂ ਬੇਅੰਤ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਰਚਨਾ
ਬੇਅੰਤ ਹੈ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਮਾਰੀਏ, ਉਹ ਹੋਰ ਵੱਡਾ,
ਹੋਰ ਵੱਡਾ ਪਰਤੀਤ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪੈਦਾ ਹੈ। ਜਗਤ ਵਿਚ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਜੇਡਾ ਵੱਡਾ
ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਤੇ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਕਿਤਨਾ
ਵੱਡਾ ਹੈ।

ਉੱਚਾਰਨ ਪਾਠ : (1) ਸਿਫਤੀ, ਬਿਲਲਾਹਿੰ, ਜਾਹਿੰ, ਥਾਉ, ਨਾਉ ਸ਼ਬਦ
ਸਿੰਦੀ ਸਹਿਤ ਉੱਚਾਰਨੇ ਹਨ।

(2) ਕਰਣੈ, ਜਾਪੈ, ਕਹੀਐ, ਹੋਵੈ, ਜਾਣੈ ਸ਼ਬਦ ਦੁਲਾਵਾਂ ਸਹਿਤ ਉੱਚਾਰਨੇ
ਹਨ।

(3) ਏਹੁ ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਉੱਚਾਰਨ ਏਹ ਹੈ, ਏਹੋ ਨਹੀਂ। ਅੰਕੜ ਕੇਵਲ ਇਕ ਵਚਨ
ਦੀ ਸੂਚਕ ਹੈ ਜੋ ਉੱਚਾਰਨ ਵੇਲੇ ਨਹੀਂ ਬੁਲਾਈ ਜਾਂਦੀ।

ਬਹੁਤਾ ਕਰਮੁ, ਲਿਖਿਆ ਨਾ ਜਾਇ ॥ ਵੱਡਾ ਦਾਤਾ, ਤਿਲੁ ਨ ਤਮਾਇ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਕਰਮੁ—ਬਖਸ਼ਸ਼। ਤਿਲੁ—ਤਿਲ ਜਿਤਨੀ ਭੀ। ਤਮਾਇ—ਲਾਲਚੁ।

ਅਰਥ : ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਬੜੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਰਤਾ
ਭੀ ਲਾਲਚ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਦੀ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਏਡੀ ਵੱਡੀ ਹੈ ਕਿ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੀ
ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਕੇਤੇ, ਮੰਗਹਿ ਜੋਧ ਅਪਾਰ ॥ ਕੇਤਿਆ, ਗਣਤ ਨਹੀਂ ਵੀਸਾਰੁ ॥

ਕੇਤੇ, ਖਪਿ ਤੁਟਹਿ ਵੇਕਾਰ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਜੋਧ ਅਪਾਰ—ਅਣਗਿਣਤ ਸੁਗਮੇ। ਗਣਤ—ਗਿਣਤੀ। ਵੇਕਾਰ—ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ। ਖਪਿ ਤੁਟਹਿ—ਖਪ ਖਪ ਕੇ ਨਾਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ : ਬੇਅੰਤ ਸੂਰਮੇ ਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਅਜਿਹੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤੇ ਵੀਚਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਮੰਗ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਈ ਜੀਵ ਉਸ ਦੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਵਰਤ ਕੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਖਪ ਖਪ ਕੇ ਨਾਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਕੇਤੇ, ਲੈ ਲੈ ਮੁਕਤੁ ਪਾਹਿ ॥ ਕੇਤੇ ਮੂਰਖ, ਖਾਚੀ ਖਾਹਿ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਮੁਕਤੁ ਪਾਹਿ—ਮੁਕਰ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ : ਬੇਅੰਤ ਜੀਵ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ ਪਦਾਰਥ ਪਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਮੁਕਰ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਭਾਵ, ਕਦੇ ਸ਼ੁਕਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਆਖਦੇ ਕਿ ਸਭ ਪਦਾਰਥ ਪੜ੍ਹੁ ਆਪ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ; ਅਨੇਕਾਂ ਮੂਰਖ ਪਦਾਰਥ ਲੈ ਕੇ ਖਾਈ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਪਰ ਦਾਤਾਰ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ)।

ਕੇਤਿਆ, ਦੂਖ ਤੁਖ ਸਦ ਮਾਰ ॥ ਏਹਿ ਭਿ, ਦਾਤਿ ਤੇਰੀ, ਦਾਤਾਰ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਦਾਤਾਰ—ਹੇ ਦੇਣਹਾਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ।

ਅਰਥ : ਅਨੇਕਾਂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਮਾਰ, ਕਲੇਸ਼ ਤੇ ਭੁੱਖ ਹੀ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਪਰ ਹੇ ਦੇਣਹਾਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ! ਇਹ ਭੀ ਤੇਰੀ ਬਖ਼ਸ਼ਸ਼ ਹੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੁੱਖਾਂ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਤੁਰਨ ਦੀ ਸਮਝ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਬੰਦਿ ਖਲਾਸੀ, ਭਾਣੈ ਹੋਇ ॥ ਹੋਚੁ, ਆਖਿ ਨ ਸਕੈ ਕੋਇ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਬੰਦਿ—ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਤੋਂ। ਖਲਾਸੀ—ਛੁਟਕਾਰਾ। ਭਾਣੈ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਤੁਰਿਆਂ। ਹੋਚੁ—ਭਾਣੈ ਤੋਂ ਉਲੱਟ ਕੋਈ ਹੋਰ ਤਰੀਕਾ। ਕੋਇ—ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ।

ਅਰਥ : ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ—ਰੂਪ ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਤੁਰਿਆਂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਰਜ਼ਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਤਰੀਕਾ, ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ; ਭਾਵ, ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਕਿ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਤੁਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੋਹ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰੇ ਦਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਸੀਲਾ ਭੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜੇ ਕੋ ਖਾਇਕੁ, ਆਖਣਿ ਪਾਇ ॥ ਓਚੁ ਜਾਣੈ, ਜੇਤੀਆ ਮੁਹਿ ਖਾਇ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਖਾਇਕੁ—ਮੂਰਖ। ਆਖਣਿ ਪਾਇ—ਆਖਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰੋ।

ਅਰਥ : ਪਰ ਜੇ ਕੋਈ ਮੂਰਖ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰੇ ਦਾ ਕੋਈ ਹੋਰ

ਵਸੀਲਾ ਦੱਸਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰੋ, ਤਾਂ ਉਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਜਿਤਨੀਆਂ ਚੇਟਾਂ ਉਹ ਇਸ ਮੁਰਖਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਆਪਣੇ ਮ੍ਰਿਹ ਉੱਤੇ ਖਾਂਦਾ ਹੈ; ਭਾਵ, “ਕੂੜ” ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਇਕੋ ਹੀ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਤੁਰੇ। ਪਰ ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਕੋਈ ਹੋਰ ਤਰੀਕਾ ਭਾਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ‘ਕੂੜ’ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੇ ਬਾਂ ਸਗੋਂ ਵਧੀਕ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਆਪੇ ਜਾਣੈ, ਆਪੇ ਦੇਇ ॥ ਆਖਹਿ, ਸਿ ਤਿ, ਕੇਈ ਕੇਇ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਦੇਇ—ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਸਿ ਤਿ—ਇਹ ਗਲ ਭੀ। ਕੇਈ ਕੇਈ—ਕਈ ਮਨੁੱਖ।

ਅਰਥ : (ਸਾਰੇ ਨਾਸੁਕਰੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਨ)। ਕਈ ਮਨੁੱਖ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆਪ ਹੀ ਜੀਵਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਦਾਤਾਂ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

ਜਿਸ ਨੋ ਬਖਸੇ, ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ॥

ਨਾਨਕ, ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੁ ॥ ੨੫ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੁ—ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ।

ਅਰਥ : ਹੋ ਨਾਨਕ! ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆਪਣੀ ਸਿਫਤ-ਸਲਾਹ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਫਤ-ਸਲਾਹ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਦਾਤ ਹੈ। ੨੫।

ਭਾਵ : ਪ੍ਰਭੂ ਕੇਡਾ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਇਹ ਗੱਲ ਦਸਣੀ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਹੀ, ਉਸ ਦੀ ਬਖਸ਼ਸ਼ੀ ਹੀ ਇਤਨੀ ਵੱਡੀ ਹੈ ਕਿ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਜਗਤ ਵਿਚ ਜੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਦਿਸਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਸਭ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ ਹੀ ਮੰਗਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਇਤਨਾਂ ਵੱਡਾ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਮੰਗਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਜਾਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਦਾਤਾਂ ਦੇਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਜੀਵ ਦੀ ਮੁਰਖਤਾ ਵੇਖੋ! ਦਾਤਾਂ ਵਰਤਦਾ, ਦਾਤਾਰ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਈ ਦੁੱਖ ਕਲੇਸ਼ ਸਹੇਡ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੁੱਖ-ਕਲੇਸ਼ ਭੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਦਾਤ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੁੱਖਾਂ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮੁੜ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਤੁਰਨ ਦੀ ਸਮਝ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤ-ਸਲਾਹ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਫਤ-ਸਲਾਹ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਦਾਤ ਹੈ।

ਊਚਾਰਨ ਪਾਠ : (1) ਮੰਗਾਂ, ਕੇਤਿਆਂ, ਤੁਟਾਂ, ਪਾਹਾਂ, ਖਾਹਾਂ, ਮੁਹਾਂ, ਆਖਹਾਂ, ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਸ਼ਬਦ ਬਿਦੀ ਸਹਿਤ ਊਚਾਰਨੇ ਹਨ।

(2) ਬਖਸੇ, ਪਾਤਸ਼ਾਹੁ, ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਬਖਦਾਂ ਨੂੰ ਪੈਰੀਂ ਬਿੰਦੀ ਲਾ ਕੇ ਊਚਾਰਨਾ,

ਸ਼ੁਧ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਹੈ।

(3) 'ਹੋਰੁ, ਆਖਿ ਨ ਸਕੇ ਕੋਇ' ਤੁਕ ਵਿਚ ਹੋਰਿ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਿਸਰਗਮ ਦੇਣਾ ਹੈ, 'ਆਖਿ' ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਹੀਂ। ਇਥੇ 'ਹੋਰੁ' ਦਾ ਅਰਥ ਕੋਈ ਹੋਰ ਤਰੀਕਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਹੋਰ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ।

ਅਮੁਲ ਗੁਣ, ਅਮੁਲ ਵਾਪਾਰ || ਅਮੁਲ ਵਾਪਾਰੀਏ, ਅਮੁਲ ਭੰਡਾਰ ||

ਅਮੁਲ ਆਵਹਿ, ਅਮੁਲ ਲੈ ਜਾਹਿ || ਅਮੁਲ ਭਾਇ, ਅਮੁਲਾ ਸਮਾਹਿ ||

ਪਦ-ਅਰਥ : ਅਮੁਲ—ਅਮੇਲਕ, ਜਿਸ ਦਾ ਮੁੱਲ ਨਾ ਪੈ ਸਕੇ। ਭੰਡਾਰ—ਖਜ਼ਾਨੇ। ਭਾਇ—ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ। ਸਮਾਹਿ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹਨ।

ਅਰਥ : ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਗੁਣ ਅਮੇਲਕ ਹਨ; ਭਾਵ, ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ। ਇਹਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਵਧਾਰ ਕਰਨੇ ਭੀ ਅਮੇਲਕ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਭੀ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ, ਜੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਵਧਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਐਸੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਭੀ ਅਮੇਲਕ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ ਜੋ ਇਸ ਵਧਾਰ ਲਈ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਭੀ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਜੋ ਇਹ ਸੌਦਾ ਖਰੀਦ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਭੀ ਅਮੇਲਕ ਹਨ।

ਅਮੁਲ ਧਰਮ, ਅਮੁਲ ਦੀਬਾਣੁ || ਅਮੁਲ ਭਲੁ, ਅਮੁਲ ਪਰਵਾਣੁ ||

ਅਮੁਲੁ ਬਖਸ਼ੀਸ, ਅਮੁਲੁ ਨੀਸਾਣੁ || ਅਮੁਲੁ ਕਰਮੁ, ਅਮੁਲੁ ਫੁਰਮਾਣੁ ||

ਪਦ-ਅਰਥ : ਧਰਮ—ਨਿਯਮ, ਕਾਨੂੰਨ। ਦੀਬਾਣੁ—ਕਰਹਿਰੀ। ਭਲੁ—ਤੋਲ, ਤੱਕੜ। ਪਰਵਾਣੁ—ਤੋਲਣ ਵਾਲਾ ਵੱਟਾ। ਬਖਸ਼ੀਸ—ਰਹਿਮਤ। ਨੀਸਾਣੁ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ। ਕਰਮੁ—ਬਖਸ਼ਸ਼। ਫੁਰਮਾਣੁ—ਹੁਕਮ।

ਅਰਥ : ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਤੇ ਰਾਜ-ਦਰਬਾਰ ਅਮੇਲਕ ਹਨ। ਉਹ ਤੱਕੜ ਅਮੇਲਕ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਵਟਾ ਅਮੇਲ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਚੰਗੇ-ਮੰਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਤੋਲਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਤੇ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਵੀ ਅਮੇਲਕ ਹਨ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਤੇ ਹੁਕਮ ਭੀ ਮੁੱਲ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹਨ। (ਕਿਸੇ ਦਾ ਭੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਦਾ)।

ਅਮੁਲੇ ਅਮੁਲੁ, ਆਖਿਆ ਨ ਜਾਇ || ਆਖਿ ਆਖਿ, ਰਹੇ, ਲਿਵ ਲਾਇ ||

ਪਦ-ਅਰਥ : ਅਮੁਲੇ ਅਮੁਲੁ—ਅਮੇਲਕ ਹੀ ਅਮੇਲਕ। ਆਖਿ ਆਖਿ—ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਲਾ ਕੇ। ਰਹੇ—ਬਕ ਜਾਏ ਹਨ। ਲਿਵ ਲਾਇ—ਲਿਵ ਲਾ ਕੇ।

ਅਰਥ : ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਭ ਅੰਦਾਜ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਦਾਜ਼ਾ

ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਦਾ। ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਧਿਆਨ ਜੋੜ ਕੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਅੰਤ ਨੂੰ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਆਖਹਿ, ਵੇਦ ਪਾਠ ਪੁਰਾਣ ॥ ਆਖਹਿ, ਪੜ੍ਹੇ ਕਰਹਿ ਵਖਿਆਣ ॥

ਆਖਹਿ ਬਰਮੇ, ਆਖਹਿ ਇਦ ॥ ਆਖਹਿ, ਗੋਪੀ ਤੈ ਗੋਵਿਦ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਆਖਹਿ—ਵਖਣਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਵੇਦ ਪਾਠ—ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਮੰਤਰ। ਪੜ੍ਹੇ—ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ। ਕਰਹਿ ਵਖਿਆਣ—ਵਖਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬਰਮੇ—ਕਈ ਬ੍ਰਹਮਾ। ਇਦ—ਇਦਰ ਦੇਵਤੇ। ਤੈ—ਅਤੇ, ਤੇ। ਗੋਵਿਦ—ਕਈ ਕਾਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ : ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਮੰਤਰ ਤੇ ਪੁਰਾਣ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਵਿਦਵਾਨ ਮਨੁੱਖ ਭੀ, ਜੋ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਕਈ ਇਦਰ, ਗੋਪੀਆਂ ਤੇ ਕਈ ਕਾਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਆਖਹਿ ਈਸਰ, ਆਖਹਿ ਸਿਧ ॥ ਆਖਹਿ, ਕੇਤੇ ਕੀਤੇ ਬੁਧ ॥

ਆਖਹਿ ਦਾਨਵ, ਆਖਹਿ ਸੇਵ ॥ ਆਖਹਿ, ਸੁਰਿ ਨਰ ਮੁਨਿ ਜਨ ਸੇਵ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਈਸਰ—ਸ਼ਿਵ। ਕੀਤੇ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ। ਦਾਨਵ—ਰਾਖਸ਼। ਦੇਵ—ਦੇਵਤੇ। ਸੁਰਿ ਨਰ—ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਸੁਭਾਉ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ। ਸੇਵ—ਸੇਵਕ।

ਅਰਥ : ਕਈ ਸ਼ਿਵ ਤੇ ਸਿਧ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਬੇਅੰਤ ਬੁੱਧ, ਰਾਖਸ਼ ਤੇ ਦੇਵਤੇ ਸੁਭਾਉ ਮਨੁੱਖ, ਮੁਨੀ ਲੋਕ ਤੇ ਸੇਵਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਕੇਤੇ ਆਖਹਿ, ਆਖਣਿ ਪਾਹਿ ॥ ਕੇਤੇ, ਕਹਿ ਕਹਿ, ਉਠਿ ਉਠਿ ਜਾਹਿ ॥

ਏਤੇ ਕੀਤੇ, ਹੋਰਿ ਕਰੇਹਿ ॥ ਤਾ, ਆਖਿ ਨ ਸਕਹਿ, ਕੇਈ ਕੇਇ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਆਖਣ ਪਾਹਿ—ਆਖਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਠਿ ਉਠਿ ਜਾਹਿ—ਜਹਾਨ ਤੋਂ ਚਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੋਰਿ—ਹੋਰ ਬੇਅੰਤ ਜੀਵ। ਕਰੇਹਿ—ਜੇ ਤੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦੇਵੋ। ਨ ਕੇਈ ਕੇਇ—ਕੋਈ ਭੀ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ।

ਅਰਥ : ਬੇਅੰਤ ਜੀਵ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਹੀ ਲਾਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਬੇਅੰਤ ਜੀਵ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਲਾ ਕੇ ਇਸ ਜਗਤ ਤੋਂ ਤੁਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਗਤ ਵਿਚ ਇਤਨੇ ਬੇਅੰਤ ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜੋ ਬਿਆਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਹੋ ਰਹੀ। ਜੇ ਤੂੰ ਹੋਰ ਭੀ ਬੇਅੰਤ ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦੇਵੋ ਤਾਂ ਭੀ ਕੋਈ ਜੀਵ ਤੇਰਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਲਾ ਸਕਦਾ।

ਜੇਵਛੁ ਭਾਵੈ, ਤੇਵਛੁ ਹੋਇ ॥
 ਨਾਨਕ, ਜਾਣੈ ਸਾਚਾ ਸੋਇ ॥
 ਜੇ ਕੋ ਆਖੈ, ਬੋਲੁ ਵਿਗਾੜੁ ॥
 ਤਾ ਲਿਖੀਐ, ਸਿਰਿ ਗਾਵਾਰਾ ਗਾਵਾਰੁ ॥ ੨੯ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਜੇਵਛੁ—ਜੇਡਾ ਵੱਡਾ। ਭਾਵੈ—ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤੇਵਛੁ—ਉਡਾ ਵੱਡਾ।
 ਸਾਚਾ ਸੋਇ—ਉਹ ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ। ਬੋਲੁ ਵਿਗਾੜੁ—ਬੋਲ
 ਨੂੰ ਵਿਗਾੜਨ ਵਾਲਾ, ਬੜਬੋਲਾ। ਲਿਖੀਐ—ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਰਿ ਗਾਵਾਰਾ
 ਗਾਵਾਰੁ—ਮੂਰਖਾਂ ਸਿਰ ਮੂਰਖ, ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਨਾਨਕ! ਪਰਮਾਤਮਾ ਜਿਤਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਤਨਾ ਹੀ ਵੱਡਾ
 ਹੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਭਾਵ, ਆਪਣੀ ਕੁਦਰਤ ਵਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ
 ਵਾਲਾ ਹੀ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕੇਡਾ ਵੱਡਾ ਹੈ। ਜੋ ਕੋਈ ਬੜਬੋਲਾ
 ਮਨੁੱਖ ਦੱਸਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਇਤਨਾ ਵੱਡਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਮੂਰਖਾਂ—
 ਸਿਰ ਮੂਰਖ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੨੯।

ਭਾਵ : ਜਗਤ ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਤੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ।
 ਪਰ, ਨਾ ਅਜੇ ਤੱਕ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਲੇਖਾ ਕਰ ਸਕਿਆ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਗਾਂਹ
 ਨੂੰ ਕੋਈ ਕਰ ਸਕੇਗਾ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਕਿਤਨੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਹਨ, ਤੇ ਉਹ
 ਕਿਤਨੀਆਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਜੀਵਾਂ ਉੱਤੇ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬੇਅੰਤ ਹਨ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ
 ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਹਨ ਉਸ ਦੀਆਂ ਦਾਤਾਂ। ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ
 ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਇਹ ਕੰਮ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਤਾਕਤ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪਰੇ ਦਾ ਹੈ। ਉਸ
 ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹੋਣਾ ਜਾਣੋ, ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਦਾਤਾਂ ਦਾ ਹੱਦ-ਬੰਨਾ ਲੱਭ ਸਕਣ
 ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਉਚਾਰਨ ਪਾਠ : (1) ਆਵਹਿੰ, ਜਾਹਿੰ, ਸਮਾਹਿੰ, ਆਖਹਿੰ, ਗੋਪੀ, ਕਰਹਿੰ,
 ਪਾਹਿੰ, ਕਰੇਹਿੰ, ਤਾਂ, ਸਕਹਿੰ, ਗਾਵਾਰਾਂ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ ਉਚਾਰਨੇ
 ਹਨ।

(2) ਬਖਸ਼ੀਸ਼, ਨੌਜਾਣੁ, ਫੁਰਮਾਣ ਸ਼ਬਦ ਪੈਗੀਂ ਬਿੰਦੀ ਲਾ ਕੇ ਉਚਾਰਨੇ ਠੀਕ
 ਹਨ।

ਸੋ ਦਚੁ ਕੇਹਾ, ਸੋ ਘਰੁ ਕੇਹਾ, ਜਿਭੁ ਬਹਿ, ਸਰਬ ਸਮਾਲੇ ॥

ਵਾਸੇ ਨਾਦ, ਅਨੇਕ ਅਸੰਖਾ, ਕੇਤੇ ਵਾਵਣਹਾਰੇ ॥

ਕੇਤੇ ਰਾਗ, ਪਰੀ ਸਿਉ ਕਰੀਅਨਿ, ਕੇਤੇ ਗਾਵਣਹਾਰੇ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਕੇਹਾ—ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ; ਬੜਾ ਅਸਚਰਜ। ਸਮਾਲੇ—ਤੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕਰ
 ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਨਾਦ—ਰਾਗ। ਵਾਵਣਹਾਰੇ—ਵਸਾਊਣ ਵਾਲੇ। ਪਰੀ ਸਿਉ—ਰਾਗਣੀਆਂ

ਸਮੇਤ। ਕਹੀਅਨਿ—ਆਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ : ਉਹ ਦਰ-ਘਰ ਬੜਾ ਹੀ ਅਸਰੀਰ ਹੈ ਜਿਥੇ ਬਹਿ ਕੇ, ਹੇ ਨਿਰੰਕਾਰ! ਤ੍ਰੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤੇਰੀ ਇਸ ਰਚੀ ਹੋਈ ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਤੇ ਅਣਗਿਣਤ ਵਾਜੇ ਤੇ ਰਾਗ ਹਨ, ਬੇਅੰਤ ਹੀ ਜੀਵ (ਉਹਨਾਂ ਵਾਜਿਆਂ ਨੂੰ) ਵਜਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਰਾਗਣੀਆਂ ਸਣੇ ਬੇਅੰਤ ਹੀ ਰਾਗ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਜੀਵ ਇਹਨਾਂ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਗਾਊਣ ਵਾਲੇ ਹਨ ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਗਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਗਾਵਹਿ ਤੁਹਨੋ, ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਡੁ, ਰਾਵੈ ਰਾਜਾ ਧਰਮ, ਦੁਆਰੇ ॥

ਗਾਵਹਿ ਚਿੜ੍ਹ ਗੁਪਤੁ, ਲਿਖ ਜਾਣਹਿ, ਲਿਖ ਲਿਖ ਧਰਮੁ ਵੀਰਾਰੇ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਦੁਆਰੇ—ਤੇਰੇ ਦਰ ਤੇ। ਬੈਸੰਡੁ—ਅੱਗ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ! ਪਉਣ, ਪਾਣੀ, ਅਗਨੀ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਧਰਮ-ਰਾਜ ਜਿਸ ਦਾ ਹਿੜ੍ਹ ਮਤ ਦੀਆਂ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਤੇਰੇ ਦਰ ਤੇ ਖਲੋ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਵਡਿਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਚਿਤਰ-ਗੁਪਤ ਭੀ ਜੋ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਚੰਗੇ-ਮੰਦੇ ਕਗਮਾਂ ਦੇ ਲੇਖੇ ਲਿਖਣੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਧਰਮ ਰਾਜ ਵਿਚਾਰਦਾ ਹੈ, ਤੇਰੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਗਾਵਹਿ ਈਸਤੁ ਬਠਮਾ ਦੇਵੀ, ਸੋਹਨਿ ਸਦਾ ਸਵਾਰੇ ॥

ਗਾਵਹਿ ਇੰਦ ਇਦਾਸਣਿ ਬੈਠੇ, ਦੇਵਤਿਆ ਦਰਿ ਨਾਲੇ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਈਸਤੁ—ਸ਼ਿਵ। ਬਠਮਾ—ਬ੍ਰਹਮਾ। ਦੇਵੀ—ਦੇਵੀਆਂ। ਸੋਹਨਿ—ਸੋਭਦੇ ਹਨ। ਇੰਦ—ਇੰਦਰ ਦੇਵਤੇ। ਇਦਾਸਣਿ—ਇੰਦਰ ਦੇ ਆਸਣ ਉੱਤੇ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਨਾਲੇ—ਦੇਵਤਿਆਂ ਸਮੇਤ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਕਹੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਦੇਵੀਆਂ, ਸ਼ਿਵ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਜੋ ਤੇਰੇ ਸਵਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਤੈਨੂੰ ਸਦਾ ਗਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਈ ਇੰਦਰ ਆਪਣੇ ਤੁਖਤ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਦੇਵਤਿਆਂ ਸਮੇਤ ਤੇਰੇ ਦਰ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਸਲਾਹ ਰਹੇ ਹਨ।

ਗਾਵਹਿ ਸਿਧ ਸਮਾਧੀ ਅੰਦਰਿ, ਗਾਵਨਿ ਸਾਧ ਵਿਚਾਰੇ ॥

ਗਾਵਨਿ ਜਤੀ ਸਤੀ ਸੰਤੋਖੀ, ਗਾਵਹਿ ਵੀਰ ਕਰਾਰੇ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਵਿਚਾਰੇ—ਵਿਚਾਰ ਕੇ। ਸਤੀ—ਦਾਨੀ। ਵੀਰ ਕਰਾਰੇ—ਤਕੜੇ ਸੂਰਮੇ।

ਅਰਥ : ਸਿੱਧ ਲੋਕ ਸਮਾਪੀਆਂ ਲਾ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਗਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਸਾਧ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਸਲਾਹ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਤ-ਪਾਰੀ, ਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਸੰਤੋਖ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਤਕੜੇ ਸੂਰਮੇ ਤੇਰੀਆਂ

ਵਡਿਆਈਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਗਾਵਨਿ ਪੰਡਿਤ ਪੜਨਿ ਰਖੀਸਰ, ਜੁਗ ਜੁਗ ਵੇਦਾ ਨਾਲੇ ॥

ਗਾਵਹਿ ਮੋਹਣੀਆ ਮਨੁ ਮੋਹਨਿ, ਸੁਰਗਾ ਮਛ ਪਾਇਆਲੇ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਪੜਨਿ—ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ। ਰਖੀਸਰ—ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰਿਖੀ। ਜੁਗ—ਜੁਗ ਵਿਚ, ਸਦਾ। ਵੇਦਾ ਨਾਲੇ—ਵੇਦਾਂ ਸਮੇਤ। ਮੋਹਣੀਆਂ—ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀਆਂ। ਮਛ—ਮਾਤ ਲੋਕ ਵਿਚ। ਪਾਇਆਲੇ—ਪਤਾਲ ਵਿਚ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ! ਪੰਡਿਤ ਤੇ ਮਹਾਂ ਰਿਖੀ, ਜੋ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਵੇਦਾਂ ਸਮੇਤ ਤੈਨੂੰ ਗਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀਆਂ, ਜੋ ਸੁਰਗ, ਮਾਤ ਲੋਕ ਤੇ ਪਤਾਲ ਵਿਚ ਭਾਵ ਹਰ ਬਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤੈਨੂੰ ਗਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਗਾਵਨਿ ਰਤਨ ਉਪਾਏ ਤੇਰੇ, ਅਠਸਠਿ ਤੌਰਥ ਨਾਲੇ ॥

ਗਾਵਹਿ ਜੋਧ ਮਹਾਬਲ ਸੁਰਗ, ਗਾਵਹਿ ਖਾਣੀ ਚਾਰੇ ॥

ਗਾਵਹਿ ਖੰਡ ਮੰਡਲ ਵਰਙੰਡਾ, ਕਰਿ ਕਰਿ ਰਖੇ ਧਰੇ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਉਪਾਏ—ਤੇਰੇ—ਤੇਰੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ। ਅਠਸਠਿ—ਅਠਾਹਠ। ਤੌਰਥ ਨਾਲੇ—ਤੌਰਥਾਂ ਸਮੇਤ। ਜੋਧ—ਜੋਧੇ। ਮਹਾਬਲ—ਵੱਡੇ ਬਲ ਵਾਲੇ। ਸੁਰਗ—ਸੁਰਮੇ। ਖਾਣੀ ਚਾਰੇ—ਚਾਰ ਖਾਣੀਆਂ, ਭਾਵ, ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ, ਅੰਡਜ, ਜੇਰਜ, ਸੇਤਜ, ਉਤਭੁਜ। ਖੰਡ—ਟੋਟਾ, ਹੋਰਕ ਪਰਤੀ। ਮੰਡਲ—ਚੱਕਰ, ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਦਾ ਇਕ ਚੱਕਰ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੁੰਗਜ, ਚੰਦਰਮਾ ਤੇ ਧਰਤੀ ਆਦਿਕ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਵਰਙੰਡਾ—ਸਾਰੀ ਸ਼੍ਰਿਸ਼ਟੀ। ਕਰਿ ਕਰਿ—ਰਚ ਕੇ। ਧਾਰੇ—ਟਿਕਾਏ ਹੋਏ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਨਿਰੰਕਾਰ! ਤੇਰੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਰਤਨ ਅਠਾਹਠ ਤੌਰਥਾਂ ਸਮੇਤ ਤੈਨੂੰ ਸਦਾ ਗਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਵੱਡੇ ਬਲ ਵਾਲੇ ਜੋਧੇ ਤੇ ਸੁਰਮੇ ਤੇਰੀ ਸਿਫਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਰੀ ਸ਼੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਸ਼੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਖੰਡ ਅਤੇ ਚੱਕਰ, ਜੋ ਤੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਟਿਕਾ ਰੱਖੇ ਹਨ, ਤੈਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਸੇਈ ਤੁਧੁ ਨੋ ਗਾਵਹਿ, ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵਨਿ, ਰਤੇ ਤੇਰੇ ਭਰਾਤ ਰਸਾਲੇ ॥

ਹੋਰਿ ਕੇਤੇ ਗਾਵਨਿ, ਸੇ, ਮੈ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਨਿ,

ਨਾਨਕੁ ਕਿਆ ਵੀਚਾਰੇ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਸੇਈ—ਉਹ ਜੀਵ। ਤੁਧੁ ਭਾਵਨਿ—ਤੈਨੂੰ ਚੰਗੇ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਰਤੇ—ਰੰਗੇ ਹੋਏ। ਰਸਾਲੇ—ਹਸੀਏ। ਹੋਰਿ ਕੇਤੇ—ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰ ਜੀਵ। ਮੈ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਨਿ—ਮੇਰੇ ਚਿੱਤ। ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ। ਕਿਆ ਵਿਚਾਰੇ—ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ?

ਅਰਥ : ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ! ਅਸਲ ਵਿਚ ਤਾਂ ਉਹੋਂ ਤੇਰੇ ਪੇਮ ਵਿਚ ਰੱਤੇ ਰਸੀਏ ਭਰਾਤ ਜਨ ਤੈਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ; ਭਾਵ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਗਾਉਣਾ ਸਫਲ

ਹੈ ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਚੰਗੇ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਅਨੇਕਾਂ ਹੇਰ ਜੀਵ ਤੈਨੂੰ ਗਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਮੈਥੋਂ ਗਿਣੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਭਲਾ, ਨਾਨਕ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ਸੋਈ ਸੋਈ, ਸਦਾ ਸਚੁ, ਸਾਹਿਬੁ ਸਾਚਾ, ਸਾਚੀ ਨਾਈ ॥

ਹੈ ਭੀ, ਹੋਸੀ, ਜਾਇ ਨ ਜਾਸੀ, ਰਚਨਾ ਜਿਨਿ ਰਚਾਈ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਸਚੁ—ਧਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ, ਅਟੱਲ। ਨਾਈ—ਵਡਿਆਈ। ਹੋਸੀ—ਹੋਵੇਗਾ, ਬਿਰ ਰਹੇਗਾ। ਜਾਇ ਨ—ਜੰਮਦਾ ਨਹੀਂ। ਨ ਜਾਸੀ—ਨਾ ਹੀ ਮਰੇਗਾ। ਜਿਨਿ—ਜਿਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ। ਰਚਾਈ—ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਅਰਥ : ਜਿਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਇਹ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਐਸ ਵੇਲੇ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਸਦਾ ਰਹੇਗਾ, ਨਾ ਉਹ ਜੰਮਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮਰੇਗਾ। ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਾਲਕ ਸੱਚਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਭੀ ਸਦਾ ਅਟੱਲ ਹੈ।

ਰੰਗੀ ਰੰਗੀ ਭਾਤੀ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਜਿਨਸੀ ਮਾਇਆ ਜਿਨਿ ਉਪਾਈ ॥

ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਕੀਤਾ ਆਪਣਾ, ਜਿਵ ਤਿਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਰੰਗੀ ਰੰਗੀ—ਕਈ ਰੰਗਾਂ ਦੀ। ਭਾਤੀ—ਕਈ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ। ਕਰਿ ਕਰਿ—ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ। ਜਿਨਸੀ—ਕਈ ਜਿਨਸਾਂ ਦੀ। ਜਿਨਿ—ਜਿਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ। ਵੇਖੈ—ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੀਤਾ ਆਪਣਾ—ਆਪਣਾ ਰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਜਗਤ। ਜਿਦ—ਜਿਵੇਂ। ਵਡਿਆਈ—ਰਜਾ।

ਅਰਥ : ਜਿਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਕਈ ਰੰਗਾਂ, ਕਿਸਮਾਂ ਅਤੇ ਜਿਨਸਾਂ ਦੀ ਮਾਇਆ ਰਚ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦੀ ਰਜਾ ਹੈ, ਭਾਵ, ਜੇਡਾ ਵੱਡਾ ਆਪ ਹੈ ਓਡੇ ਵੱਡੇ ਜਿਗਰੇ ਨਾਲ ਜਗਤ ਨੂੰ ਰਚ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਭੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ, ਸੋਈ ਕਰਸੀ, ਹੁਕਮੁ ਨ ਕਰਣਾ ਜਾਈ ॥

ਸੋ ਪਾਤਿਸਾਹੁ, ਸਾਹਾ ਪਾਤਿਸਾਹਿਬੁ, ਨਾਨਕ, ਰਹਣੁ ਰਜਾਈ ॥ ੨੭ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਕਰਸੀ—ਕਰੇਗਾ। ਨ ਕਰਣਾ ਜਾਈ—ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਾਹਾ ਪਾਤਿਸਾਹਿਬੁ—ਸਾਹਾਂ ਦਾ ਪਾਤਿਸਾਹ। ਰਹਣੁ—ਰਹਿਣਾ ਫਥਦਾ ਹੈ। ਰਜਾਈ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿਚ।

ਅਰਥ : ਜੋ ਕੁਝ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਭਾਖਿਦਾ ਹੈ, ਉਹੋ ਹੀ ਕਰੇਗਾ, ਕਿਸੇ ਜੀਵ ਵਲੋਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅਗੇ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਆਖ ਸਕਦੇ—“ ਇਉਂ ਨਾ ਕਰੀ, ਇਉਂ ਕਰ ।” ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਪਾਤਿਸਾਹ ਹੈ, ਪਾਤਿਸਾਹਾਂ ਦਾ ਭੀ ਪਾਤਿਸਾਹ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਨਕ! ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਰਜਾ

ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਹੀ ਫ਼ਬਦਾ ਹੈ। ੨੧।

ਨੇਟ : ਪਉਣ, ਪਾਣੀ, ਬੈਸੰਤਰ ਆਦਿ ਅਚੇਤਨ ਪਦਾਰਥ ਕਿਵੇਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤ-ਸਲਾਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ? ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਸਾਰੇ ਤੱਤ ਭੀ ਉਸ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਤੁਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਤੁਰਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤ-ਸਲਾਹ ਕਰਨੀ ਹੈ।

ਭਾਵ : ਕਈ ਰੰਗਾਂ ਦੀ, ਕਈ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ, ਕਈ ਜਿਨਸਾਂ ਦੀ ਬੇਅੰਤ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਰਚੀ ਹੈ। ਇਸ ਬੇਅੰਤ ਸਿੱਖਟੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਭੀ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਇਕ ਐਸਾ ਹੈ ਜੋ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਗਤ ਵਿਚ ਐਸਾ ਕੌਣ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਦਮ ਮਾਰ ਸਕੇ ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਜਿਹੇ ਅਮਥਾਨ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਉਹ ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਇਸ ਬੇਅੰਤ ਰਚਨਾ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ? ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਐਸੀ ਪਾਇਆਂ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ, ਬੱਸ ਇਕੋ ਗੱਲ ਫ਼ਬਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਹੋ। ਇਹੀ ਹੈ ਵਸੀਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲੋਂ ਵਿੱਥ ਮਿਟਾਣ ਦਾ, ਤੇ ਇਹੀ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮਨੋਰਥ। ਵੇਖੋ, ਹਵਾ, ਪਾਣੀ ਆਦਿਕ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਉੱਚੇ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਤਕ ਸਭ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਹੋਦ ਦੇ ਮਨੋਰਥ ਨੂੰ ਸਫ਼ਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ; ਭਾਵ, ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਕਾਰ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਸ ਲਈ ਧਿਆਉਣ-ਯੋਗ ਤੇ ਵਡਿਆਈ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕੇਵਲ ਉਹੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਹੈ। ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ, ਸ਼ਿਵ, ਬ੍ਰਾਹਮਾ, ਧਰਮ ਰਾਜ, ਚਿਤਰ ਗੁਪਤ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੋਈ ਹਸਤੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ।

ਉਚਾਰਨ ਪਾਠ : (1) 'ਸੌ ਦਰੁ' ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਸੌਦਰੂ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ।

(2) ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ ਪੜ੍ਹਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ—ਸਮਾਲੋਂ, ਅਸੰਖਾਂ, ਸਿਉਂ, ਗਾਵਹਿਂ, ਜਾਣਹਿਂ, ਵੇਦਾਂ, ਮਹਾਬੁਲ, ਨਾਈਂ, ਰੰਗੀਂ, ਰੰਗੀਂ ਭਾਤੀਂ, ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ, ਸ਼ਾਹਾਂ।

(3) ਸੋਈ ਸੋਈ, ਸਦਾ ਸਚੁ, ਸਾਹਿਬੁ ਸਾਚਾ, “ਮਾਚੀ ਨਾਈ” ਤੁਕ ਵਿਚਲੇ ਲਗੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰਖ ਕੇ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(4) ਪਇਆਲੇ ਨੂੰ ਧਿਆਲੇ ਪੜ੍ਹਣਾ ਅਲੁੱਧ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਹੈ।

(5) ਇਸ ਪਉੜੀ ਦੇ ਪਾਠ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ‘ਰਹਗਾਸਿ ਸਾਹਿਬ’ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਪਾਠ ਨਾਲੋਂ ਅੰਤਰ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਮੁੰਦਾ ਸੰਤੋਖੁ, ਸਭਮੁ ਪਤੁ ਝੋਲੀ, ਧਿਆਨ ਕੀ ਕਰਹਿ ਬਿਵੂਤਿ ॥

ਖਿੰਚਾ ਕਾਲੁ, ਕੁਆਰੀ ਕਾਇਆ ਜੁਗਾਤਿ, ਛੱਡਾ ਪਰਤੀਤਿ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਮੁੰਦਾ—ਮੁੰਦਰਾਂ। ਸਭਮੁ—ਉੱਦਮ, ਮਿਹਨਤ। ਪਤੁ—ਪਾਤਰ, ਖੱਪਰ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਤਿੰਨਾਂ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ‘ਪਤਿ’, ‘ਪਤਾ’, ‘ਪਤੁ’। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਇਕੋ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਪਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਇਹ ਵਖੇ ਵਖਰੇ ਤਿੰਨ ਸ਼ਬਦ ਹਨ। ਤਿੰਨੇ ਹੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚੋਂ ਆਏ ਹਨ। ਸ਼ਬਦ ‘ਪਤਿ’ ਦਾ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਅਰਥ ਹੈ, ‘ਖਸਮ, ਮਾਲਕ’। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਅਰਥ ਭੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ‘ਇਜ਼ਤ, ਆਖਰੋਇ’।

ਸ਼ਬਦ ‘ਪਤੁ’ ਇਕ ਵਚਨ ਹੈ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ‘ਪਾਤਰ’ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ‘ਭਾਂਡਾ, ਪਿਆਲਾ, ਖੱਪਰ’। ਇਸ ਦਾ ਬਹੁ-ਵਚਨ ‘ਪਤ’ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਉੱਪਰ ਲਿਖੇ ਅਰਥ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ‘ਪਤ’ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਸੋ ਸ਼ਬਦ ‘ਪਤ’ ਵਾਸਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ‘ਪਤੁ’, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ‘ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਧੱਤਰ’।

ਕਰਹਿ—ਜੇ ਤੂੰ ਬਣਾਓਂ। ਬਿਨੁਤਿ—ਗੋਹਿਆਂ ਦੀ ਸੁਆਹ। ਪਿੰਥਾ—ਗੋਦੜੀ। ਕਾਲੁ—ਮੌਤ। ਕੁਆਹੀ ਕਾਇਆ—ਕੁਆਹਾ ਸਰੀਰ, ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਹੋਇਆ ਸਰੀਰ, ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਅਛੋਹ ਕਾਇਆ। ਚੁਗਾਤਿ—ਜੋਗ ਦੀ ਜੁਗਤੀ, ਜੋਗ ਮਤ ਦੀ ਰਹਿਤ। ਪਰਤੀਤ—ਸ਼ਰਧਾ, ਯਕੀਨ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਜੋਗੀ ! ਜੇ ਤੂੰ ਸੰਤੋਖ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਮੁੰਦਰਾਂ ਬਣਾਵੋਂ, ਮਿਹਨਤ ਨੂੰ ਖੱਪਰ ਤੇ ਝੋਲੀ, ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਧਿਆਨ ਦੀ ਸੁਆਹ ਪਿੰਡੇ ਤੇ ਮਲੋਂ, ਮੌਤ ਦਾ ਭਉ ਫੇਰੀ ਗੋਦੜੀ ਹੋਵੇ, ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾ ਕੇ ਰਖਣਾ ਤੇਰੇ ਲਈ ਜੋਗ ਦੀ ਰਹਿਤ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨੂੰ ਤੂੰ ਡੰਡਾ ਬਣਾਵੋਂ ਤਾਂ ਅੰਦਰੋਂ ਕੂੜ੍ਹ ਦੀ ਕੰਧ ਟੁੱਟ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਆਈ ਪੰਥੀ, ਸਗਲ ਜਮਾਤੀ, ਮਨਿ ਜੀਤੈ, ਜਗੁ ਜੀਤੁ ॥

ਆਦੇਸੁ, ਤਿਸੈ ਆਦੇਸੁ ॥ ਆਦਿ ਅਨੀਲੁ ਅਨਾਦਿ ਅਨਾਹਤਿ,

ਜਗੁ ਜਗੁ ਏਕੈ ਵੇਸੁ ॥ ੨੮ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਆਈ ਪੰਥੀ—ਜੋਗੀਆ ਦੇ ੧੨ ਫਿਰਕੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ‘ਆਈ ਪੰਥ’ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਈ ਪੰਥੀ—ਆਈ ਪੰਥ ਵਾਲਾ, ਆਈ ਪੰਥ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ। ਸਗਲ—ਸਾਰੇ ਜੀਵ। ਜਮਾਤੀ—ਇਕੋ ਹੀ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ, ਇਕੋ ਹੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ, ਇਕ ਥਾਂ ਮਿਲ ਬੈਠਣ ਵਾਲੇ ਮੌਤਰ ਸੱਜਣ। ਮਨਿ ਜੀਤੈ—ਮਨ ਨੂੰ ਜਿੱਤਿਆਂ, ਜੇ ਮਨ ਜਿੱਤਿਆ ਜਾਏ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਵਾਕੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ—ਨਾਇ ਵਿਸ਼ਿਐ—ਜੇ ਨਾਮ ਵਿਸਰ ਜਾਏ; ਨਾਇ ਮੰਨਿਐ—ਜੇ ਨਾਮ ਮੰਨ ਲਈਏ। ਆਦੇਸੁ—ਪਰਣਾਮ। ਤਿਸੈ—ਉਸੇ ਹੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ। ਆਦਿ—ਮੁੱਢ ਤੋਂ। ਅਨੀਲੁ—ਕਲੰਕ-ਰਹਿਤ, ਪਵਿੱਤਰ, ਸੁੱਧ-ਸੁਰੂਪ। ਅਨਾਦਿ—ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁੱਢ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਨਾਹਤਿ—ਨਾਸ ਰਹਿਤ, ਇਕ ਰਸ। ਜਗੁ ਜਗੁ—ਸਦਾ। ਵੇਸੁ—ਰੂਪ।

ਅਰਥ : ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਸਾਰੀ ਸਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੱਜਣ ਮਿੱਤਰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਹੀ ਆਈ ਪੰਥ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੇ ਆਪਣਾ ਮਨ ਜਿੱਤਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਹੀ ਜਿੱਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਭਾਵ, ਤਾਂ ਜਗਤ ਦੀ ਮਾਇਆ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਵਿਛੋੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। (ਸੋ, ਕੁੜ ਦੀ ਕੰਧ ਦੁਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕੇਵਲ) ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰੋ, ਜੋ ਸਭ ਦਾ ਮੁੱਢ ਹੈ, ਜੋ ਸ਼ੁੱਧ-ਸਰਪ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁੱਢ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਸਕਦਾ, ਜੋ ਨਾਸ਼-ਰਹਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਸਦਾ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੨੯।

ਭਾਵ : ਜੋਗ-ਮਤ ਦੇ ਖਿੰਥਾ, ਮੁੰਦਰਾਂ, ਝੇਲੀ ਆਦਿਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲੋਂ ਜੀਵ ਦੀ ਵਿੱਖ ਮਿਟਾਣ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਸਦਾ-ਖਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਜੁੜੋਗੇ, ਸੰਤੋਖ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਬਣੇਗਾ, ਹੱਕ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਆਵੇਗੀ, ਮੌਤ ਸਿਰ ਤੇ ਚੇਤੇ ਰਹੇਗੀ ਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਬਚੇ ਰਹੇਗੇ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹਸਤੀ ਵਿੱਚ ਯਕੀਨ ਬਣੇਗਾ ਤੇ ਸਾਰੀ ਖਲਕਤ ਵਿੱਚ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਵਸਦਾ ਦਿਸੇਗਾ।

ਊਚਾਰਨ ਪਾਠ : (1) ਮੁੰਦਰਾਂ, ਕਰਹਿੰ, ਕਾਇਆਂ, ਸ਼ਬਦ ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ ਊਚਾਰਨੇ ਹਨ।

(2) ਖਿੰਥਾ ਕਾਲੁ, ਕੁਆਰੀ ਕਾਇਆ ਜੁਗਤਿ, ਭੰਡਾ ਪਰਤੀਤਿ ॥ ਤੁਕ ਦਾ ਊਚਾਰਨ ਲਗੇ ਹੋਏ ਬਿਸਰਾਮ (,) ਦਾ ਧਿਆਨ ਰਖ ਕੇ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਭੁਗਤਿ ਗਿਆਨੁ, ਦਇਆ ਭੰਡਾਰਣਿ, ਘਾਟਿ ਘਾਟਿ ਵਾਜਹਿ ਨਾਦ ॥

ਅਪਿ ਨਾਬੁ, ਨਾਬੀ ਸਭ ਜਾ ਕੀ, ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਅਵਰਾ ਸਾਵ ॥

ਸੰਜੇਗੁ ਵਿਜੇਗੁ ਦੁਇ, ਕਾਰ ਚਲਾਵਹਿ, ਲੇਖੇ ਆਵਹਿ ਭਾਰਾ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਭੁਗਤਿ—ਚੁਗਮਾ। ਭੰਡਾਰਣਿ—ਭੰਡਾਰਾ ਵਰਤਾਣ ਵਾਲੀ। ਘਾਟਿ—ਹੋਰ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ। ਵਾਜਹਿ—ਵਜ ਰਹੇ ਹਨ। ਨਾਦ—ਸ਼ਬਦ (ਜੋਗੀ ਭੰਡਾਰਾ ਖਾਣ ਵੇਲੇ ਇੱਕ ਨਾਦੀ ਵਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਆਪਣੇ ਗਲ ਵਿੱਚ ਲਟਕਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।) ਅਪਿ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆਪ। ਨਾਬੀ—ਨੱਥੀ ਹੋਈ, ਵੱਸ ਵਿੱਚ। ਸਭ—ਸਾਰੀ ਸਿਸ਼ਟੀ। ਰਿਧਿ—ਪਰਤਾਪ, ਵਡਿਆਈ। ਲੇਖੇ—ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਲੇਖੇ ਅਨੁਸਾਰ। ਭਾਰਾ—ਆਪੇ ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ, ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਛਾਂਦੇ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਜੋਗੀ ! ਜੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕਤਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਤੇਰੇ ਲਈ ਭੰਡਾਰਾ (ਚੁਗਮਾ) ਹੋਏ, ਦਇਆ ਇਸ ਗਿਆਨ-ਗੁਪ ਭੰਡਾਰੇ ਦੀ ਵਰਤਾਵੀ ਹੋਵੇ, ਹੋਰ ਜੀਵ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਿਹੜੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੀ ਰੋਂ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ, (ਭੰਡਾਰਾ ਛਕਣ ਵੇਲੇ ਜੇ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ) ਇਹ ਨਾਦੀ ਵਜ ਰਹੀ ਹੋਵੇ, ਤੇਰਾ ਨਾਥ ਆਪ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀ ਸਿਸ਼ਟੀ ਹੈ, (ਤਾਂ ਕੁੜ ਦੀ ਕੰਧ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲੋਂ ਤੇਰੀ ਵਿੱਖ ਮਿਟ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੋਗ-ਸਾਧਨਾ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈਆਂ ਰਿਧੀਆਂ ਵਿਆਰਸ ਹਨ, ਇਹ)

ਰਿੱਧੀਆਂ ਤੇ ਸਿੱਧੀਆਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਖੜਨ ਵਾਲੇ ਸੁਆਦ ਹਨ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ “ਸੰਜੋਗ” ਸੱਤਾ ਤੇ “ਵਿਜੋਗ” ਸੱਤਾ ਦੋਵੇਂ ਮਿਲ ਕੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਕਾਰ ਚਲਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ; ਭਾਵ, ਪਿਛਲੇ ਸੰਜੋਗਾਂ ਕਰਕੇ ਟੱਬਰ ਆਂਦਿਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵ ਇਥੇ ਆ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਰਜਾ ਵਿਚ ਫਿਰ ਵਿਛੜ ਵਿਛੜ ਕੇ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਵਾਰੀ ਇਥੋਂ ਤੁਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਲੇਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦਰਜਾ-ਬ-ਦਰਜਾ ਸੁੱਖ ਦੁੱਖ ਦੇ ਛਾਂਦੇ ਮਿਲ ਰਹੇ ਹਨ। (ਜੇ ਇਹ ਯਕੀਨ ਬਣ ਜਾਏ ਤੁਂ ਅੰਦਰੋਂ ਕੂੜ ਦੀ ਕੰਧ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)।

ਆਦੇਸ਼, ਤਿਸੈ ਆਦੇਸ਼॥ ਅਗਦਿ ਅਨੌਲੁ ਅਨਾਦਿ ਅਨਾਹਤਿ,
ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਏਕੈ ਵੇਸ਼॥ ੨੯ ॥

ਅਰਥ : (ਜੋ ਕੂੜ ਦੀ ਕੰਧ ਢੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕੇਵਲ) ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰੋ, ਜੋ ਸਭ ਦਾ ਮੁੱਢ ਹੈ, ਜੋ ਸੁੱਧ-ਸਰੂਪ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁੱਢ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਸਕਦਾ, ਜੋ ਨਾਸ-ਰਹਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਸਦਾ ਹੀ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੨੯।

ਭਾਵ : ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਇਹ ਗਿਆਨ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਸਭ ਥਾਂ ਭਰਪੂਰ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਦਾ ਸਾਈ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਜੀਵ ਇਥੇ ਆ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਰਜਾ ਵਿਚ ਹੀ ਇਥੋਂ ਤੁਰ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਗਿਆਨ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆਂ ਖਲਕਤ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਆਵੇਗੀ। ਜੋਗ-ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈਆਂ ਰਿੱਧੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਜੀਵਨ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਭੁੱਲ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਕੁਰਾਹੇ ਲੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਜੋਗੀ ਲੋਕ ਆਮ ਜਨਤਾ ਉੱਤੇ ਦਬਾਉ ਪਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਤੋਂ ਡੇਗਦੇ ਹਨ।

ਉਚਾਰਨ ਪਾਠ : ਵਾਜਹਿੰ, ਚਲਾਵਹਿੰ, ਆਵਹਿੰ, ਸ਼ਬਦ ਕਿੰਦੀ ਸਹਿਤ ਉਚਾਰਨੇ ਹਨ।

ਏਕਾ ਮਾਈ, ਜੁਗਤਿ ਵਿਆਈ, ਤਿਨਿ ਚੇਲੇ ਪਰਵਾਣੁ ॥

ਇਕੁ ਸੰਸਾਰੀ, ਇਕੁ ਭੰਡਾਰੀ, ਇਕੁ ਲਾਏ ਦੀਥਾਣੁ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਏਕਾ—ਇਕੱਲੀ। ਮਾਈ—ਮਾਇਆ। ਜੁਗਤਿ—ਜੁਗਤੀ ਨਾਲ। ਵਿਆਈ—ਪ੍ਰਸੂਤ ਹੋਈ। ਪਰਵਾਣੁ—ਪਰਤੱਖ। ਸੰਸਾਰੀ—ਘਰ—ਬਾਰੀ। ਭੰਡਾਰੀ—ਭੰਡਾਰੇ ਦਾ ਮਾਲਕ। ਲਾਏ—ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਦੀਥਾਣੁ—ਕਚਿਹਿਗੀ।

ਅਰਥ : (ਹਿਦੂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਖਿਆਲ ਆਮ ਪਰਚਲਤ ਹੈ ਕਿ) ਇਕੱਲੀ ਮਾਇਆ ਕਿਸੇ ਜੁਗਤੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸੂਤ ਹੋਈ ਤੇ ਪਰਤੱਖ ਤੇਰ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪੁੱਤਰ ਜੰਮ ਪਏ। ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਬ੍ਰਹਮਾ ਘਰ-ਬਾਰੀ ਬਣ ਗਿਆ; ਭਾਵ, ਜੀਵ-ਜੰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ, ਇਕ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭੰਡਾਰੇ ਦਾ ਮਾਲਕ

ਬਣ ਗਿਆ; ਭਾਵ, ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਕ ਅਪੜਾਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲੱਗਾ, ਅਤੇ ਇਕ ਸ਼ਿਵ ਕਚਹਿਗੀ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ; ਭਾਵ, ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਘਾਰਦਾ ਹੈ।

ਜਿਵ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ, ਤਿਵੈ ਚਲਾਵੈ, ਜਿਵ ਹੋਵੈ ਫੁਰਮਾਣੁ ॥

ਓਹੁ ਵੇਖੈ, ਓਨਾ ਨਦਰਿ ਨ ਆਵੈ, ਬਹੁਤਾ ਏਹੁ ਵਿਡਾਣੁ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਜਿਵ—ਜਿਵੇਂ। ਤਿਸੁ—ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ। ਚਲਾਵੈ—ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਕਾਰ ਤੇਰਦਾ ਹੈ। ਫੁਰਮਾਣੁ—ਹੁਕਮ। ਓਹੁ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ। ਓਨਾ—ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ। ਨਦਰਿ ਨ ਆਵੈ—ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ। ਵਿਡਾਣੁ—ਅਸਚਰਜ ਕੌਠਕ।

ਅਰਥ : ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰਲੀ ਮਨੌਤ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਫੁਰਮਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸਲ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੈਂ ਉਹ ਆਪ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਕਾਰ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾਂ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਕੁਝ ਹੱਥ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਬੜਾ ਅਸਚਰਜ ਕੌਠਕ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ।

ਆਦੇਸੁ, ਤਿਸੈ ਆਦੇਸੁ ॥

ਆਦਿ ਅਨੌਲੁ ਅਨਾਦਿ ਅਨਾਹਿਤ, ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਏਕੋ ਵੇਸੁ ॥ ੩੦ ॥

ਅਰਥ : (ਸੌ, ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਸ਼ਿਵ ਆਦਿਕ ਦੇ ਥਾਂ ਕੇਵਲ) ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰੇ ਜੋ ਸਭ ਦਾ ਮੁੱਢ ਹੈ, ਜੋ ਸ਼ੁਧੁ-ਸਰੂਪ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁੱਢ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਸਕਦਾ, ਜੋ ਨਾਸ-ਗਹਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਸਦਾ ਹੀ ਇਕੋਂ ਜਿਹਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੀ ਵਸੀਲਾ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲੋਂ ਵਿੱਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ॥ ੩੦ ॥

ਭਾਵ : ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਜੜਦਾ ਹੈ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਧਿਆਲ ਕੱਚੇ ਜਾਪਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਸ਼ਿਵ ਆਦਿਕ ਕੋਈ ਵੱਖਰੀਆਂ ਹਸਤੀਆਂ ਜਗਤ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਚਲਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਿਮਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਆਪਣੀ ਰਸਾ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਜਗਤ ਦੀ ਕਾਰ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਭਾਵੋਂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ।

ਉਚਾਰਨ ਪਾਠ : ਜਿਵੇਂ ‘ਓਹੁ’ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ‘ਓਹ’ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ‘ਏਹੁ’ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ‘ਏਹੁ’ ਹੀ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਏਹੋ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ।

ਅਸਣੁ ਲੋਇ ਲੋਇ ਭੰਡਾਰੁ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਪਾਇਆ, ਸੁ ਏਕਾ ਵਾਰੁ ॥

ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਸਿਰਜਣਹਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ, ਸਚੇ ਕੀ ਸਾਚੀ ਕਾਰੁ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਆਸਣੁ—ਟਿਕਾਣਾ। ਲੋਇ ਲੋਇ—ਹਰੇਕ ਭਵਨ ਵਿਚ। ਪਾਇਆ—ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਰਿ ਕਰਿ—ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰ

ਕੇ। ਵੇਖੈ—ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਾਜੀ—ਸਦਾ ਅਟੱਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ।

ਅਰਥ : ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਭੰਡਾਰਿਆਂ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਹਰੇਕ ਭਵਨ ਵਿਚ ਹੈ; ਭਾਵ, ਹਰੇਕ ਭਵਨ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਭੰਡਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਹੈ ਇਕੋ ਵਾਰੀ ਪਾਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਭਾਵ, ਉਸ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ ਸਦਾ ਅਖੁੱਟ ਹਨ। ਸਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਨਕ! ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਸਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਵਾਲੀ ਇਹ ਕਾਰ ਸਦਾ ਅਟੱਲ ਹੈ; ਭਾਵ, ਉਕਾਈ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਹੈ।

ਆਦੇਸੁ; ਤਿਸੈ ਆਦੇਸੁ ॥

ਆਦਿ, ਅਨੀਲੁ, ਅਨਾਦਿ, ਅਨਾਹਿਤਿ, ਜਗੁ ਜਗੁ ਏਕੋ ਵੇਸੁ ॥ ੩੧ ॥

ਅਰਥ : ਸੋ ਕੇਵਲ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰੋ ਜੋ ਸਭ ਦਾ ਮੁੱਢਲੀ ਹੈ, ਜੋ ਸੁਧੁ-ਸਰੂਪ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁੱਢ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਸਕਦਾ, ਜੋ ਨਾਸ-ਗਹਿਰ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਸਦਾ ਹੀ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਇਹੀ ਹੈ ਤਰੀਕਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲੋਂ ਵਿਥ ਮਿਟ ਸਕਦੀ ਹੈ)। ੩੧।

ਭਾਵ : ਬੰਦਰਗੀ ਦੀ ਬਹਕਤ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਸਮਝ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸਿਸ਼ਟੀ ਬੇਅੰਤ ਹੈ, ਫਿਰ ਭੀ ਇਸ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ ਵੀ ਬੇਅੰਤ ਹਨ, ਕਦੀ ਮੁੱਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਇਸ ਪਰਬੰਧ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਰੇਕ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦੀ।

ਇਕ ਦੂ ਜੀਭੋ, ਲਖ ਹੋਹਿ, ਲਖ ਹੋਵਹਿ, ਲਖ ਵੀਸ ॥

ਲਖ ਲਖ ਗੋੜਾ ਆਖੀਅਹਿ, ਏਕੁ ਨਾਮੁ ਜਗਦੀਸ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਇਕ ਦੂ ਜੀਭੋ—ਇਕ ਜੀਭ ਤੋਂ। ਹੋਹਿ—ਹੋ ਜਾਣ। ਲਖ ਵੀਸ—ਵੀਹ ਲੱਖ। ਗੋੜਾ—ਚੱਕਰ। ਆਖੀਅਹਿ—ਆਖੇ ਜਾਣ। ਜਗਦੀਸ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ।

ਅਰਥ : ਜੇ ਇਕ ਤੋਂ ਲੱਖ ਜੀਭਾਂ ਹੋ ਜਾਣ ਅਤੇ ਲੱਖ ਜੀਭਾਂ ਤੋਂ ਵੀਹ ਲੱਖ ਹੋ ਜਾਣ, ਇਹਨਾਂ ਵੀਹ ਲੱਖ ਜੀਭਾਂ ਨਾਲ ਜੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਇਕ ਨਾਮ ਨੂੰ ਇਕ ਇਕ ਲੱਖ ਵਾਰੀ ਆਖੀਏ (ਤਾਂ ਭੀ ਕੁੜੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਇਹ ਕੁੜੀ ਹੀ ਠੀਸ (ਗੱਪ) ਹੈ; ਭਾਵ, ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਇਹ ਖਿਆਲ ਕਰੇ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਉੱਦਮ ਦੇ ਆਸਰੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਮ ਸਿਮਰ ਕੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਇਹ ਝੂਠਾ ਅਹੋਕਾਰ ਹੈ)।

ਏਤੁ ਰਾਹਿ, ਪਤਿ ਪਵਵੀਆ, ਚੜੀਐ, ਹੋਇ ਇਕੀਸ ॥

ਸੁਣਿ ਰਾਲਾ ਆਕਾਸ ਕੀ, ਕੀਟਾ ਆਈ ਰੀਸ ॥

ਪਦ- ਅਰਥ : ਏਤੁ ਰਾਹਿ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ।

ਪਤਿ ਪਵੜੀਆ—ਪਤਿ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਜੋ ਪਉੜੀਆਂ ਹਨ। ਚੜ੍ਹੀਐ—ਚੜ੍ਹ ਸਕੀਦਾ ਹੈ। ਹੋਇ ਇਕੀਸ—ਆਪਾ-ਭਾਵ ਗਵਾ ਕੇ। ਸੁਣਿ—ਸੁਣ ਕੇ। ਕੌਟਾ—ਕੀੜੀਆਂ ਨੂੰ।

ਅਰਥ : ਇਸ ਰਸਤੇ ਵਿਚ, ਭਾਵ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲੋਂ ਵਿੱਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਜੋ ਪਉੜੀਆਂ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਉੱਤੇ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਗਵਾ ਕੇ ਹੀ ਚੜ੍ਹ ਸਕੀਦਾ ਹੈ। (ਲੱਖਾਂ ਜੀਭਾਂ ਨਾਲ ਭੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ। ਆਪਾ-ਭਾਵ ਦੂਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਪਾਠਾਂ ਵਾਲਾ ਉੱਦਮ ਇਉਂ ਹੈ, ਮਾਨੋ) ਅਕਾਸ਼ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਕੀੜੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਇਹ ਰੀਸ ਆ ਗਈ ਹੈ (ਕਿ ਅਸੀਂ ਭੀ ਅਕਾਸ਼ ਤੇ ਅੱਪੜ ਜਾਏਂਦੇ)।

ਨਾਨਕ, ਨਦਰੀ ਪਾਈਐ, ਕੁੜੀ, ਕੁੜੇ ਠੀਸ ॥ ੩੨ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਨਦਰੀ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ। ਪਾਈਐ—ਪਾਈਦਾ ਹੈ। ਕੁੜੇ—ਕੁੜੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ। ਕੁੜੀ ਠੀਸ---ਝੂਠੀ ਗੱਪ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਨਾਨਕ! ਜੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰੋ, ਤਾਂ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲੀਦਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੁੜੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਨਿਰੀ ਕੁੜੀ ਹੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਰਿਹਾਂ ਹਾਂ। ੩੨।

ਭਾਵ : ‘ਕੂੜ ਦੀ ਪਾਲਿ’ ਵਿਚ ਘਿਰਿਆ ਜੀਵ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਚਿੰਤਾ-ਫਿਕਰਾਂ, ਦੁੱਖਾਂ-ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਟੋਂਟੇ ਵਿੱਚ ਡਿੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਿਵਾਸ-ਅਸਥਾਨ, ਮਾਨੋ, ਇਕ ਐਸਾ ਉੱਚਾ ਟਿਕਾਣਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਠੰਢ ਹੀ ਠੰਢ, ਝਾਂਤੀ ਹੀ ਝਾਂਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੀਵੇਂ ਥਾਂ ਤੋਂ ਉਸ ਉੱਚੀ ਅਰਸੀ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਤਦੋਂ ਹੀ ਅੱਪੜ ਸਥਦਾ ਹੈ ਜੇ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਪਉੜੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲਏ, ‘ਤੂੰ-ਤੂੰ’ ਕਰਦਾ ‘ਤੂੰ’ ਵਿੱਚ ਆਪਾ ਲੀਨ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਇਸ ‘ਆਪਾ’ ਵਾਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਸਿਮਰਨ ਵਾਲਾ ਉੱਦਮ ਇਉਂ ਹੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਅਕਾਸ਼ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਕੀੜੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਉੱਥੇ ਅੱਪੜਨ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਏ, ਪਰ ਤੁਗਨ ਆਪਣੀ ਕੀੜੀ ਵਾਲੀ ਰਵਤਾਰ ਨਾਲ ਹੀ। ਇਹ ਭੀ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਸਿਟਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ।

ਉਚਾਰਨ ਪਾਠ : ਹੋਹਿਂ, ਹੋਵਹਿਂ, ਆਖੀਅਹਿਂ, ਪਵੜੀਆਂ, ਗਲਾਂ, ਕੀਟਾਂ, ਸ਼ਬਦ ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ ਉਚਾਰਨੇ ਹਨ।

ਆਖਣਿ ਜੋਤੁ, ਚੁਪੈ ਨਹ ਜੋਤੁ ॥ ਜੋਤੁ ਨ ਮੰਗਣਿ, ਲੋਣਿ ਨ ਜੋਤੁ ॥

ਜੋਤੁ ਨ ਜੀਵਣਿ, ਮਰਣਿ ਨਹ ਜੋਤੁ ॥ ਜੋਤੁ ਨ ਰਾਜਿ ਮਾਲਿ ਮਨਿ ਸੋਤੁ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਆਖਣਿ—ਆਖਣ ਵਿਚ। ਚੁਪੈ—ਚੁਪੈ ਰਹਿਣ ਵਿਚ। ਜੋਤੁ—ਸਮਰਥਾ। ਸੋਤੁ—ਗੱਲਾ, ਛੂੰ-ਛਾਂ।

ਅਰਥ : ਬੋਲਣ ਵਿਚ ਤੇ ਚੁੱਪ ਰਹਿਣ ਵਿਚ ਭੀ ਸਾਡਾ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਇਖਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਾ ਹੀ ਮੰਗਣ ਵਿੱਚ ਸਾਡੀ ਮਨ-ਮਰਜ਼ੀ ਚਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਦੇਣ ਵਿੱਚ। ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਤੇ ਮਰਨ ਵਿੱਚ ਭੀ ਸਾਡੀ ਕੋਈ ਸਮਰਥਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੀ। ਇਸ ਰਾਜ ਤੇ ਮਾਲ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਡਾ ਕੋਈ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ ਜਿਸ ਰਾਜ ਤੇ ਮਾਲ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਛੂੰ-ਛਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸੌਭੁ ਨ, ਸੁਰਤੀ ਗਿਆਨਿ ਵੀਚਾਰਿ ॥

ਸੌਭੁ ਨ ਸੁਗਤੀ, ਛੁਟੈ ਸੰਸਾਰੁ ॥

ਜਿਸੁ ਹਥਿ ਜੋਭੁ, ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਸੋਇ ॥

ਨਾਨਕ, ਉਤਮੁ ਨੀਚੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ੩੩॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਸੁਰਤੀ—ਆਤਮਕ ਜਾਗ ਵਿਚ। ਗਿਆਨ—ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿਚ। ਵੀਚਾਰਿ—ਵੀਚਾਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ। ਸੁਗਤੀ—ਜੁਗਤ ਵਿਚ। ਛੁਟੈ—ਮੁਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਹਥਿ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ। ਕਰਿ ਵੇਖੈ—ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਰਚ ਕੇ ਸੰਭਾਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੋਇ—ਉਹੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ।

ਅਰਥ : ਆਤਮਕ ਜਾਗ ਵਿਚ, ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਭੀ ਸਾਡੀ ਸਮਰਥਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਸੁਗਤੀ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਲਈ ਭੀ ਸਾਡਾ ਇਖਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਰਚਨਾ ਰਚ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਹਰ ਪਰਕਾਰ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸਮਰਥਾ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਨਾ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਉੱਤਮ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਨੀਚ; ਭਾਵ, ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾਚਾਰੀ ਜਾਂ ਦੁਰਾਚਾਰੀ ਬਣਾਣ ਵਾਲਾ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਹੈ, ਜੇ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਇਹ ਨਿਸਚਾ ਬਣ ਜਾਏ ਤਾਂ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲੋਂ ਜੀਵ ਦੀ ਵਿੱਥ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ੩੩।

ਭਾਵ : ਭਲੇ ਪਾਸੇ ਤੁਰਨਾ ਜਾਂ ਕੁਰਾਹੇ ਪੈ ਜਾਣਾ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਉਹੀ ਇਹਨਾਂ ਪੁਤਲੀਆਂ ਨੂੰ ਖਿੜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇ ਜੇ ਕੋਈ ਜੀਵ-ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤ-ਸਲਾਹ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਹੈ, ਜੇ ਕੋਈ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵੱਲੋਂ ਖੁੱਝਿਆ ਪਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਭੀ ਇਹ ਮਾਲਕ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ ਦਾਤਾਂ ਮੰਗਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਭੀ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਤੇ ਵਿਰ ਦਾਤਾਂ ਦੇਂਦਾ ਭੀ ਆਪ ਹੀ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਜੀਵ ਰਾਜ ਤੇ ਧਨ ਦੇ ਮਦ ਵਿਚ ਮੱਤਾ ਪਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਭੀ ਰਜ਼ਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹੀ ਹੈ, ਜੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸੁਰਤ ਪ੍ਰਭੂ-ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ ਤੇ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤ ਸੁਖਗੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਮਿਹਰ ਭੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹੈ।

ਉਚਾਰਨ ਪਾਠ : ਨਹਿੰ, ਸੁਰਤੀਂ, ਜੁਗਤੀਂ, ਜੌਰ, ਪ੍ਰੈਰ ਸ਼ਬਦ ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ
ਉਚਾਰਨੇ ਹਨ।

ਰਾਤੀ, ਰੁਤੀ, ਬਿੱਤੀ, ਵਾਰ || ਪਵਣ, ਪਾਣੀ, ਅਗਨੀ, ਪਾਤਾਲ ||

ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ, ਧਰਤੀ ਬਾਪਿ ਰਖੀ, ਧਰਮਸਾਲ ||

ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ, ਜੀਅ ਜੁਗਤੀ ਕੇ ਰੰਗ || ਤਿਨ ਕੇ ਨਾਮ, ਅਨੇਕ ਅਨੌਰ ||

ਪਦ-ਅਰਥ : ਧਰਮਸਾਲ—ਧਰਮ ਕਮਾਣ ਦਾ ਅਸਥਾਨ। ਕੇ ਰੰਗ—ਕਈ ਰੰਗਾਂ
ਦੇ।

ਅਰਥ : ਰਾਤਾਂ, ਰੁੱਤਾਂ, ਬਿੱਤਾਂ, ਅਤੇ ਵਾਰ; ਹਵਾ, ਪਾਣੀ, ਅੱਗ ਅਤੇ
ਪਤਾਲ—ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਕਰਮ
ਕਮਾਉਣ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਬਣਾ ਕੇ ਟਿਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਕਈ
ਜੁਗਤੀਆਂ ਅਤੇ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਜੀਵ ਵੱਸਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਅਤੇ ਅਣਗਿਣਤ
ਹੀ ਨਾਮ ਹਨ।

ਕਰਮੀ ਕਰਮੀ, ਹੋਇ ਵੀਰਾਤੁ || ਸਚਾ ਆਪਿ, ਸਚਾ ਦਰਬਾਰੁ ||

ਤਿਥੈ ਸੋਹਨਿ, ਪੰਚ ਪਰਵਾਣੁ || ਨਦਰੀ ਕਰਮਿ, ਪਵੈ ਨੌਸਾਣੁ ||

ਪਦ-ਅਰਥ : ਕਰਮੀ ਕਰਮੀ—ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ।
ਸੋਹਨਿ—ਸੋਭਦੇ ਹਨ। ਪਰਵਾਣੁ—ਪਰਤੱਖ ਤੌਰ ਤੇ। ਕਰਮਿ—ਬਖਸ਼ਸ਼ ਨਾਲ। ਪਵੈ
ਨੌਸਾਣੁ—ਨਿਸ਼ਾਨ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ : ਇਹਨਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਨਾਵਾਂ ਤੇ ਰੰਗਾਂ ਵਾਲੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ
ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਨਿਬੇੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਉਕਾਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਲਿਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਕਾਲ
ਪੁਰਖ ਆਪ ਸੱਚਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਭੀ ਸੱਚਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਸੰਤ
ਜਨ ਪਰਤੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਸੋਭਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਕਾਲ
ਪੁਰਖ ਦੀ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਸੰਤਾ ਜਨਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ
ਚਮਕ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਕਚ ਪਕਾਈ, ਓਥੈ ਪਾਇ॥

ਨਾਨਕ, ਗਇਆ, ਜਪੈ ਜਾਇ ॥ ੩੪ ॥

ਪਚ-ਅਰਥ : ਕਚ—ਕਚਿਆਈ। ਪਕਾਈ—ਪਕਿਆਈ। ਪਾਇ—ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ
ਹੈ। ਗਇਆ—ਅੱਪੜ ਕੇ ਹੀ। ਜਪੈ ਜਾਇ—ਉਥੈ ਜਾ ਕੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ : ਇਥੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੱਡਾ ਛੋਟਾ ਅਖਵਾਣਾ ਕਿਸੇ ਅਰਥ
ਨਹੀਂ, ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਕਚਿਆਈ ਪਕਿਆਈ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਜਾ ਕੇ
ਮਲ੍ਹਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਨਕ! ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਗਇਆ ਹੀ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ

ਹੈ ਕਿ ਅਸਲ ਕੌਣ ਪੱਕਾ ਹੈ ਤੇ ਕੌਣ ਕੱਚਾ। ੩੪।

ਭਾਵ : ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਸਮਝ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਕੋਈ ਖਾਸ ਫਰਜ਼ ਨਿ਷ਾਹੁਣ ਆਇਆ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਜੋ ਅਨੇਕਾਂ ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਨਿ਷ੇਖਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਕਿਸ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਜਨਮ ਦੇ ਮਨੋਰਥ ਨੂੰ ਪੁਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਕਬੂਲ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਆਦਰ ਪਾਂਦੇ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੱਡਾ ਛੋਟਾ ਅਖਵਾਣਾ ਕਿਸੇ ਅਰਥ ਨਹੀਂ।

ਨੋਟ : ਉੱਪਰ ਦੱਸੀ ਵਿਚਾਰ ਆਤਮਕ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਜੀਵ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਇਹ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਨਾਮ ‘ਧਰਮ ਖੰਡ’ ਹੈ।

ਉਚਾਰਨ ਪਾਠ : ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ—ਰਾਤੀਂ, ਗੁਤੀਂ, ਬਿਤੀਂ, ਕਰਮੀਂ, ਗਇਆਂ, ਨੀਸ਼ਾਣ੍ਹ।

ਧਰਮ ਖੰਡ ਕਾ, ਏਹੋ ਧਰਮੁ ॥ ਗਿਆਨ ਖੰਡ ਕਾ, ਅਖਹੁ ਕਰਮੁ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਧਰਮੁ—ਮੰਤਵ, ਕਰਤੱਬ। ਅਖਹੁ—ਵਰਣਨ ਕਰੋ, ਸਮਝ ਲਵੋ। ਕਰਮੁ—ਕੰਮ, ਕਰਤੱਬ। ਏਹੋ—ਇਹੀ ਜੋ ਉੱਪਰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਅਰਥ : ਧਰਮ ਖੰਡ ਦਾ ਨਿਰਾ ਇਹੀ ਕਰਤੱਬ ਹੈ, ਜੋ ਉਪਰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਗਿਆਨ ਖੰਡ ਦਾ ਕਰਤੱਬ ਭੀ ਸਮਝ ਲਵੇ ਜੋ ਅਗਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਹੈ।

ਨੋਟ : ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਉੜੀ ਨੰ: ੩੪ ਤੋਂ ੩੧ ਤੱਕ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਪੰਜ ਹਿੱਸੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ—ਧਰਮ ਖੰਡ, ਗਿਆਨ ਖੰਡ, ਸਰਮ ਖੰਡ, ਕਰਮ ਖੰਡ ਅਤੇ ਸੱਚ ਖੰਡ।

ਇਹਨਾਂ ਚਾਰ ਪਉੜੀਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਸਧਾਰਨ ਹਾਲਤ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਹੋ ਕੇ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਇਕ-ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪਰਤ ਕੇ ‘ਆਤਮਾ’ ਵੱਲ ਝਾਡੀ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਇਹ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਕੀ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹੈ, ਮੈਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਆਹਿਆ ਹਾਂ, ਮੇਰਾ ਕੀ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਇਹ ਵਿਚਾਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਜੀਵ ਧਰਮ ਕਾਮਾਉਣ ਲਈ ਆਏ ਹਨ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਆਪੋ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿ਷ੇਖਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਉੱਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਉਸ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਸ਼ੇਡਦੇ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਆਦਰ ਜਾਂ ਨਿਰਾਦਰੀ ਕੋਈ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ, ਉਹੀ ਆਦਰ ਵਾਲੇ ਹਨ ਜੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ

ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਪਰਵਾਨ ਹਨ।

ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੁਰਤ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਧਿਆਲਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜਦੀ ਹੈ, ਤਿਉਂ ਭਿਉਂ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ 'ਸੁਆਰਥ' ਦੀ ਗੰਢ ਖੁਲ੍ਹਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਜਾਣਦਾ ਸੀ, ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੈਂਦਾ, ਹੁਣ ਆਪਣਾ 'ਧਰਮ' ਸਮਝਣ ਤੇ ਆਪਣੀ ਵਾਕਵੀਅਤ ਨੂੰ ਵਧਾਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਵਿਦਿਆ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਬੇਅੰਤ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਲਿਆਉਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਦੀ ਹੋਨੇਗੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਸਭ ਭਰਮ-ਵਹਿਮ ਉੱਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਅੰਦਰ ਵਿਦਿਆ ਦੁਆਰਾ ਸਮਝ ਵਧਦੀ ਹੈ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਉਹ ਅਨੰਦ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਇਆਂ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਦਾ। ਆਤਮਕ ਪੈਂਡੇ ਵਿਚ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਨਾਮ ਗਿਆਨ ਖੰਡ ਹੈ।

ਪਰ ਇਸ ਰਾਹੇ ਪੈ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨਿਰਾ ਏਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਦੇਂਦਾ। ਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਉੱਦਮ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰਦੀ ਹੈ। ਨਿਰਾ ਅਕਲ ਨਾਲ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਕਾਢੀ ਨਹੀਂ। ਮਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸੁਭਾਉ, ਪਹਿਲੀਆਂ ਛੈਡੀਆਂ ਵਾਦੀਆਂ ਨਿਰੀ 'ਸਮਝ' ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹਟ ਸਕਦੀਆਂ। ਇਸ ਪਹਿਲੀ ਘੜੜਤ ਨੂੰ, ਇਹਨਾਂ ਪਹਿਲੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਕੇ ਅੰਦਰ ਨਵੀਂ ਘੜੜਤ ਘੜੜਨੀ ਹੈ, ਅੰਦਰ ਉੱਚੀ ਸੁਰਤ ਵਾਲੇ ਨਵੇਂ ਸੰਸਕਾਰ ਜਮਾਉਣੇ ਹਨ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜਾਗਣਾ ਆਦਿਕ—ਇਹ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਖੰਡ ਵਿਚ ਅਪਕ੍ਰਿਆ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਇਹ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਗੁਰਮਤਿ ਵਾਲੀ ਨਵੀਂ ਘਾਲ ਘਾਲਦਾ ਹੈ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਉਹਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਨੇ, ਸੋਹਣਾ ਰੂਪ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਕਾਇਆਂ ਕੰਚਨ ਵਰਗੀ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਚਵੱਗਣ ਵੰਨ ਚੜ੍ਹਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉੱਚੀ ਸੁਰਤ, ਤੇ ਉੱਚੀ ਅਕਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਮਨ ਵਿੱਚ ਜਾਗ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਸਿੱਧਾਂ ਵਾਲੀ ਸੋਸ਼ੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਰਮ ਖੰਡ ਹੈ।

ਬੱਸ ਫੇਰ ਕੀ ਹੈ! ਮਾਲਕ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਬਲ ਭਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਆਤਮਾ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵੰਨੀਂ ਡੋਲਦੀ ਨਹੀਂ। ਬਾਹਰ ਭੀ ਸਭ ਥਾਈਂ ਉਹ ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਹੀ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ, ਮਨ ਸਦਾ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਤਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਫੇਰ ਜੰਮਣ-ਮਰਨ ਦਾ ਭਉ ਕਾਹਦਾ? ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸਦਾ ਖਿੜਾਉ ਹੀ ਖਿੜਾਉ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ 'ਕਰਮ ਖੰਡ' ਹੈ।

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੇ ਪਾਤਰ ਬਣ ਕੇ ਆਖਰ ਪੰਜਵੇਂ ਖੰਡ 'ਮਚਖੰਡ' ਵਿਚ ਜਾ ਨਿਵਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਭਾਵ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਜੀਵ ਇਕ-ਮਿਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪੁਰ ਉਸ ਜੋਤਿ ਦੀ ਹੁੜ੍ਹਗੀ ਵਿਚ ਅੱਪੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਜੀਆਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਕੇਤੇ ਪਵਣ ਪਾਣੀ ਵੈਸੰਤਰ, ਕੇਤੇ ਕਾਨ ਮਹੇਸ਼ ॥

ਕੇਤੇ ਬਰਮੇ, ਘਾੜਤਿ ਘੜੀਅਹਿ, ਤੂਪ ਰੰਗਾ, ਕੇ ਵੇਸ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਕੇਤੇ—ਬੇਅੰਤ । ਵੈਸੰਤਰ—ਅਗਨੀਆਂ । ਮਹੇਸ਼—ਕਈ ਸ਼ਿਵ ।
ਬਰਮੇ—ਕਈ ਬ੍ਰਹਮਾ । ਘਾੜਤਿ ਘੜੀਅਹਿ—ਘਾੜਤ ਵਿਚ ਘੜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਕੇ,
ਵੇਸ—ਕਈ ਵੇਸਾਂ ਦੇ ।

ਅਰਥ : ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪਉਣ, ਪਾਣੀ
ਤੇ ਅਗਨੀਆਂ ਹਨ, ਕਈ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਸ਼ਿਵ ਹਨ । ਕਈ ਬ੍ਰਹਮੇ ਪੈਦਾ
ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਈ ਤੂਪ, ਰੰਗ ਤੇ ਕਈ ਵੇਸ ਹਨ ।

ਕੇਤੀਆ ਕਰਮ ਤੂਮੀ, ਮੇਰ ਕੇਤੇ, ਕੇਤੇ ਧੂ ਉਪਦੇਸ਼ ॥

ਕੇਤੇ ਇੰਦ, ਚੰਦ ਸੂਰ ਕੇਤੇ, ਕੇਤੇ ਮੰਡਲ ਦੇਸ ॥

ਕੇਤੇ ਸਿਧ, ਬੁਧ, ਨਾਥ ਕੇਤੇ, ਕੇਤੇ ਦੇਵੀ ਵੇਸ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਕਰਮ ਤੂਮੀ—ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਤੂਮੀਆਂ, ਧਰਤੀਆਂ । ਮੇਰ—ਮੇਰੂ
ਪਰਬਤ । ਧੂ—ਧੂ ਭਗਤ । ਇੰਦ—ਇੰਦਰ ਦੇਵਤੇ । ਮੰਡਲ ਦੇਸ—ਕਵਣ ਚੱਕਰ ।
ਬੁਧ—ਬੁਧ ਅਵਤਾਰ । ਦੇਵੀ—ਦੇਵੀਆਂ ਦੇ ਪਹਿਰਾਵੇ ।

ਅਰਥ : ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਧਰਤੀਆਂ ਹਨ, ਬੇਅੰਤ
ਮੇਰੂ ਪਰਬਤ, ਧੂ ਭਗਤ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਹਨ । ਬੇਅੰਤ ਇੰਦਰ ਦੇਵਤੇ,
ਬੇਅੰਤ ਚੰਦਮਾ, ਬੇਅੰਤ ਸੂਰਜ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਭਵਣ-ਚੱਕਰ ਹਨ । ਬੇਅੰਤ ਸਿੱਧ ਹਨ,
ਬੇਅੰਤ ਬੁਧ ਅਵਤਾਰ ਹਨ, ਬੇਅੰਤ ਨਾਥ ਹਨ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਦੇਵੀਆਂ ਦੇ ਪਹਿਰਾਵੇ
ਹਨ ।

ਕੇਤੇ ਦੇਵ ਦਾਨਵ, ਮੁਨਿ ਕੇਤੇ, ਕੇਤੇ ਰਤਨ ਸਮੁੰਦ ॥

ਕੇਤੀਆ ਖਾਣੀ, ਕੇਤੀਆ ਬਾਣੀ, ਕੇਤੇ ਪਾਤ ਨਰਿਦ ॥

ਕੇਤੀਆ ਸੁਰਤੀ, ਸੇਵਕ ਕੇਤੇ, ਨਾਨਕ, ਅੰਤੁ ਨ ਅੰਤੁ ॥ ੩੫ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਦਾਨਵ—ਦੈਂਤ । ਮੁਨਿ—ਗਿਸੀ । ਰਤਨ ਸਮੁੰਦ—ਰਤਨ ਅਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ।
ਬਾਣੀ—ਬੋਲੀ । ਪਾਤ—ਪਾਤਸ਼ਾਹ । ਨਰਿਦ—ਰਾਜੇ । ਸੁਰਤੀ—ਸੁਰਤਾਂ, ਲਿਵ ।

ਅਰਥ : ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਹਨ,
ਬੇਅੰਤ ਮੁਨੀ ਹਨ, ਬੇਅੰਤ ਪਰਕਾਰ ਦੇ ਰਤਨ ਤੇ ਰਤਨਾਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਹਨ । ਜੀਵ-
ਰਚਨਾ ਦੀਆਂ (ਖਾਣੀਆਂ ਚਾਰ ਨਹੀਂ), ਬੇਅੰਤ ਖਾਣੀਆਂ ਹਨ, ਬੇਅੰਤ ਬਾਣੀਆਂ
(ਬੋਲੀਆਂ) ਹਨ, ਬੇਅੰਤ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੇ ਰਾਜੇ ਹਨ, ਬੇਅੰਤ ਪਰਕਾਰ ਦੇ ਧਿਆਨ
ਹਨ ਜੋ ਜੀਵ ਮਨ ਦੁਆਰਾ ਲਾਂਦੇ ਹਨ, ਬੇਅੰਤ ਸੇਵਕ ਹਨ । ਹੋ ਨਾਨਕ ! ਕੋਈ
ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ । ੩੫ ।

ਭਾਵ : ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਦੇ ਫਰਜ਼ੀ 'ਧਰਮ' ਦੀ ਸਮਝ ਪਿਆਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਬੜਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਨਿੱਕੇ ਜਿਹੇ ਟੱਬਰ ਦੇ ਸੁਆਰਥ ਵਿਚ ਬੱਡਾ ਹੋਇਆ ਇਹ ਜੀਵ ਬਹੁਤ ਤੰਗ-ਦਿਲ ਸੀ, ਹੁਣ ਇਹ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਇਹ ਬੇਅੰਤ ਜਗਤ ਇਕ ਬੇਅੰਤ ਵੱਡਾ ਟੱਬਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਬੇਅੰਤ ਬ੍ਰਹਮੇ ਅਤੇ ਧਰਤੀਆਂ ਹਨ। ਗਿਆਨ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਤੰਗਦਿਲੀ ਹਟ ਕੇ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਗਤ-ਪਿਆਰ ਦੀ ਲਹਿਰ ਚਲ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੀ ਖੁਸ਼ੀ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਉਚਾਰਨ ਪਾਠ : (1) ਬਿਦੀ ਸਹਿਤ ਪੜ੍ਹਨੇ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ—ਘੜੀਅਹਿਂ, ਕੇਤੀਆਂ, ਭੂਮੀ, ਦੇਵੀਂ ਸੁਰਤੀਂ।

(2) ਕਾਨ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਾਨੁ ਕਰਨਾ ਹੈ।

(3) ਇਸ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਲਾਏ ਹੋਏ ਬਿਸਰਾਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਹੈ। 'ਕੇਤੇ ਕੇਤੇ' ਇੱਕਠੇ ਉਚਾਰਨ ਕਰਨਾ ਗਲਤ ਹੈ।

ਗਿਆਨ ਖੰਡ ਮਹਿ, ਗਿਆਨੁ ਪਰਚੰਡੁ ॥

ਤਿਥੈ, ਨਾਦ ਬਿਨੋਦ ਕੌਡ ਅਨੰਦੁ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਮਹਿ—ਵਿਚ। ਪਰਚੰਡ—ਬਲਵਾਨ। ਨਾਦ—ਰਾਗ। ਬਿਨੋਦ—ਤਮਾਸੇ। ਕੌਡ—ਕੌਤਕ। ਅਨੰਦੁ—ਸੁਆਦ।

ਅਰਥ : ਗਿਆਨ ਖੰਡ ਵਿੱਚ (ਭਾਵ, ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਗਿਆਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ) ਗਿਆਨ ਹੀ ਬਲਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ (ਮਾਨੋ) ਸਭ ਰਾਗਾਂ ਤਮਾਸਿਆਂ ਤੇ ਕੌਤਕਾਂ ਦਾ ਸੁਆਦ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਰਮ ਖੰਡ ਕੀ ਬਾਣੀ, ਰੂਪੁ ॥ ਤਿਥੈ ਘਾੜਤਿ ਘੜੀਐ, ਬਹੁਤੁ ਅਨੁਪੁ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਸਰਮ ਖੰਡ ਕੀ—ਉੱਦਮ ਅਵਸਥਾ ਦੀ। ਬਾਣੀ—ਬਨਾਵਟ। ਰੂਪੁ—ਸੁਦੰਤਤਾ। ਘਾੜਤਿ ਘੜੀਐ—ਘਾੜਤ ਵਿਚ ਘੜੀਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤੁ ਅਨੁਪੁ—ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ।

ਅਰਥ : ਉੱਦਮ-ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਬਨਾਵਟ ਸੁੰਦਰਤਾ ਹੈ; ਭਾਵ, ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਮਨ ਦਿਨੋ-ਦਿਨ ਸੋਹਣਾ ਬਣਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਨਵੀਂ ਘਾੜਤ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਨ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਘੜੀਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਤਾ ਕੀਆ ਗਲਾ, ਕਥੀਆ ਨਾ ਜਾਹਿ ॥ ਜੇ ਕੇ ਕਰੈ, ਪਿਛੈ ਪਛੁਤਾਇ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਤਾ ਕੀਆ—ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਦੀਆਂ। ਕਥੀਆ ਨ ਜਾਹਿ—ਕਹੀਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ। ਕੇ—ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ। ਕਰੈ—ਬਿਆਨ ਕਰੋ। ਪਿਛੈ—ਦੱਸਣ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ। ਪਛੁਤਾਇ—ਪਛੁਤਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ : ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ

ਸਕਦੀਆਂ। ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਪਛਤਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਤਿਥੈ ਘੜੀਐ, ਸੁਰਤਿ ਮਤਿ ਮਨਿ ਬੁਧਿ ॥

ਤਿਥੈ ਘੜੀਐ, ਸੁਰਾ ਸਿਧਾ ਕੀ ਸੁਧਿ ॥ ੩੬ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਘੜੀਐ—ਘੜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਨਿ ਬੁਧਿ—ਮਨ ਵਿਚ ਜਾਗ੍ਰਤ। ਸੁਰਾ ਕੀ ਸੁਧਿ—ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਸੂਝ। ਸਿਧਾ ਕੀ ਸੁਧਿ—ਸਿਧਾਂ ਵਾਲੀ ਅਕਲ।

ਅਰਥ : ਉਸ ਮਿਹਨਤ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਤੇ ਮਤਿ ਘੜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ; ਭਾਵ, ਸੁਰਤ ਤੇ ਮਤ ਉੱਚੀ ਹੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜਾਗ੍ਰਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਰਮ ਖੰਡ ਵਿਚ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਸਿਧਾਂ ਵਾਲੀ ਅਕਲ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ੩੬।

ਭਾਵ : ਗਿਆਨ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਇਕ ਸਾਂਝਾ ਟੱਥਰ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ, ਜੀਵ ਖਲਕਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਸਿਰ ਤੇ ਚੁੱਕਦਾ ਹੈ, ਮਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੰਗ-ਦਿਲੀ ਹਟ ਕੇ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਤੇ ਉਦਾਰਤਾ ਦੀ ਘਾੜਤ ਵਿਚ ਮਨ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਸੋਹਣਾ ਘੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਨ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵੀਂ ਜਾਗ੍ਰਤ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਸੁਰਤ ਉੱਚੀ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਉਚਾਰਨ ਪਾਠ : ਬਿਦੀ ਸਹਿਤ ਉਚਾਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ—ਮਹਿੰ, ਤਾਂ, ਕੀਆਂ, ਗਲਾਂ, ਕਬੀਆਂ, ਜਾਹਿੰ, ਸੁਰਾਂ, ਸਿਧਾਂ।

ਕਰਮ ਖੰਡ ਕੀ ਬਾਣੀ, ਜੋਰੁ ॥ ਤਿਥੈ, ਹੋਰੁ ਨ ਕੋਈ ਹੋਰੁ ॥

ਤਿਥੈ, ਜੋਧ ਮਹਾਬਲ ਸੂਰ ॥ ਤਿਨ ਮਹਿ, ਰਾਮੁ ਰਹਿਆ ਭਰਪੁਰ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਕਰਮ—ਬਖਸ਼ਸ਼। ਬਾਣੀ—ਬਨਾਵਟ। ਜੋਰ—ਬਲ। ਹੋਰੁ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਦੂਜਾ। ਜੋਧ—ਜੋਧੇ। ਮਹਾਬਲ—ਵੱਡੇ ਬਲ ਵਾਲੇ। ਸੂਰ—ਸੂਰਮੇ। ਤਿਨ ਮਹਿ—ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ। ਰਾਮੁ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ। ਰਹਿਆ ਭਰਪੁਰ—ਨਕੋ—ਨਕ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਅਰਥ : ਬਖਸ਼ਸ਼ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਬਨਾਵਟ ਬਲ ਹੈ; ਭਾਵ, ਜੋਂਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਉੱਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਜਿਹਾ ਬਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰ ਉਸ ਉੱਤੇ ਆਪਣਾ ਪਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਉੱਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਹਨ ਉਹ ਜੋਧੇ, ਮਹਾਬਲੀ ਤੇ ਸੂਰਮੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਰੋਮ ਰੋਮ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਤਿਥੈ, ਸੀਤੇ ਸੀਤਾ, ਮਹਿਮਾ ਮਾਹਿ ॥ ਤਾ ਕੇ ਰੂਪ, ਨ ਕਥਨੇ ਜਾਹਿ ॥
ਨਾ ਓਹਿ ਮਰਹਿ, ਨ ਠਾਗੋ ਜਾਹਿ ॥ ਜਿਨ ਕੈ, ਰਾਮੁ ਵਸੈ, ਮਨਿ ਮਾਹਿ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਸੀਤੇ ਸੀਤਾ—ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਸੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਨਾ ਮਰਹਿ—ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਮਰਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਨ ਠਾਗੋ ਜਾਹਿ—ਮਾਇਆ ਦੁਆਰਾ ਠੱਗੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ।

ਅਰਥ : ਉਸ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਅੱਪੜੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਮਨ ਨਿਰੋਲ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਵੱਡਿਆਈ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਤਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਗੋਂ ਅਜਿਹੇ ਕੰਚਨ (ਸੋਨੇ) ਦੀ ਚਮਕ ਵਾਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ਰੂਪ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਉੱਤੇ ਨੂਰ ਦੀ ਨੂਰ ਲਿਸ਼ਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਨਹੀਂ ਮਰਦੇ ਤੇ ਮਾਇਆ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਠਗ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ।

ਤਿਥੈ, ਭਗਤ ਵਸਹਿ, ਕੇ ਲੋਅ ॥ ਕਰਹਿ ਅਨੰਦੁ, ਸਚਾ ਮਨਿ ਸੋਇ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਵਸਹਿ—ਵੱਸਦੇ ਹਨ। ਕੇ ਲੋਅ—ਕਈ ਭਵਨਾਂ ਦੇ। ਸਚਾ ਸੋਇ—ਉਹ ਸੱਚਾ ਹਰੀ।

ਅਰਥ : ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਕਈ ਭਵਨਾਂ ਦੇ ਭਗਤ ਜਨ ਵੱਸਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸਦਾ ਖਿੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸੱਚਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।

ਸਚ ਖੰਡਿ, ਵਸੈ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ, ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਸਚ ਖੰਡਿ—ਸੱਚ ਖੰਡ ਵਿਚ। ਕਰਿ ਕਰਿ—ਸਿਸ਼ਟੀ ਰਚ ਕੇ! ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲ—ਨਿਹਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ। ਵੇਖੈ—ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ : ਸੱਚ ਖੰਡ ਵਿਚ, ਭਾਵ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਇਕ-ਰੂਪ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆਪ ਹੀ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਿਸ਼ਟੀ ਰਚ ਰਚ ਕੇ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਤਿਥੈ, ਖੰਡ ਮੰਡਲ ਵਰਭੰਡ ॥ ਜੇ ਕੇ ਕਥੈ, ਤ ਅੰਤ ਨ ਅੰਤ ॥

ਤਿਥੈ, ਲੋਅ ਲੋਅ ਆਕਾਰ ॥ ਜਿਵ ਜਿਵ ਹੁਕਮੁ, ਤਿਵੈ ਤਿਵ ਕਾਰ ॥

ਵੇਖੈ ਵਿਗਸੈ, ਕਰਿ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ, ਕਥਨਾ ਕਰੜਾ ਸਾਰੁ ॥ ੩੭ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਵਰਭੰਡ—ਬ੍ਰਹਮੰਡ। ਲੋਅ ਲੋਅ—ਕਈ ਭਵਨ। ਵਿਗਸੈ—ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਰਿ ਚੀਚਾਰੁ—ਵੀਚਾਰ ਕਰ ਕੇ। ਕਥਨਾ—ਬਿਆਨ ਕਰਨਾ। ਸਾਰੁ—ਲੋਹਾ। ਕਰੜਾ ਸਾਰੁ—ਕਰੜਾ ਜਿਵੇਂ ਲੋਹਾ ਹੈ।

ਅਰਥ : ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ, ਭਾਵ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਇਕ-ਗੁਪ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਪੰਡ, ਬੇਅੰਤ ਮੰਡਲ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਦਿਸਦੇ ਹਨ, ਇਤਨੇ ਬੇਅੰਤ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕਥਨ ਕਰਨ ਲੱਗੇ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਉਡਕ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸੰਕਦੇ। ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਭਵਨ ਤੇ ਅਕਾਰ ਦਿਸਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਰ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਭਾਵ, ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਅੱਪੜ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਰਸ਼ਾ ਵਰਤਦੀ ਦਿਸਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਤੱਖ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵੀਰਾਰ ਕਰਕੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਨਕ! ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਕਥਨ ਕਰਨਾ ਬੜਾ ਹੀ ਔਖਾ ਹੈ; ਭਾਵ, ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਕਦੀ, ਅਨੁਭਵ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ੩੧।

ਭਾਵ : ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਇਕ ਗੁਪ ਹੋ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਅੱਪੜੇ ਜੀਵ ਉੱਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁਲ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਭ ਆਪਣੇ ਹੀ ਦਿਸਦੇ ਹਨ, ਹਰ ਪਾਸੇ ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੁਰਤ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤ—ਸਲਾਹ ਵਿਚ ਜੜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਹੁਣ ਮਾਇਆ ਇਸ ਨੂੰ ਠੱਗ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦੀ, ਆਤਮਾ ਬਲਵਾਨ ਹੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲੋਂ ਵਿੱਥ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦੀ। ਹੁਣ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਤੱਖ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੇਅੰਤ ਕੁਦਰਤ ਰਚ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਸਭ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਸ਼ਾ ਵਿਚ ਤੇਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤੇ ਸਭ ਉੱਤੇ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸੁਚਾਰਨ ਪਾਠ : ਬਿੰਦੀ ਸਾਹਿਤ ਉਚਾਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ—ਮਹਿਮਾਂ, ਮਾਹਿੰ ਤਾਂ ਕੇ, ਜਾਹਿੰ, ਮਰਹਿੰ, ਵਸਹਿੰ, ਕਰਹਿੰ।

ਜਤੁ ਪਾਹਾਰਾ, ਧੀਰਜੁ ਸੁਨਿਆਰੁ ॥ ਅਹਰਣਿ ਮਤਿ, ਵੇਦੁ ਹਥੀਆਰੁ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਜਤੁ—ਆਪਣੇ ਸਰੀਰਕ ਇਦ੍ਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਰੋਕ ਰੱਖਣਾ। ਪਾਹਾਰਾ—ਸੁਨਿਆਰੇ ਦੀ ਦੁਕਾਨ। ਧੀਰਜੁ—ਦੁਖ ਅਤੇ ਮੁਸੀਬਤ ਸਮੇਂ ਅਡੋਲ ਰਹਿੰਦਾ। ਸੁਨਿਆਰੁ—ਸੁਨਿਆਰਾ। ਮਤਿ—ਅਕਲ। ਵੇਦੁ—ਗਿਆਨ। ਹਥੀਆਰੁ—ਹਥੋੜਾ।

ਅਰਥ : ਜੇ ਜਤੁ-ਗੁਪ ਦੁਕਾਨ ਹੋਵੇ, ਧੀਰਜੁ ਸੁਨਿਆਰਾ ਬਣੇ, ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਪਣੀ ਮਤਿ ਅਹਿਰਣ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਮਤ-ਅਹਿਰਣ ਉੱਤੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਹੋੜਾ ਵਜੇ।

ਭਉ ਖਲਾ, ਅਗਲਿ ਤਪ ਤਾਉ ॥ ਭਾਂਡਾ ਤਾਉ, ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਤਿਤੁ ਦਾਲਿ ॥

ਘੜੀਐ ਸਬਦੁ, ਸਚੀ ਟਕਸਾਲੁ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਭਉ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਡਰ। ਖਲਾ—ਪੈਂਕਣੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੁਨਿਆਰੇ ਛੂਕ ਮਾਰ ਕੇ ਅੱਗ ਭਖਾਂਦੇ ਹਨ। ਤਪਾਉ—ਤਪਾਂ ਦਾ ਤਪਣਾ, ਘਾਲ

ਘਾਲਣੀ, ਕਮਾਈ ਕਰਨੀ। ਭਾਂਡਾ—ਕੁਠਾਲੀ। ਭਾਂਡ੍ਰੂ—ਪ੍ਰੇਮ। ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਅਮਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਾਮ। ਤਿੜੁ—ਊਸ ਭਾਂਡੇ ਵਿਚ। ਘੜੀਐ ਸ਼ਬਦ—ਸ਼ਬਦ ਘੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਚੀ ਟਕਸਾਲ—ਇਸ ਉੱਪਰ ਦੱਸੀ ਹੋਈ ਸਚੀ ਟਕਸਾਲ ਵਿਚ। ਟਕਸਾਲ—ਊਹ ਥਾਂ ਜਿਥੇ ਸਰਕਾਰੀ ਗੁਪਟੇ ਆਦਿਕ ਸਿੱਕੇ ਅੜੀਏ ਹਨ।

ਨੇਟ : ਜਤ, ਧੀਰਜ, ਮਤ, ਗਿਆਨ, ਭਉ, ਤਪਤਾਉ (ਮਿਹਨਤ) ਅਤੇ ਭਾਉ ਦੀ ਮਿਲਵੀ ਸੱਚੀ ਟਕਸਾਲ ਵਿਚ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਮੋਹਰ ਘੜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ; ਭਾਵ, ਜਿਸ ਉੱਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਉਚਾਰਿਆ ਹੈ, ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਭੀ ਊਹ ਸ਼ਬਦ ਉਸੇ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਲੈ ਅਪੜਦਾ ਹੈ, ਕੂੜ ਦੀ ਪਾਲ ਤੋੜ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਜੇ ਸਤ ਧੀਰਜ ਆਦਿਕ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਬਣ ਜਾਏ।

ਅਰਥ : ਜੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਡਰ ਧੌਕਣੀ ਹੋਵੇ, ਘਾਲ-ਕਮਾਈ ਅੱਗ ਹੋਵੇ, ਪ੍ਰੇਮ, ਕੁਠਾਲੀ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਹੋ ਭਾਈ, ਉਸ ਕੁਠਾਲੀ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਗਲਾਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਹੀ ਸੱਚੀ ਟਕਸਾਲ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਘੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜਿਨ ਕਉ, ਨਦਰਿ ਕਰਮੁ, ਤਿਨ ਕਾਚ ॥

ਨਾਨਕ, ਨਦਰੀ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲ ॥ ੩੮ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਜਿਨ ਕਉ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਉੱਤੇ। ਨਦਰਿ—ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ। ਕਰਮੁ—ਬਖਸ਼ਸ਼। ਤਿਨ ਕਾਚ—ਊਹਨਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਇਹ ਕਾਰ ਹੈ। ਨਿਹਾਲ—ਪਰਮੰਨ। ਨਦਰੀ—ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ।

ਅਰਥ : ਇਹ ਕਾਰ ਊਹਨਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਨਕ! ਊਹ ਮਨੁੱਖ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਕਿਰਪਾ-ਦਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੩੮।

ਭਾਵ : ਪਰ ਇਹ ਉੱਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਤਦੋਂ ਹੀ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਆਚਰਨ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋਵੇ, ਧੀਰਜ ਤੇ ਹੌਸਲਾ ਹੋਵੇ, ਉੱਚੀ ਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਮਝ ਹੋਵੇ, ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਡਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਰਹੇ, ਸੇਵਾ ਦੀ ਘਾਲ ਘਾਲੀ ਜਾਏ। ਖਾਲਕ ਤੇ ਖਲਕਤ ਦਾ ਪਿਆਰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਜਤੁ, ਧੀਰਜ, ਮੱਤ, ਗਿਆਨ, ਭਉ, ਘਾਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਗੁਣ ਇਹ ਇਕ ਸੱਚੀ ਟਕਸਾਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਮੋਹਰ ਘੜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। (ਭਾਵ ਜਿਸ ਉੱਚੀ ਆਤਮਿਕ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਉਚਾਰਿਆ ਹੈ, ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਭੀ ਊਹ ਸ਼ਬਦ ਉਸੇ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਲੈ ਅਪੜਦਾ ਹੈ)।

ਉਚਾਰਨ ਪਾਠ : ‘ਜਿਨ ਕਉ, ਨਦਰਿ ਕਰਮੁ, ਤਿਨ ਕਾਚ’ ਤੁਕ ਵਿਚ ‘ਨਦਰਿ

ਕਰਮੁ' ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਿਸਰਾਮ ਦੇਣਾ ਹੈ ਨਦਰਿ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਹੀਂ। ਨਦਰਿ ਕਰਮੁ ਇੱਕਠਾ ਪੜ੍ਹਨਾ ਹੈ।

ਨੇਟ : ਬਾਣੀ 'ਜਪੁ' ਦੀਆਂ ਕੁਲ ੩੮ ਪਉੜੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਇੱਥੇ ਸਮਾਪਤ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਪਹਿਲੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਵਜੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਅਖੀਰਲੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ 'ਜਪੁ' ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।

॥ ਸਲੋਕੁ ॥ ਪਵਣੁ ਗੁਰੂ, ਪਾਣੀ ਪਿਤਾ, ਮਾਤਾ ਧਰਤਿ ਮਹਤੁ ॥

ਦਿਵਸੁ ਰਾਤਿ ਦੁਇ, ਦਾਈ ਦਾਇਆ, ਖੇਲੇ ਸਗਲ ਜਗਤੁ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਪਵਣ—ਹਵਾ, ਸੁਆਸ, ਪ੍ਰਾਣ | ਮਹਤੁ—ਵੱਡੀ | ਦਿਵਸੁ—ਦਿਨ। ਦੁਇ—ਦੋਵੇਂ। ਦਿਵਸੁ ਦਾਇਆ—ਦਿਨ ਖਿਡਾਵਾ ਹੈ। ਰਾਤਿ ਦਾਈ—ਗਤ ਖਿਡਾਵੀ ਹੈ। ਸਗਲ—ਸਾਰਾ।

ਅਰਥ : ਪ੍ਰਾਣ ਸਰੀਰਾਂ ਲਈ ਇਉਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਆਤਮਾ ਲਈ ਹੈ, ਪਾਣੀ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਪਿਉ ਹੈ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਸਭ ਦੀ ਵੱਡੀ ਮਾਂ ਹੈ। ਦਿਨ ਤੇ ਰਾਤ ਦੋਵੇਂ ਖਿਡਾਵਾ ਤੇ ਖਿਡਾਵੀ ਹਨ, ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਖੇਡ ਰਿਹਾ ਹੈ; ਭਾਵ, ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੌਣ ਵਿਚ ਅਤੇ ਦਿਨੇ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਵਿਚ ਪਰਚੇ ਪਏ ਹਨ।

ਚੰਗਿਆਈਆ ਬੁਰਿਆਈਆ, ਵਾਚੈ ਧਰਮੁ, ਹਦੂਰਿ ॥

ਕਰਮੀ ਆਪੋ ਆਪਣੀ, ਕੇ ਨੇੜੈ, ਕੇ ਦੂਰਿ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਵਾਚੈ—ਪਰਖਦਾ ਹੈ। ਹਦੂਰਿ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ। ਕਰਮੀ—ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ। ਕੇ—ਕਈ ਜੀਵ। ਨੇੜੈ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ।

ਅਰਥ : ਪਰਮ ਰੂਪੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਚੰਗੇ ਤੇ ਮੰਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚਾਰਦਾ ਹੈ। ਆਪੋ—ਆਪਣੇ ਇਹਨਾਂ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕਰਮਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਈ ਜੀਵ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਆਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਜਿਨੀ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ, ਰਾਏ ਮਸਕਤਿ ਘਾਲਿ ॥

ਨਾਨਕ, ਤੇ ਮੁਖ ਉਜਲੇ, ਕੇਤੀ ਛੁਟੀ ਨਾਲਿ ॥ ੧ ॥

ਪਦ-ਅਰਥ : ਜਿਨੀ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ। ਤੇ—ਉਹ ਮਨੁੱਖ। ਧਿਆਇਆ—ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ। ਮਸਕਤਿ—ਸਿਹਨਤ, ਘਾਲ ਕਮਾਈ। ਘਾਲ—ਘਾਲ ਕੇ, ਸਫਲੀ ਕਰ ਕੇ। ਮੁਖ ਉਜਲੇ—ਉਜਲੇ ਮੁਖ ਵਾਲੇ। ਕੇਤੀ—ਕਈ ਜੀਵ। ਛੁਟੀ—ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਈ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਗਈ। ਨਾਲਿ—ਉਹਨਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਨਾਨਕ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਿਹਨਤ ਸਫਲੀ ਕਰ ਗਏ ਹਨ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ ਉਹ ਉੱਜਲੇ ਮੁਖ ਵਾਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਭੀ ਕਈ ਜੀਵ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ 'ਕੂੜਿ ਦੀ ਪਾਲਿ' ਢਾਹ ਕੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ੧।

ਉਚਾਰਨ ਪਾਠ : (1) ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ ਉਚਾਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ—ਚੰਗਿਆਈਆਂ, ਬੁਰਿਆਈਆਂ। (2) ਮਸਕਤਿ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਉਚਾਰਨ ਮੱਸਕਤ ਕਰਨਾ ਹੈ।

